

Caiete Silvane

Revistă de cultură a Sălajului editată de Centrul Culturii Tradiționale,
sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul I, Nr. 4, mai 2005. Apare în prima decadă a fiecărei luni. Preț: 20.000 lei (2 lei noi)

Întâlniri esențiale

Artistul SZABÓ Vilmos - pag. 3,4,5

Szentendre, oraș al artelor - pag. 10,11

Mântuirea prin cultură - pag. 12,13

Profesorul Major Miklós - pag. 14,15

Editorial

Adevărul

E de multe feluri: o perspectivă. Alta: e unul singur. Nu o să cităm pe nimeni și nimic despre el, nici măcar mult abuzata Scriptură.

Toți spun că-l iubesc, dar toți se tem de el (loc comun). Îl avem pe buze, mereu (așa pretindem), dar foarte rar în suflet (sau cum vrei să-i spunei).

Toți cred că-l "dețin" (de-aia ne înțelegem așa de "bine"), de aici toate conflictele.

Chiar așa, orice ai spune despre el, e prea mult spus. Tăcerea îl exprimă cel mai bine. Îl simt, când tac. Când vorbesc, mint despre el. De ce? Pentru că (parcă n-ai ști) el scapă tot timpul printre cuvinte. Printre gânduri. Printre lucruri. Printre toate.

Ne scapă oricum, oricum ne-am apropiat de el.

Suntem niște mincișori. Chiar și atunci (și mai ales atunci) când credem că spunem "adevărul".

Nici o speculație nu-l poate "devoala" (mai degrabă rămâne Isis fără voal). Adică: oricât de subtil ai fi, nu-l poți atinge prin cuvinte. De unde știu asta? Ei, toți știu asta. Dar foarte puțini o recunoaștem.

E relativ? E absolut? Nimeni nu știe. Sau toată lumea crede că știe (tot una). De unde două tabere: relativității (siciristii) și dogmaticii ("atoateștiutori"), de toate soiurile. Pierdere de timp să discuți cu ei (ah, discuțiile!).

Doar în singurătate îl simți. Și când încerci să-l exprimi, te trezești că... ajungi să minți.

Te gândești, de pildă, la varianta religioasă: El s-a făcut om și omul L-a întrebat ce este El. Și El a tăcut (da, tăcerea Lui, inimă a toate).

În schimb, "filozofii" au perorat veacuri de-a rândul despre el... Degeaba.

Eeei! Își spun poezii: poate noi, care vedem dincolo de aparențe, poate, totuși, metaforele noastre se apropie de el. Se mint și ei. Pentru că și ei trebuie să se întoarcă dintre cuvinte (neputințioase) spre tăceri (inexprimabile).

Eeei! Își spun "științificii": noi, care nu ne permitem să gândim nimic fără "dovezi" palpabile, noi, în sfârșit, putem să vorbim cu adevărat despre el. Mai că-ți vine să-i crezi. Dar câte generații de "descoperitori" ai lui au trecut (spre moarte, mereu spre moarte) și el a rămas la fel, la fel de nerostibil ca întotdeauna? (Un dialog imaginar cu Adam ar fi foarte instructiv în această privință).

Suntem obsedați de el. Dar obsesiile nu sunt bune.

Suntem indiferenți față de el. Dar indiferența e și mai rea.

Îl așteptăm. Așteptarea nu e nici ea o soluție (dar și lipsa soluțiilor e o "soluție").

Se lasă o noapte grea peste toate neputințele noastre. Și o mare lumină (închipuță, poate). Nemișcarea cadaverică a evenimentelor. Râsul și rictusul stelelor. Neputința cuvintelor. Nemărginita putere a tăcerii. Întinericul din lumină și lumina (orbitoare) din întineric.

El, da... E ca o boare inefabilă. Și intraductibilă. În nici una dintre limbile omenirii.

Supraomenesc. Supracosmic. În toate, totuși. Și în noi (scuze, asta e aproape un citat, aproape inevitabil).

Dincolo de toate puțințele și orgoliile. Ca o rouă a tăcerilor... Atotbiruitorul.

Daniel HOBLEA

Catalogul bisericilor de lemn ale Sălajului

Am încercat să adun la un loc câte puțin din frumusețea bisericilor noastre din lemn, să prezentăm, poate cu prea mare întârziere și încă destul de puțin, din bogăția și frumusețea arhitecturii tradiționale sălăjene. Se poate spune că este un timid început pentru ceea ce trebuie făcut pentru ca bisericile de lemn să fie cunoscute în primul rând de către sălăjeni și, în același timp, de către toți cei interesați de moștenirea noastră culturală.

Prea puțin cunoscute și prea puțin aproape de sufletul nostru pentru a putea fi mândri de existența lor, bisericile de lemn își cer discret dreptul de a fi ocrotite și puse în valoare. În acest sens, catalogul bisericilor de lemn poate fi considerat o invitație spre cunoașterea și contemplarea unor dovezi ale măiestriei și priceperii meșterilor cioplitari precum și a pictorilor zugravi, spre cunoașterea unei bogății ascunse, prin insuficiența promovare de până acum.

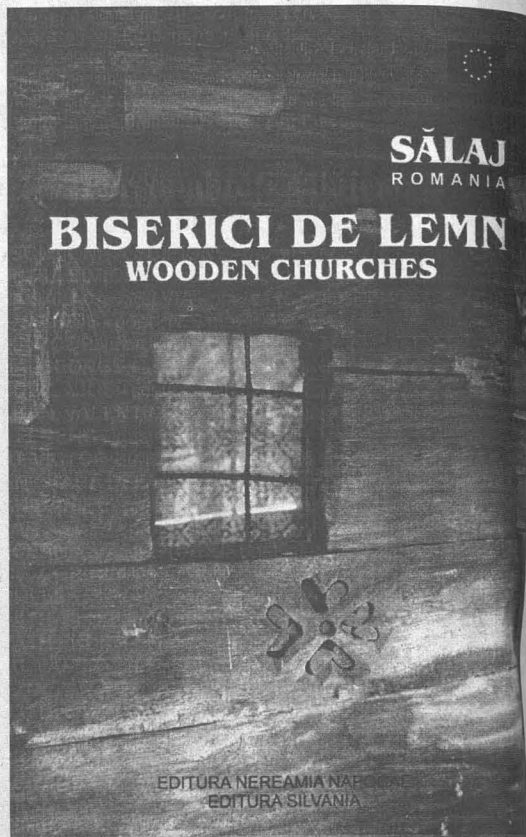
Avem speranța că frumusețea imaginilor adunate în catalog ne va face să ne gândim ceva mai mult la existența monumentelor noastre de lemn și să ne implicăm mai mult în conservarea acestora. Bisericiile nu au nevoie doar de a fi vizitate. Începând cu preoții care slujesc în aceste lăcașuri, continuând cu credincioșii a căror existență este legată de aceste biserici de lemn, fiecare suntem implicați în conservarea monumentelor pentru că în primul rând acestea îndeplinesc un rol funcțional. Conservarea presupune și utilizarea, păstrarea funcțiunii, pentru că orice clădire a fost construită pentru a fi utilizată, iar dacă un monument își pierde acest rol, el se transformă într-un monument mort. Avem capacitatea de a păstra aceste monumente vii și avem speranța că imaginile vor reuși să convingă de importanța acestui fapt. La sărbătorile importante, în momente unice pentru fiecare, biserica de lemn trebuie să aibă ușa deschisă, indiferent dacă biserica este în cult sau nu, iar noi trebuie să-i trecem pragul, să ne plecăm și să pătrundem în lăcașul în care nu putem decât să ne dorim să fim mai buni și mai recunoscători pentru tot ce meșterii au lucrat cu har și ne-au lăsat nouă în păstrare.

Am dorit, de asemenea, ca acest catalog să reprezinte o carte de vizită pentru județul Sălaj, o carte de vizită prin care să ne putem mândri, iar la acest lucru putem fiecare contribui, pentru că multe dintre bisericile noastre au nevoie să fie restaurate. În multe dintre biserici se distruge pictura, pentru că o șterg ploile. Poate că, răsfodind paginile și descoperind frumusețea lemnului cioplit, va exista cineva care va înțelege că dorește, că poate și că merită să ajute la păstrarea acestor biserici.

Păstrarea monumentelor nu înseamnă numai fonduri pentru restaurare. Monumentele reprezintă o mărturie a trecutului, iar protejarea acestor mărturii trebuie să înceapă cu protejarea naturii care completează frumusețea bisericilor de lemn. Ocrotirea patrimoniului nu înseamnă doar conservarea unor lucruri din trecut. Ocrotirea patrimoniului începe cu dezvoltarea armonioasă a localităților prin corelarea vechiului cu noul și conservarea obiectivelor tradiționale care dau personalitate fiecărei localități. Propunerile de perspectivă trebuie să țină seama de fondul construit existent și de obiectivele istorice care reprezintă trepte diferite în dezvoltarea localității. Ocrotirea patrimoniului se încheie cu un program de educare în sensul aprecierii acestor valori, de conștientizare și valorificare.

Catalogul bisericilor de lemn poate deveni astfel un manual necesar adolescenților și tinerilor care vor avea datoria și preia la un moment dat acest patrimoniu și să se implice în protejarea lui.

Am ales să prezentăm bisericile de lemn grupate pe văi, posibile trasee turistice, în ideea de-a oferi variante celor interesați să cunoască nu numai din imaginile prezentate bisericile de lemn. Am considerat că acest lucru este necesar atâta timp cât nu avem un ghid turistic pentru Sălaj. E bine de știut că de-a lungul acestor

trasee există și alte monumente care se pot vizita și că există, asemenea, rezervații naturale care completează în mod plăcut traseul și îl diversifică.

Astăzi se știe că interesul pentru turismul cultural, agroturismul, pentru descoperirea unor meșteșuguri tradiționale a crescut, iar acest tip de turism este căutat tot mai mult. În aceste condiții trebuie să devenim noi înșine mai conștienți de valorile existente și de faptul că acestea pot susține din punct de vedere turistic multe inițiative pot atrage finanțări importante.

Acestea sunt răspunsurile pe care, ca autor al acestui catalog mi le-am dat atunci când m-am întrebat cui trebuie să i se adreseze ce așteptări trebuie să satisfacă. Dar, pentru că nu putea să fie în același timp și ghid turistic și catalog sau manual, am ales să prezint cât mai multe imagini și câteva date documentare importante, altă căt să trezească interesul. Am prezentat în special detalii deosebite care cu siguranță au trecut neobservate, în mare măsură, și celor care au vizitat o parte dintre biserici. În ansamblu, imaginile prezentate constituie o scurtă lecție de istoria arhitecturii tradiționale sălăjene, un îndemn de a le iubi și de a le proteja, adresat tuturor celor care au credința că bisericile de lemn din Sălaj sunt o parte importantă a drumului nostru către Europa.

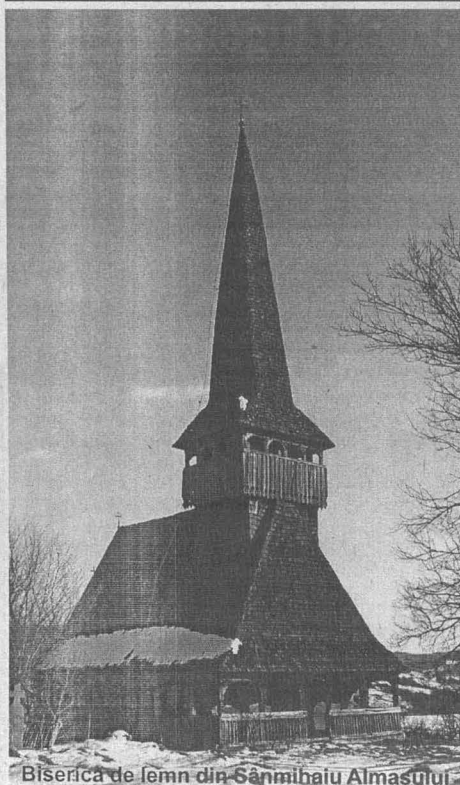
Valeria LEHENE

Personalități sălăjene

- mai -

- BĂDESCU, IONITĂ SCIPIONE - gazetar, poet - N. 15 mai 1847
- BĂRNUȚIU, SIMION - filosof, om politic - N. 16 mai 1864
- BODEA SĂLĂJAN, SILVIA - poetă - N. 31 mai 1949
- CABA, MARIUS - poet - N. 9 mai 1947
- COPOSU, CORNELIU - jurist, om politic - N. 20 mai 1914
- COSMA, GEORGE - avocat - N. 29 mai 1899
- DARÓCZI LAJOS - scriitor, ziarist - d. 14 mai 1970
- DĂRĂBAN, VALENTIN - filosof - N. 18 mai 1948
- DEÁK FERENC - jurist - d. 10 mai 2001
- DELEU, VICTOR - jurist - N. 25 mai 1876
- FÁBIÁN CSABA BÉLA - matematician, economist - N. 20 mai 1941
- FÁBIÁN DÁNIEL - preot, scriitor bisericesc - d. 6 mai 1894
- GÁSPÁR ATTILA - profesor de muzică - N. 31 mai 1949
- GHENCEANU, VASILE RADU - poet, ziarist - N. 17 mai 1939
- GHETIE, CORIOLAN - jurist, filosof - d. 19 mai 1916
- GYÓRI ILLÉS ISTVÁN - poet, prozator, ziarist - N. 9 mai 1892
- HORVATH, FLORIN - poet - N. 1 mai 1945
- HORVÁTH ENDRE - medic - d. 30 mai 2002
- HOSSU, VALER - prozator, jurnalist - N. 31 mai 1938
- KÁSAZOLTÁN - matematician, informatician - N. 12 mai 1948
- LÁSZLÓ D. LÁSZLÓ - profesor - N. 26 mai 1958
- LISCAN, VERONICA (Veronica din Sălaj) - poetă - d. 25 mai 1857
- MAJOR MIKLÓS - profesor, etnograf - N. 19 mai 1933
- MARTIN, AUREL - critic literar - N. 15 mai 1926
- MUREȘAN, DANIEL - profesor - N. 24 mai 1942
- NYISZLI MIKLÓS - medic, memorialist - d. 5 mai 1956
- PAPP VIKTOR - critic muzical, compozitor - d. 10 mai 1954
- SAMȘODAN, IULIU - profesor - N. 7 mai 1945
- ZILAHY GYULA - actor - d. 16 mai 1938
- ZILAHY KISS KÁROLY - critic literar, poet, folclorist - d. 15 mai 1864

(Biblioteca Județeană Sălaj Serviciul bibliografic)

Biserica de lemn din Sămibaiu Almașului

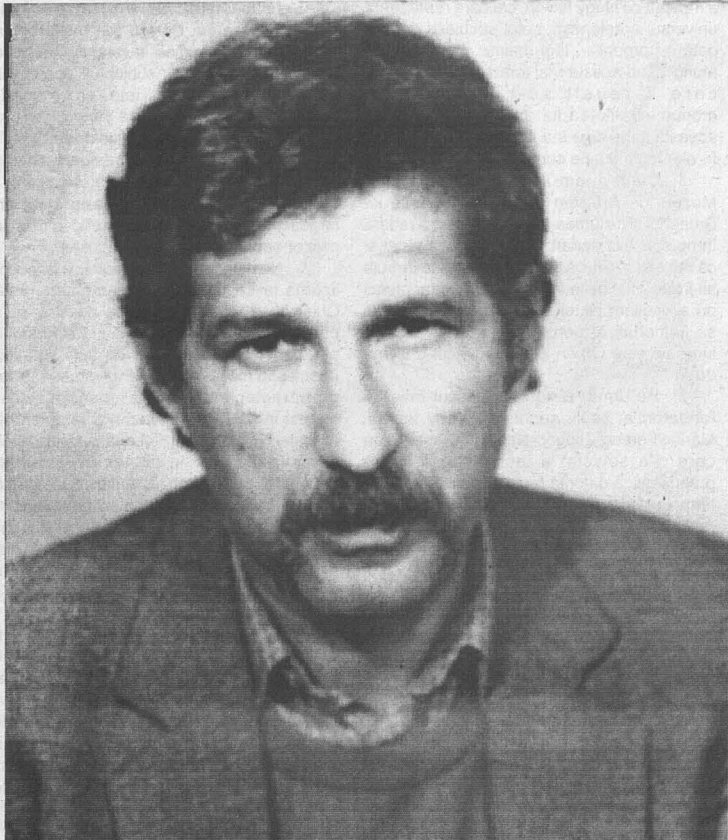
Artistul plastic Szabó Vilmos:

"Este cultură adevărată la Zalău care nu se poate contesta"

Szabó Vilmos s-a născut la 15 septembrie 1942 în comuna Dumbrăvioara, județul Mureș. Studii: A absolvit Liceul de Arte Plastice din Tg.-Mureș, în 1964, iar în 1975 Institutul de Arte Plastice "Ioan Andreescu" din Cluj-Napoca, Secția pictură monumentală. Din 1975 este profesor de desen la Liceul Pedagogic "Gheorghe Sincal" din Zalău, din anul 1933 predând la clasele de artă plastică înființate în cadrul aceluiași liceu. De la înființarea Liceului de Artă "Ioan Sima" din Zalău, predă pictura în această școală de artă.

Activitatea artistică: * Din 1975 participă la expoziții județene în Zalău și Cluj-Napoca. * **Expoziții naționale:** 1976, 1981 - Muzeul de Artă Cluj-Napoca; 1988 - expoziție "Ex-Libris", Oradea; 1988 - Bienala de pictură, Sala Dalles, București; 1989 - expoziție de "Ex-Libris" la Caracal, Bacău, Florești; 1991 - expoziție "Ex-Libris", Oradea; Bienala de desen, Arad; 1994 - expoziție de "Ex-Libris", Oradea; 1997 - Bienala de desen, Arad; 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002 expoziții în Covasna; 1998 - expoziție de "Ex-Libris" Bacău; 2000 - expoziție de "Ex-Libris" Cluj-Napoca; 2001 - expoziția UAP București; 2002-2004 - expoziții în Baia Mare, Zalău și Cluj-Napoca. * **Expoziții internaționale** (organizate în țară și în străinătate): 1991, 1992, 1993 - expoziții de caricatură Tokyo, Japonia; 1992 - expoziție de "Ex-Libris", Chișinău, Republica Moldova; 1999 - expoziție de grafică mică, Tokyo, Japonia; expoziție de grafică mică, Gornî Milanovac,

Iugoslavia; 1997 - Bienala de grafică mică, Cluj-Napoca; 2001 - A III-a Bienală Internațională de Grafică Mică, Cluj-Napoca; Expoziția Mail Art, Cluj-Napoca; expoziția de "Ex-Libris" Cluj-Napoca; Trienala de Grafică, Tokyo, Japonia. **Expoziții în grup peste hotare**, începând cu 1990: Ungaria (Márcali, Keszthely, Budapesta, Szentes, Harkany, Szentendre, Hejce, Encs, Hortobágy, Debrecen, Hajdúhatháza, Nádudvar, Hatvan, Polgár, Vaja, Misfölc, Franța (Saint Michel). **Expoziții personale:** 1968 - Casa Sindicatelor, Tg.-Mureș; 1976 - MIA Zalău; 1977 - Galeria Mică a Fondului Plastic, Galeria Korunk - Cluj-Napoca; 1978 - Galeria Mare a Fondului Plastic Tg.-Mureș; 1981, 1983, 1993 - MIA Zalău; 1988 - Galeria Fondului Plastic Zalău; 1991 - Centrul de Cultură "Marcibányi", Ungaria; 1995 - Galeria Korunk, Cluj-Napoca; 1998 - Galeria Gy. Szabó Béla, Cluj-Napoca; 1998 - Galeria Orășenească Kazincbarcika, Ungaria; 2002, 2004 - Zalău; 2003 - Budapesta. * **A participat la numeroase tabere de creație** în țară și în străinătate. * **Premii:** 1988 - Premiul "Cea mai bună gravură în linoleu" la expoziția "Ex-Libris" Oradea; 1998 - premiul II la expoziția "Ex-Libris" Bacău. Din anul 1990 este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România; în anul 2000 a fost nominalizat pentru "International Personality of the Year" de către International Biographical Centre Cambridge - Anglia. * **Lucrări în colecții de stat și particulare:** în România, Ungaria, Elveția, Franța, Germania, SUA, Japonia, Iugoslavia.

"Sunt bucuros dacă reușesc să fac o bucurie oamenilor"

• Ce este, în viziunea lui Szabo Vilmos, artistul?

• Artistul este un creator al societății, care are ceva de comunicat pentru semenii săi, prin mijloace proprii, prin mijloacele artei pe care o practică, fie prin sunete, fie prin mișcări, cuvinte, forme, culori. Pictura, una dintre artele plastice, transmite un mesaj prin forme colorate, indiferent că ele sunt concrete sau abstracte. Artistul face vizibil ceea ce vede, ceea ce simte. Opera pe care o realizează trebuie să conțină un mesaj, o idee. Dincolo de o forță expresivă, trebuie să fie lămuritoare, convingătoare pentru public și consumatori de artă.

• Care este mesajul artei oriunde și oricând?

• Mesajul artei oriunde și oricând trebuie să fie ceva uman, ceva pe măsura omului, care îmbogățește sufletul, care ne face să fim mai sensibili la bine, ceea ce până la urmă trebuie să fie și frumos. Să ne facă să ne ferim de rău, de urât, în toate sensurile.

• Ce înseamnă "fericirea" pentru un artist?

• Pentru un artist fericirea înseamnă că ceea ce a creat cu suflet și cu inimă să fie acceptat, dacă se poate, să-i facă fericiri pe oameni, să trezească în ei trăiri estetice. Lucrările - picturile - să ajungă pe pereții

muzeelor, săliilor de expoziții sau în locuințe, să fie de folos oamenilor.

• Ce teme, ce tehnici ați abordat și abordați în creația dvs.? De care vă simțiți cel mai...aproape?

• Întodeauna m-a interesat lumea obiectelor, de unde nu lipsește nici omul. Mai ales obiectele utile, confecționate de oameni cu mare dragoste, cu o căldură sufletească. Obiecte unice și nu fabricate în serie. Această lume, care în fragmente mai există la țară, la bătrâni, de care se leagă oamenii cu suflet și din inimă, această lume se pierde împreună cu bătrânii, cu ea ne întâlnim numai în muzee etnografice, o lume a copilăriei noastre. În aceste obiecte observ grija, iubirea, gesturile oamenilor care le-au folosit sau le mai folosesc. Pentru mine chiar un cui strâmb, lovit, îmi spune multe. Mă gândesc: oare cine a dat peste el - un bătrân sau o bătrână fără putere care vroia să facă ceva cu acesta? Răspunsul rămâne o enigmă, sau fantezia artistului sau a privitorului va da răspunsul... Obiectele suntem noi, să avem grijă de ele. Sunt documentele unei forme de viață foarte umane. Prin imortalizarea lor, fie cu mijloacele artei, rămânem mai bogați.

Îmi plac diverse tehnici și materiale în pictură și în grafică. Cea mai solidă tehnică,

pictura în ulei, culorile acrilice, și în mod deosebit îmi place pastelul, care asigură o realizare mai rapidă. Îmi place să desenez mult în alb-negru, am caietele mele speciale pentru acest lucru, pe care scrie "caiet de toate", utile pentru desen și notițe. Dintre tehnicile amintite, cred că pastelul e cel pe care îl simt cel mai bine ca material. Se poate utiliza într-o gamă largă aplicarea culorii pe suprafață. De obicei folosesc și carbunele presat, cu care accentuez formele.

• Care sunt cele mai mari și mai de neuit satisfacții din viața de artist plastic?

• Cele mai mari satisfacții din viața de artist cred că sunt momentele când am senzația că am reușit să realizez o lucrare bună, care-i place și publicului. Critica pozitivă, recunoașterea efortului meu de a comunica ceva cu oamenii, prin operele mele, mă satisfac. Sunt bucuros dacă reușesc să fac o bucurie oamenilor.

• Cum "dialogați plastic" cu fiul dvs., el însuși artist?

• Băiatul meu, și el artist plastic, face o pictură bună. Dialogul între mine și el este permanent. Pot să spun că acest dialog are un caracter constructiv pentru noi amândoi. El vede lumea prin prisma unui artist tânăr, probabil în mod mai optimist, din care așa dori să fructific și eu ceva. Însă nici el nu refuză să vadă lucrurile dintr-o latură mai dramatică, cum văd eu, recunoscând că viața are și fețe umbrite, pe care le valorifică estetic în creațiile lui. Ne bucurăm în mod reciproc dacă reușim să lucrăm bine.

• Cum sprijiniți tinerii artiști și proprii elevi de la Școala de Artă în găsirea identității artistice, în promovarea creațiilor lor?

• Mie îmi plac tinerii, în general. Îmi plac și mai mult dacă sunt și talentați. Talentul este un dar de la Dumnezeu, omului îi rămâne să nu-l risipească, ceea ce poate fi considerat un mare păcat. Talentul presupune ambiție puternică și o muncă silnică. Îmi place să-i sprijin pe tinerii artiști cu o părere bună, un sfat bun, recunoașterea muncii lor sau chiar prin organizarea expozițiilor pentru ei. Munca mea creativă nu se limitează numai în propria mea creație, se pătrunde în creația colegilor și chiar a elevilor cu care lucrez, mai degrabă, consider, colaborez. Niciodată nu vreau să dictiez la nimeni, respect personalitatea omului care, neapărat prin talent, aduce ceva original, ceva unic. Fiecare om-artist trebuie

să aibă o vocație proprie.

• Mai țineți minte cărțile și revistele ilustrate cu reproduceri după opera dvs.? Amintii-vi-le.

• Am ilustrat *Antologia poezilor români și maghiari din Sălaj "Alb-negru"*, Luiza Zaharia, *Grădina Maicii Domnului*, Silvia Bodea Sălăjan, *În căutarea Graalului (coperta) și Talanți risipiți (coperta)*, volumul de poezii al lui Devecseri Zoltán (ilustrații), Bekő N. Ildikó, *Orvenyek (coperta)*, am executat ex-librisuri din poeziile lui Eminescu, Bacovia și ale lui Sadoveanu și Creangă.

• Se poate realiza un artist într-un oraș mic, cum e Zalău?

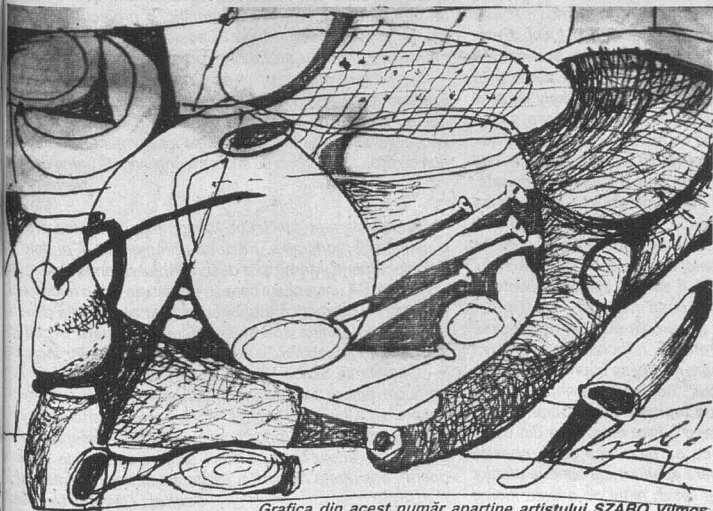
• Da, însă cu mari sacrificii și cu o ambiție deosebit de mare. În permanență trebuie să aibă în vedere faptul că el să nu rămână izolat de evenimentele artistice din țară și din străinătate. Trebuie să aibă informație din lumea cea mare a artelor. Sincer spunând, de multe ori mă gândesc oare unde ajugeam într-un centru cultural mai mare?, dar, pe urmă, încep să judec că probabil varianta asta, în care mă aflu, mi-a fost sortită. Mă aflu aici, în Zalău, și aici trebuie să fac totul ceea ce îmi stă în putință.

• Ca om de cultură, cum apreciați viața culturală a orașului nostru?

• Am venit în Zalău în 1974. De atunci au trecut 31 de ani și consider că în atâta timp am avut posibilitatea de a urmări și observa ce se întâmplă în acest oraș pe plan cultural. Trebuie să vă mărturisesc, când am venit aici, am fost necăjit, fiindcă nu se întâmpla nimic. Dar astăzi este cultură adevărată în Zalău care nu se poate contesta. Sunt scriitori talentați, poeți, muzicieni, artiști plastici. Fiecare încearcă să se afirme în domeniul lui specific. În ceea ce privește artele plastice, organizăm multe expoziții nu numai pentru artiști consacrați, ci și pentru elevi și studenți. În mod îmbucurător, s-a format și un public pe care ne bazăm. Din 1993 există secția de arte plastice la nivel de liceu. Mulți absolvenți au ajuns la diverse facultăți de artă. De trei-patru ani au început să se întoarcă și devin artiști activi ai județului...

• ... "păstorii", domnule Szabó Vilmos, de un profesionist cu suflet mare, cum sunteți dvs. Vă mulțumim că ați ales să trăiți și să creați în Zalău și vă mulțumim și pentru acest interviu.

Pagină realizată de Ileana PETREAN-PAUȘAN

Grafica din acest număr aparține artistului SZABO Vilmos

Ferestre în ziduri surpate

Vizunea artistică în care se încadrează arta lui Sz.V., pictura, grafica, picto-grafica lui, a început cu Nagy István, cel care reprezenta universul ardelenesc, satul secuiesc de altă dată cu propriile-i legi înainte de prăbușire, atunci când acesta mai forma un întreg și pe care a reușit să-l cuprindă în monumentalitatea lui. În opera lui Szabó, această lume deja s-a fărâmițat, s-a prăbușit în elementele sale constitutive.

Când m-am întâlnit prima dată, în Muzeul de Artă din Viena, cu lucrările lui Brueghel și cu lumea ciudată olandeză redată în perspectivă aeriană, am crezut că visez și că mă aflu în Ciuc sau Râstolnișca: așa trebuie să fi fost viața de la țară și pe la noi, dar atunci nu avusesem pictori (numai domnitori), care să fi imortalizat pentru istoria artei această lume pe care Orbán Balázs a văzut-o ultima dată.

Pe urmă, când s-au născut maeștrii fondatori ai școlii secuiești: Nagy István, Márton Ferenc, Zsöködi Nagy Imre, societatea care l-a selectat a început deja să se prăbușească datorită faptelor de nestăvilit. În timp ce Brueghel și compatrioții săi și-au realizat opera în epoca de înflorire a societății olandeze, maeștrii școlii secuiești au apucat zilele de sfârșit ale celei mai fericite epoci a secuimii și au început să aducă în focusul viziunii artistice luminile locurilor natale.

Următoarea generație: Bordi András, Bege József, Incze István și alții privesc înapoi cu nostalgie, mitizând locurile și personajele caracteristice acestei epoci fericite despre care vorbește și Szabó Dezső în scrierile lui.

Szabó Vilmos este reprezentantul următoarei generații, totodată al celei mai numeroase, împreună cu Sövény Elek, Gaál András, Balázs Imre, Plugor Sándor, Márton Árpád, Sükösd Ferenc, Simon Endre și alții. Lor le-a revenit sarcina cea mai cumplită, cea mai dramatică, dar totodată și cea mai stimulantă: confruntarea cu situația care nu mai poate fi schimbată, efectuarea socotelii finale, a lichidării, a inventarierii și a vizualizării „florilor de mucegai”. Fiecare și-a ales propriul său rol, în a îndeplini sarcina dictată de Istorie, conform personalității sale.

Szabó Vilmos a moștenit cuceririle caracteristice școlii secuiești (simțul monumentalității, desenul care destăinuie enigme, redare expresivă/expresionistă, responsabilitatea creatorului). Procesul acumulării a început sub îndrumarea unui maestru renumit, Tóth László, care a fost ultimul șef de catedră maghiar de la academiile de arte din Cluj, și care acum trăiește în Germania, realizând lucrări metafizice, suprealiste. Prin această moștenire prețioasă, Szabó reușește să îndeplinească mai multe funcții ale artei.

■ **Opera de artă poartă în sine două posibilități de comunicare artistică: cea a reprezentării și cea a exprimării; imaginile lui Szabó Vilmos balansează la „începuturile” lor pe limita dintre cele două, ca apoi accentul să fie pus pe exprimare.**

(...) **Destrămarea în prim plan. Posibilitățile vieții. Adică...posibilități de odinioară. Găsim aici niște imagini metafizice.**

(...) **La urma urmei, în lucrările lui Szabó Vilmos să nu căutăm „frumosul” în sensul tradițional al esteticului. Putrezirea, pieirea nici nu pot fi frumoase. Totuși, sunt frumoase tablourile acestea, ele se încheagă în compoziții stabile, bine compuse, liniile lor de forță întâlnindu-se într-un singur punct. Cromatică, tematica se conformează cu ideea destrămării. Această creație denotă adevărată măiestrie. Este o reflectare calmă ridicată la rangul meditației, precum și exprimarea revelației.**

Józsa T. István
(Galeria Korunk, 1995)

■ **Banalități... adică lucruri considerate banale... De ce dă atenție un pictor la asemenea lucruri? Ce caută? Ce creează? Cum că urbanizarea oricum...? Crez artistic? Estetica urâtului? Care va fi imaginea formată despre om? (...)**

Naturi moarte? Liniște? Ce fel de liniște găsim în aceste imagini? În primul rând liniștea și tăcerea nu sunt identice. Liniștea este exterioară, poate fi inumană, mai mult, moartă. Liniștea interioară e mai degrabă tăcere. Tăcerea presupune persoana umană. Această liniște, aceste liniști - viața ulterioară a ruinelor - e mai bine una exterioară, privitorul asistă la succesiunea spațiilor picturale copleșit de o liniște de după pieire.

Și în această liniște chiar și culorile... Deoarece vedem pasteluri, acrilice și uleiuri; pastelurile... de altfel tonuri stinse, calme, totuși, Szabó Vilmos ne prezintă pasteluri dramatice.

Înainte de toate, rămâne un realist, însă nu după legile obișnuite ale realității vizuale (dar nici după haosul realității), nu se pierde în detalii. La el un Detaliu (de multe ori un singur obiect) se ridică la rangul Întregului. Acest detaliu (motiv) - „subiectul” operei - își trăiește apoi propria-i viață, are o soartă autonomă, în el prinde formă Timpul, ceea ce raportat la lumea reală este atemporal, infinit. Este infinită și veșnică forța creatoare a naturii și a omului din care ia naștere, să zicem, o covată, biserica din Bicălatu, o cruce înrădăcinată în Pământ (în suflet), un măr, un polizor sau chiar „vârtejul dragostei”.

Nu este întâmplător faptul că își obține licența la secția de pictură monumentală. Chiar dacă, după informațiile noastre, nu a primit nici o comandă socială în Zalău sau în altă parte, pentru executarea unui sgraffito, frescă sau mozaic, lucrările lui din anii '70 au un caracter monumental, constructivist, secesionist, făcând aluzie și la „picturile rupestre” în alb-negru. Tot așa, și operele mai recent executate în pastel. În mai toate genurile în care lucrează, reușește să ajungă, printr-o îngrămădire în „paturi procustiene”, la o „concentrare” pe suprafețe relativ mici (30/50, 50/70 sau și mai mici) a unor dimensiuni uriașe, nesesizate de nici un alt pictor în această lume superdramatică și ameită.

În catalogul expoziției organizate la Galeria Korunk, Tóth László scria: „Relația lumii organice și anorganice, interacțiunea om-obiect asigură unitatea muncii creative multilaterală a artistului. Atât în pictura în ulei cât și în lucrări de dimensiuni mai mici în tempera-tuș, tehnici mixte, desen alb-negru în tuș sau în orice altă tehnică, intenția artistului este evidentă: vizualizarea acelor aspecte ascunse ale fenomenelor, sesizarea căroră e privilegiul rezervat de Natură doar celor «văzători», dar care, prin abordarea inițiată a artistului, pot deveni revelația multora”. Dacă nu a avut ocazia, odată cu efectuarea unor lucrări monumentale pe clădirile instituțiilor maghiare ardelenice (prea puține ridicate în ultimii 50 de ani), să-și realizeze viziunile panoramice, mai bine zis acele ferestre care ne lasă să privim cele mai ascunse taine ale universului său pictural (recognoscibile doar pe spațiile de mari proporții ale monumentalului) - Szabó Vilmos salvează în picturile sale acele pietre prețioase, care s-au păstrat din ruinele unei alte „clădiri” prețioase, aproape total pulverizate și descompuse: vechea viață de comunitate și spiritul transilvan. Am putea spune că el privește avutul obștesc (cel al comunității) ca pe propria-i proprietate, încearcă să-l reenumere, să-l „investească”, înzestrând astfel cu o nouă forță magică, cu o nouă

Dramatism? Pe de o parte ea ține de însăși natura temei alese, pe de alta, ea se regăsește în exprimarea artistică a creatorului, în deosebi în acele contururi. Problema conturului apare des în istoria artei: avangarda începând cu expresionismul a surprins subiectul, obiectul prin contur. Contururile negre ale lui Szabó Vilmos au un înțeles simbolic. (...) În aceste imagini de după lupta vieții el cuprinde contururi dezbinat, destrămate. În perspectiva marcată de acestea vedem niște „decupări”, fragmente în prim plan, imaginile fiind metonimii în care fragmentul ține locul întregului. Toate acestea fiind construite pe schemele primare ale orizontului, veticului, a crucii, a arcului boltit.

Unde putem încadra arta lui Szabó Vilmos? A luat naștere o denumire în cadrul căreia și-a găsit deja locul „Etno-art”. Curentele artistice, școlile secolului nostru pomeau de regulă dinspre vest spre est. Etno-art-ul a luat naștere în Transilvania, inițiatorii ei fiind Molnár Dénes, Székely Géza și Szabó Vilmos. Cel puțin în sfera culturii maghiare ea se orientează spre vest, în Ungaria de ani de zile are adepții săi. Scopul acestor artiști este de a salva din fața pierzaniei mediul rural. Cel în care a luat naștere eternitatea. Case abandonate, suri ruinate, străzi nelocuite. „În ultimii ani mă interesează lumea obiectelor aflate în dispariție. Prin mijlocul picturii și al graficii, mă străduiesc să creez un memento obiectelor noastre, a mediului uman. Toate acestea pe baza principiului salvării a tot ceea ce mai poate fi salvat”. Pictorul scoate în evidență aceste forme, case, casa noastră - un simbol primordial al culturii umane -, le apropie și astfel ne prezintă realitatea noastră contemporană. E înfricoșător să asculti imaginile lui Szabó Vilmos, în care mereu se întunecă. Căutăm imaginea și vocea „zvorului pur”, nu, nu încremenit în ceea ce numim imagine, sau citind pe maeștrii vechi, parafrazând, repetând, ci în viața reală. Poate găsim câte ceva din ea în puținul verde din picturi. Dar cu ea problema casei noastre încă nu se rezolvă, iarba acoperă spațiul vieții cândva umplut de dinamism, versurile lui Ady răsun altfel pe aceste locuri:

energie, acele „materii descompuse”, nemaifuncționale, de fapt, în locul lor actual.

Este de știut faptul că pictura este „arta bătrâneții”. Szabó Vilmos a împlinit vârsta de 60 de ani dar nu vrem deloc să-i facem o analiză retrospectivă. Din contra! Așteptăm cu emoție ce mai aduce nou la suprafață din tranșeele artei sale. Căci, contrar

„.....”. Încotro, deci? Privitorul va fi, bineînțeles - bineînțeles?! -, cel care, în urma unei autoanalize, va reorganiza ceva.

Józsa T. István
(Galeria Gy. Szabó Béla, 1998)

■ **Timpul....., stilul de viață schimbat a condamnat la moarte neeltele universului țărănesc de odinioară, dar relicvele lor ici-colo mai existente sau amintirile acestora în imaginația artiștilor pot constitui o sursă de inspirație inepuizabilă. Precum observăm și la Szabó Vilmos. As putea spune: în cazul lui, prezentul reprezentând acel trecut este de fapt, din punct de vedere artistic, o proiectie a viitorului. Ars poetica lui ni se relevă în pastelurile sale cu cromatică mai reținută dar cu atât mai expresive.**

Elogiul obiectelor, memoria obiectelor capătă la el o expresie artistică deosebită: lucrările sale pe un fond al realului, dar nu străine de expresionism sau pe alocuri cu accente neosecesioniste, pe lângă atributele lor permanente, surprind și prin rețutatul parcurgerii cu succes a unei bogate game de variații.

Nemeth Júlia

■ **Obârșia artei lui Szabó Vilmos este abilitatea ereditară a uimirii și a admirației. Factorul primordial al ei este grija valorilor umane. Mărturisire despre faptul că omul este măsura universului. A universului care se regăsește într-o mică insectă în armonia cromatică a unui cui ruginit sau în firul de fân ce scripește în lumina soarelui. Precum ea apare în rădăcina sau scoarța copacului, în ridurile mâinilor și fetelor încrustate.** Operele lui Szabó Vilmos, chiar și verdele firului de iarbă, brunurile amare ale bălăgarului din spatele surii sunt mărituri despre om. Chipul universului - spune această artă - este chipul omului, ce poate fi surprins doar sub forma fragmentului. Astfel poate fi, în vârtejul timpului infinit, singura certitudine palpabilă: opera, adevărata măsură a existenței umane a artistului.

Szekelz Geza, artist plastic

Din arhiva Centrului Culturii Tradiționale Sălaj

Mircea Oliv la Zalău. Despre Szabo Vilmos. În 1988

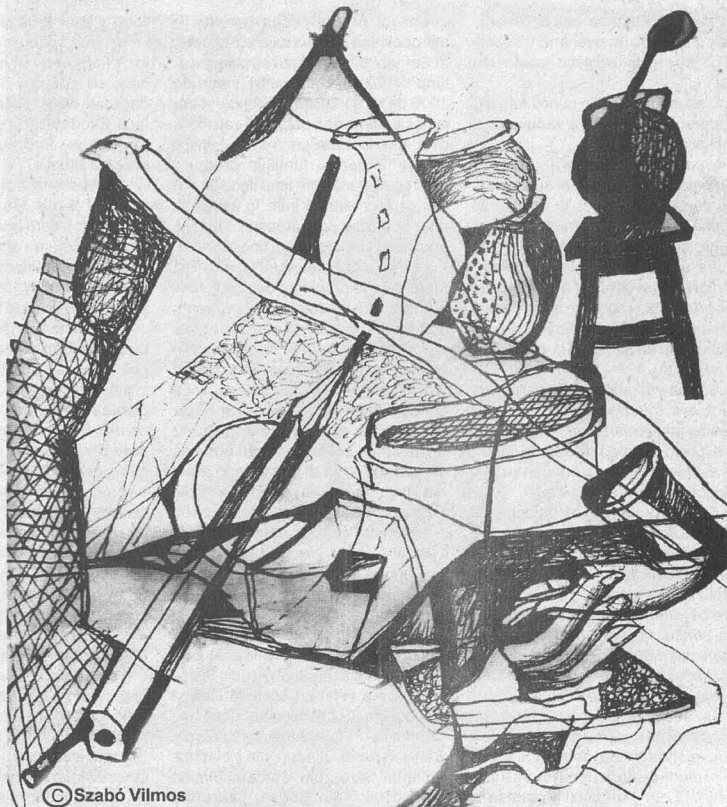
Din Arhiva audio a Centrului Culturii Tradiționale Sălaj vă oferim în acest număr un document, spunem noi interesant, în transcrierea lui Daniel Hoblea: criticul de artă Mircea Oliv, la Zalău, la „Fondul plastic”, în 1988, la vernisajul unei expoziții a artistului Szabo Vilmos.

(D.S.)

Silvia Cozma: Artiștii plastici sălăjeni, noi ei prezenți și, cred că nu greșesc dacă spun, orașul nostru, trăim astăzi un eveniment deosebit: deschiderea expoziției de pictură a celui pe care toți cei prezenți îl cunoaștem, îl stimăm, îi respectăm activitatea, profesorul Szabo Vilmos. Ne onorează și de data aceasta, în împrejurarea de față, tovarășa Ana Lupas, președinta filialei Cluj Napoca a Uniunii Artiștilor Plastici, ne onorează de asemenea cu prezența criticul de artă din Bistrița Mășău, Mircea Oliv, căruia-i mulțumim că a venit în mijlocul nostru, de asemenea tovarășul Alexandru Rusu, din partea filialei Cluj Napoca a Uniunii Artiștilor Plastici și suntem, firește, nu la urmă, cred chiar înainte de toate, bucuroși de prezența dvs., a celor de față. Permiteți-mi mai întâi să-l mulțumesc, despre pictor, despre activitatea lui, despre expoziția pe care o s-o vedem, să ne vorbească criticul de artă Mircea Oliv.

Mircea Oliv: Eu m-am deplasat în minunatul dvs. oraș pentru a vă spune câteva platitudini. În primul rând, în urmă cu aproape o jumătate de an, când l-am cunoscut pe pictorul Szabo Vilmos, am fost surprins și încântat deodată descoperind în atelierul dumnealor un jurnal. Era pentru mine o experiență absolut nouă, descoperind un jurnal de atelier la un pictor care se străduia, ca un atlet al singurătății probabil înainte, acum ca un veritabil participant la o comunie artistică aici, la dvs, în Zalău, să înfăptuiască ceva durabil. Jurnalul lui, pe care l-am urmărit atunci cu atenția de care eram în stare, ar putea fi numit (unul din caietele lui) "eu sunt caietul de schițe al domnului Szabo Vilmos". Pentru că asta și era. Erau acolo schițele lui, notele lui, impresiile lui, era un timp trăit. Era timpul ultimilor 15-16 ani, era un timp care încerca să-și depășească condiția evenimentală, condiția cronologică și cronometrică, încercând să

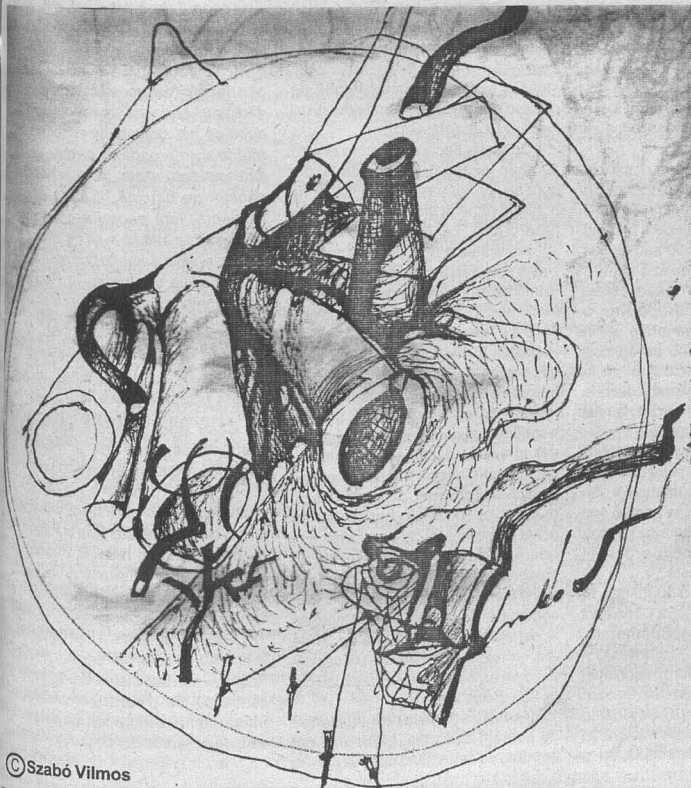
devină ceea ce Fernand Braudel numea "timpul lung". Și ia uită-te, acum, după o bucată de vreme, pentru mine se înfățișează acest "timp lung" întruchipat într-o expoziție de o bună și foarte bună calitate. Prin jurnalul său, prin notele sale, prin atenția cea bună pe care o îndreaptă către lume, cred eu, Szabo Vilmos câștigă ritmul fără de care orice întreprindere artistică este moartă și inexpressivă. Atenția pe care o acordă lumii și înconjurului său cultural îi oferă ceea ce arta confrăților săi mai tineri are din ce în ce mai puțin (nu știu dacă din păcate sau din fericire). Adică, înfățișările, configurările plastice ale artistului sălăjean au nex epic, au povestire. Ele mărturisesc ceva, mărturisesc o existență, aici, acum, dar o existență a cărei realitate primă este masca. Și dacă ar fi să mă credeți că în dosul capacității narative se află o realitate mascată (acest lucru l-ați putea verifica în lucrările care se înfățișează în expoziție), ar fi foarte simplu să le verificați chiar într-o natură statică cu mască sau într-un clovn care apare într-o goașă, sau chiar în prima lucrare de la intrare; deci dacă ar fi să îmi credeți afirmația, am putea să mergem mai departe încercând să demonstrăm că masca aceasta metaforă, cu care intervine Szabo Vilmos în pictura sa, în tema picturii sale, în conținutul picturii sale, este o mască, care, după cum ar fi zis Levy Strauss, nu e ceea ce reprezintă, ci e ceea ce alege să nu reprezinte; adică, ea înfățișează, configurează o realitate plastică, dar de fapt ascunde o realitate intimă, care este realitatea absolută a creatorului. Din această perspectivă, după cum simt și bănuiesc că simțiți și dvs., lucrările artistului expozant au noimă. Și dacă ne gândim bine ce înseamnă noimă pe românește, anume faptul că noima este calificativul lucrului pe jumătate înțeles (e o degradare dar și o deplasare de la cuget spre înfăptuire), înțelesul se găsește în configurare și dincolo de ea, în cugetul înțelegător. Este pentru oricine înțeles că, astăzi, artistul își găsește justificarea existențială în a se exprima pe sine, în a-și face autopsia, în a deveni autoreferențial. A face artă a devenit încet-încet, a face autopsia, a proiecta o interioritate elevată, smerit-semeață, dacă e cu putere. Se practică în sens larg autopsia, atitudine demnă, trezvie. Ea

apare astăzi aici? Cu siguranță apare, apare în acel nex epic care dă o universalitate discretă configurărilor, apare ca act recuperator al unei singurătăți și ca act provocator al unor străfunduri individuale. Lumea aceasta, pe care ne-o înfățișează lucrările domnului Szabo Vilmos, este plină de dramatism. În ea se găsește deznădejde, dar se găsește și vrajă, se găsește angoasă, dar se găsește și bucurie. E nevoie într-un astfel de hațis de veritabili atleți și campioni ai demnității, ai siguranței, ai profesionalismului și ai angajării culturale și artistice. Artistul, în cazul nostru, se angajează ca martor față de arta sa. Într-o interioritate bulversată te poți pierde, cum vom vedea că nu se pierde artistul, dar într-o realitate extenuată și privită doar fragmentar, te poți chiar rătați. Curajul celui ce vrea să construiască o suprarealitate, prin această realitate a măștilor, o realitate a propriei sale interiorități, este pe măsura riscului întreprinderii sale. Lucrările pe care ni le înfățișează artistul Szabo Vilmos, aici și acum, sunt goașe, sunt uleiuri pe pânză și câteva desene. Cred că atitudinea pe care o are în fața propriei întreprinderi artistice este o atitudine de studiu. Cum, își pune problema autorul, cum se poate face ca realitatea să prindă chip? Și uitați-vă că găsește răspunsul, în sensul că el se poate și se raportează mimetic la o realitate care este a unei vedenii, a vedeniei propriei sale existențe în timp: copilăria, germinația, existența diurnă într-o curte, existența alături de o mască, existența alături de un conviv, existența ca atare, vie, pleneră și ne-moartă. De asemenea, se mai implică plener în actul creației, îl invocă chiar. Acest lucru se poate vedea în două din lucrări, una, după opinia mea este emblematică pentru această expoziție, se numește "Natură statică 1" (și cred că se află chiar în spatele meu), și o altă lucrare, de asemenea emblematică și plină de esență, benefică în sens moral, constructiv, "Germinație" cred că se cheamă, deci aceste lucrări, cu puternic substrat autoreferențial, au - pe lângă o foarte mare doză autoevocatoare și una de persuasiune. Prin tot ceea ce face, artistul se vrea inactual și inactualitatea lui poate fi (și în cazul lui chiar este) un act temerar. El se lasă stăpânit, se lasă furat de elanuri lirice. Mărul, emblematicul măr care apare în câteva

lucrări (și care este din punctul meu de vedere o emblemă a întregii culturi române), mărul este sacrificat, adică, înțeleg sacrificarea lui în sensul că, scos fiind dintr-o ordine - ordinea sa de lucru - și așezat într-o altă ordine, într-o ordine spirituală, este consacrat, adică este sacrificat în sensul consacării lui. Memoria figurativă a pictorului Szabo Vilmos, care se află acum la a 8-a sa expoziție personală, poate fi un nou punct de pornire pentru activitatea sa următoare. Lumea sa cromatică se bazează pe tente calme, rareori exaltante, făcând loc construcției vădite în interiorul configurării plastice. Adjuvantul cromatic al construcției plastice este griul, rozul, violeturile, care transmit liniște, tihnă, dincolo de un recunoscut dramatism al comunicării realizat mai mult în planul epicității pe care am invocat-o la început. În această perspectivă și din această perspectivă, configurările pe care pictorul Szabo Vilmos ni le prezintă astăzi aici, cu atât de mare generozitate și dăruire, au menirea de a ne bucura, de a ne introduce într-o lume care trebuie și sigur va deveni și a noastră. Vă mulțumesc!

Silvia Cozma: Vă rog să-mi permiteți și mie, la rândul-mi, să mulțumesc criticului de artă Mircea Oliv pentru încercarea domniei sale de a ne ajuta să pătrundem mai bine, poate, ceea ce astăzi vedem din creația pictorului Szabo Vilmos. Sunt convinsă că mulți dintre dvs. cei prezenți știți cam cât arde pictorul Szabo Vilmos pentru arta sa, știți cam câtă trudă creatoare a depus și câtă migală pentru pregătirea și a acestei personale, cât a ținut, mai ales, sunt convinsă, să onoreze sala de expoziții a Galeriei noastre cu această expoziție. De aceea permiteți-mi ca, în numele meu, dar întâi de toate în numele Comitetului Județean de Cultură, să-l felicităm pe pictorul Szabo Vilmos pentru acest moment important din viața sa de creator, să-i dorim în continuare multă sănătate, multă putere de muncă, să-i dorim și dănsului, dar să ne dorim în același timp, să fim prezenți la încă multe expoziții pe care dănsul le va pregăti și ni le va arăta. Să mulțumim apoi distinșilor noștri oaspeți pentru efortul, de bună seamă, făcut și de data aceasta de a se afla, ca dragi oaspeți, în mijlocul nostru. Cu această ocazie, să vă mulțumim dvs. celor prezenți și să declarăm deschisă expoziția pictorului Szabo Vilmos. Vă mulțumesc!

© Szabo Vilmos

Înființarea societății de ajutorare a văduvelor și orfanilor de preoți - familiile preoților decedați

Acum 80 de ani, pe data de 3 martie 1925, a avut loc un eveniment important pentru preoțimea greco-catolică din Sălaj.

O situație mai puțin cunoscută din viața preoției era cea a văduvelor și orfanilor de preoți.

În dieceza Gherlei, această problemă este reluată mai aprofundat abia după 1918. Astfel, la sinodul de toamnă al preoților din tractul Valcăul, de jos, din anul 1923, preotul Aurel Ghilea a făcut o propunere pentru înființarea unui orfelin al băieților de preot. Această propunere a fost primită cu însufiețire, de către preoții din tractul Valcăului, la ea aderând și preoțimea din tractul Ip.

Soarta văduvelor și a orfanilor de preot era într-adevăr foarte grea. Acestea primeau o pensie doar de 100 de lei pe an, iar copii câte 40 de lei an, ceea ce le era insuficient pentru a-și asigura existența de zi cu zi.

Dacă preoțimea de dinainte de război "putea să-și facă și oareșcare avere pentru asigurarea familiei și bătrânețelor sale", în schimb "azi (după primul război mondial - n.n.) ne pare bine că putem satisface de pe o zi pe alta strictul necesar de trai, fără să putem nici măcar gândi la îndeplinirea altor trebuințe, cari le-ar pretinde poziția ce-o avem în societate".

În această situație materială precară se găseau marea majoritate a văduvelor de preoți, deoarece, foarte puțini preoți lăsau în urma lor o situație materială din care familia rămasă în viață să se poată întreține. Situația era deosebit de gravă, iar "numai simțul de rușine le mai reține (pe aceste văduve - n.n.) de a lua bățul cerșetoriei". Astfel, se face un apel către preoți ca măcar "în ceasul al 12-lea" să se salveze situația materială a familiilor preoților decedați.

Atât timp cât preotul trăia, familia lui era totuși asigurată din punct de vedere material, el reușind și să-și trimită copii la școli pentru a primi o educație corespunzătoare statutului pe care îl aveau preoții în societate. Însă, după moartea lor, văduvele rămase în viață nu mai puteau susține financiar școlarizarea copiilor. De aceea, preotul din Săuca, Aurel Ghilea, face propunerea de a înființa un orfelinat care, în concepția lui, ar trebui să se înființeze pe lângă un centru universitar, unde acești copii să fie susținuți financiar, până la terminarea studiilor. Preotul Aurel Ghilea propune ca această asociație a preoților sălăjen să se numească "Orfelinul copiilor de preot din Sălaj", sau "Casa preoților sălăjeni". Deși unii preoți mai în vârstă s-au opus acestei idei, ei îi îndeamnă, pe cei mai tineri, să fie de acord cu această propunere, deoarece, "poate suntem și mai avizați la aceasta", subliniind faptul că "trebuie să ne ajutăm noi pe noi". De asemenea, el face un apel către preoți pentru înțelegerea rolului acestei asociații, care avea ca scop ajutorarea propriilor familii: "Frați preoți am făcut atâtea colecte în ultimii zece ani pentru toți năcăjiții, cari ne-au cerut acest ajutor contribuind de multe ori numai noi, ca să nu fim silii a retrimite listele de tot goale, deci pentru ce să nu facem acum și aceasta colecă tot din al nostru, dar numai pentru al nostru".

Ideea înființării unei asociații de înțajutorare a familiilor preoților decedați prinde contur, astfel că, la data de 19 decembrie 1924, un grup de 22 de preoți, care erau îngrijorați de situația precară a veniturilor văduvelor și orfanilor de preoți, se întâlnesc și semnează un obligament. În acest obligament se prevedea înființarea unei asociații de înțajutorare cu scopul de a ajuta familiile semnatărilor acestui act în cazul trecerii a una dintre ei la cele veșnice. Asociația care era prevăzută a se înființa avea la bază următoarele condiții: 1) Ea trebuia să aibă pentru început minim 30 de membri, preoți greco-catolici din eparhia Gherlei,

eventual din întreaga provincie mitropolitană de Alba Iulia și Făgăraș; 2) Semnatarii se obligau să plătească, timp de 10 ani consecutivi, suma de 1000 de lei anual, iar fondul creat era înatacabil timp de 5 ani, după care 50% din fondul asociației urma să fie distribuit ca ajutor pentru familiile preoților semnatari, dacă între timp decedau; 3) Cei care urmau să intre în asociație ulterior urmau să plătească cotizația anuală tot timp de 10 ani consecutivi.

În acest obligament se mai sublinia faptul că alte probleme cum ar fi: felul administrării fondului ce se va crea, statutele societății și alte eventuale propuneri, urmau să fie discutate într-o adunare generală. Aceasta urma să aibă loc în momentul în care se îndeplinea condiția de a fi minim 30 de membri, iar în ceea ce privește locul și data desfășurării acestei adunări urma să fie hotărâte de către preoții Emil Ostate din Hidig (Măieriste) și Ioan Talos din Giurtelec. Pe lângă acești doi preoți au mai semnat obligamentul următorii: Valentin Coposu, preot în Bobota; Victor Bruchental, din Cosnici; Vasile Pop, din Valcăul de jos; Ioan Olteanu, din Crăilec; George Groza, din Doh; Ioan Pereny, din Cehal; Virgil Trușășu, din Sudurău; Andrei Pop, din Chișfalău; Emil Deac, din Bicaz; Aurel Ghilea, din Săuca (cel care a venit cu această idee la sinodul din 1923); Nicolae Iuhăș, din Giumelciș (Plopiș); Augustin Talos, din Bănișor; Aurel Olteanu, din Halmășd; Valentin Sima, din Curitau; Simion Barbulovici, din Bocșa; Laurențiu Avram, din Chieșd; Teodor Bohățel, din Sântău; Ioan Trușășu, din Acăș; Ioan Aluș, din Babșa și Pompei Podina, din Oarța de jos.

O activitate deosebită în susținerea acestei cauze a dus preotul Emil Ostate care, la numai câteva zile de la semnarea obligamentului, primește o grea lovitură prin trecerea la cele veșnice a mamei sale Nina Ostate. Așadar, mulți dintre semnatarii acestui obligament trăiseră această tristă experiență, părinții lor decedând pe când ei erau la vârste încă fragede. Este și cazul protopopului Valentin Coposu a cărui tată, preotul Gregoriu Coposu, a decedat la vârsta de numai 54 de ani, însă el tocmai în acel an, 1909, reușise să absolva studiile teologice. Mama sa, Ludovica Coposu, născută Șteanu, a primit un ajutor financiar sau pensie, tot de 100 de lei pe an, cu care făcuse că nu se putea întreține. Ea s-a mutat la fiul ei, care fusese hirotonit preot în Bobota, unde și-a dat și obștescul sfârșit, în anul 1933, fiind înmormântată în curtea bisericii din Bobota.

În articolul *Apel către frații preoți*, se anunță preoții din Sălaj despre obligamentul ce fusese semnat la data de 19 decembrie 1924. Se subliniază din nou situația deplorabilă în care se găseau văduvele și orfanii de preoți, situație cunoscută cu mult timp înainte, dar pentru rezolvarea căreia nu se luase nici o măsură concretă. Aceasta era de-a dreptul rușinoasă, având în vedere poziția pe care o aveau totuși preoții în societate: "Trebuie să mărturisim că de multe ori ne ard obraji de rușine - văzând umilirea deșositoare la care sunt expuse sărmanele văduve de preoți - pentru a-și face cu putință o existență cât de cât suportabilă". Tot acum s-a stabilit și data în care urma să se țină adunarea generală de constituire. Aceasta urma să aibă loc, pe data de 3 martie 1925, la Șimleul Silvaniei, la orele 10, stabilindu-se și ordinea de zi.

Acet articol este semnat de către preoții Ioan Talos și Emil Ostate, în numele grupului de inițiativă, care semnasera acel obligament.

Așadar, la data de 3 martie 1925, a avut loc, la Șimleu, adunarea generală de constituire a societății, la ea participând peste 40 de preoți din Sălaj, iar ca invitați au participat senatorul Alexandru Aciu și directorul

liceului Simion Bărnuțiu, Ioan Osian.

În deschiderea adunării preotul Ioan Talos arată situația deplorabilă în care se găseau familiile preoților decedați, rămase fără nici un ajutor, și face totodată un apel la toți preoții pentru ca, împreună, să rezolve această situație.

Președintele al noii societăți este ales preotul Emil Ostate din Hidig (Măieriste), care muncise foarte mult pentru înființarea acestei societăți. Ca notari au fost aleși preoții Aurel Ghilea și Vasile Moody, iar ca verificatori, preoții Ioan Talos și Ioan Olteanu.

Se trimite apoi, în urma propunerii preotului Ioan Olteanu, o telegramă episcopului Iuliu Hossu, care avea următorul conținut: "Clerul întrunit în Șimleul Silvaniei la adunarea de constituire a Societății de ajutorare pentru văduvele și orfanii de preoți - Vă roagă să binevoiti a primi expresia sentimentelor sale de profundă venerațiune și fiască alipire - implorând asupra lucrurilor începute binecuvântarea arhierască".

Episcopul dr. Iuliu Hossu răspunde la data de 4 martie 1925 telegramei preoților mulțumind călduros, "pentru alesele și călduroasele sentimente tălmăcite în numele veneratului cler (...) a căror soartă a intrat în primele preocupări ale păstoririi Sale" și face urări de reușită deplină "a acțiunii generoase", care a fost inițiată la Șimleu, dându-și, "din toată inima binecuvântarea arhierască".

În continuarea lucrărilor adunării generale s-a dat citire statutele societății care au fost aprobate, după ce s-au operat unele modificări.

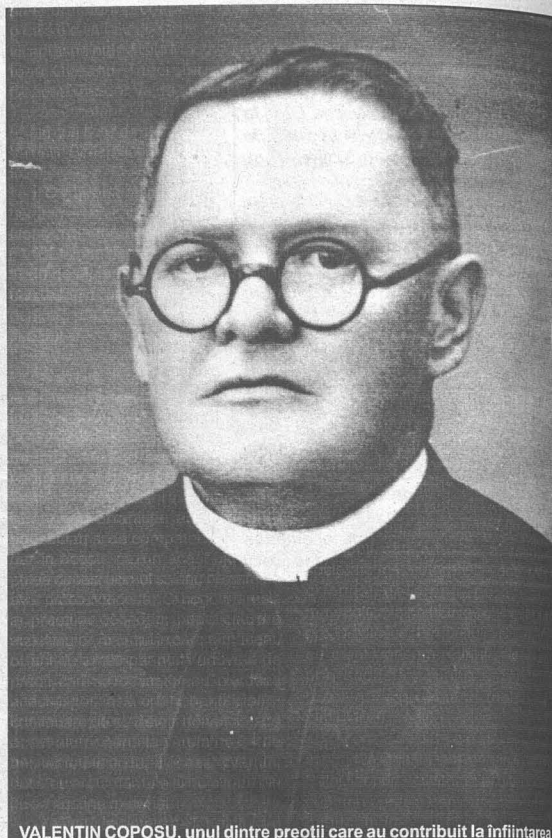
Societatea de ajutor reciproc a văduvelor și orfanilor de preot funcționa pe baza acestor statute, care aveau la bază obligamentul semnat de cei 22 de preoți, la data de 19 decembrie 1924. Conform statutele, scopul societății era: a) ajutorarea văduvelor și orfanilor preoților semnatari; b) eventuale ajutoare extraordinare ale aceluiași familii. Durata de existență a societății era nelimitată și se puteau înscrie în ea orice preot din mitropolia greco-catolică de Alba Iulia și Făgăraș, care aveau vârsta sub 60 de ani, cu condiția să se înscrie în primul an de existență al societății, deoarece, din anul al doilea erau primiți doar membrii care aveau vârsta sub 40 de ani, cu condiția să fie sănătoși. Calitatea de membru al asociației se putea pierde prin retragere, excludere sau moarte, iar membrii care erau deja înscriși nu se puteau retrage înainte de a plăti taxa de înscriere și cotizația primului an. Cei care se retrăgeau pierdeau toate taxele plătite, care rămăneau în fondul societății.

Membrii societății puteau fi excluși pentru următoarele motive: a) dacă în urma a două somații date din 30 în 30 de zile nu și-au achitat taxele; b) când era condamnat de justiție sau exclus din cler; c) când lucrează contra intereselor societății sau nu se supunea statutele. Ei aveau dreptul de a participa la adunările generale, iar în caz de deces beneficiar de ajutorul prevăzut, dar numai după 5 ani de la înființarea societății, însă dacă deceda mai devreme de această limită, familia nu mai plătea nici o cotizație.

În ceea ce privește fondul societății acesta urma să fie alcătuit din: vărsăminte anuale ale membrilor; din capitalizarea cotizațiilor pe primii 5 ani; din 50% din cotizațiile după ce treceau cei 5 ani și din eventuale donații testamentare sau colecte.

Administrarea fondului cădea în sarcina Adunării Generale, a Consiliului de administrație și a Comitetului Cenzorilor.

Adunarea Generală a asociației urma să fie prezidată, la fiecare întrunire, de către președintele Consiliului de Administrație. Hotărârile erau luate cu majoritate simplă, iar în

VALENTIN COPOSU, unul dintre preoții care au contribuit la înființarea acestei societăți de înțajutorare

caz de egalitate președintele decidea prin votul său.

La sfârșitul fiecărui an, Consiliul de administrație trebuia să facă bilanțul general și contul de profit și pierderi, acesta trebuind pus la dispoziția fiecărui membru cu 8 zile înainte de Adunarea Generală. În momentul când fondul societății ajungea la suma de un milion de lei, consiliul de administrație avea sarcina să închirieze sau să construiască o bancă separată.

În Consiliul de administrație au fost aleși următorii preoți: Emil Ostate - președinte; Ioan Talos - vicepreședinte; Vasile Moody - casier; Ioan Olteanu - secretar; Valentin Coposu, Teodor Vaida și Ioan Traian Trușășu - membri.

În comitetul de cenzori au fost aleși: Valentin Sima, Nicolae Juhasz și Vasile Pop.

Ca supleanți ai comitetului de cenzori au fost aleși: Ioan Aluș, Emil Deac și Gheorghe Groza.

Cotizația fiecărui membru era de 1000 de lei anual, pe timp de 10 ani consecutivi, aceasta trebuind să fie achitată până la sfârșitul lunii iunie a fiecărui an.

Activitatea de înțajutorare propriu-zisă a societății începea după 5 ani de la înființarea ei, timp în care fondul era inatacabil. După trecerea celor 5 ani, 50% din fondul societății urma să fie împărțit, în mod egal, ca ajutoare văduvelor și orfanilor preoților care între timp decedaseră. Minorii, care rămăneau orfani de ambii părinți, beneficiu și de competența mamei, dar în aceste cazuri acest ajutor nu putea depăși ultimul salariu pe care l-a avut preotul decedat. Și nepoții direcți, ai preoților decedați, beneficiu de acest ajutor, în cazul în care rămăneau orfani de ambii părinți. Văduvele de preoți, care se recăsătoreau, pierdeau acest ajutor, însă, orfanii beneficiu în continuare de el. Băieții beneficiu de acest ajutor până la vârsta de 24 de ani, iar fetele și după această vârstă, dacă nu erau măritate și nu aveau din ce se susține material.

Această societate de înțajutorare nu putea fi dizolvată, atâta timp cât numărul de membri nu scădea sub 30

de persoane, însă și dacă era dizolvată, fondul existent era destinat aceluiași scop, până la epuizarea lui. În coloanele ziarului, *Gazeta de Duminică*, autorul articolului, "O acțiune frumoasă" sublinia importanța constituirii acestei asociații pentru preoțimea sălăjeană, care și-a strâns rândurile pentru a asigura un trai decent familiilor lor, în caz că ei treceau la cele veșnice: "Ziua de 3 martie 1925 (când s-a constituit această asociație - n.n.) este și va rămâne o dată de cea mai mare însemnătate în viața preoției din aceste părți. Importanța acesteia, crește și prin faptul că odată cu punerea temeliei acestei societăți s-a realizat o dorită plămădită de multă vreme în inima preoției noastre - cu scopul de a ameliora măcar în câțva soartă insuportabilă a văduvelor și orfanilor".

În articol se mai sublinia faptul că, prin înființarea acestei asociații, se dădău "barierele unui trecut amărât, după ce noi slujitorii bisericii ne-am întărit și împropătat forțele prin o frățescă solidaritate - iar lor le întindem nădeji de biruință în lupta pentru existență. Iată pentru ce am simțit datorită să ne întărim și să ne strângem rândurile, ajutându-ne prin noi înșine".

Asociația s-a înscris în Registrul persoanelor juridice, la Tribunalul din Zalău, cu numele *Familiei preoților decedați*, având sediul la Șimleul Silvaniei. Înscrierea a fost admisă de Tribunalul din Zalău prin decizia 531/3-1925 din 15 mai 1925.

Chiar dacă această inițiativă a preoției sălăjene, de a înființa o societate de ajutorare a văduvelor și orfanilor de preoți, nu s-a putut materializa la nivelul întregii mitropolii greco-catolice de Alba Iulia și Făgăraș, ea merita oricum reținută deoarece, prin această acțiune s-a încercat rezolvarea problemei materiale a familiilor de preoți.

Această societate a luat ființă doar în eparhia Gherlei, mai precis în județul Sălaj, iar prin activitatea ei ulterioară a contribuit, într-o oarecare măsură, la îmbunătățirea situației materiale a văduvelor și orfanilor de preoți.

Marin POP

Identitatea culturală sub imperativele globalizării

În contextul actual al nenumăratelor discuții privind problema integrării europene se impune cu necesitate o abordare sinceră și obiectivă a mutațiilor susceptibile să apară nu numai sub aspect economic și politic, dar și în plan socio-cultural. "Europenizarea" se înscrie însă într-un proces mai amplu, despre care se vorbește tot mai mult în ultimii ani: globalizarea (mondializarea) societății umane.

La un nivel de maximă accesibilitate problematica globalizării poate fi abordată în termenii ce definesc o întreprindere avantajos/profitabilă: ce poate să facă bun sau rău globalizarea pentru noi. Categoric însă că acest lucru de abordare împarte analizei problemei în cele două tabere clasice: cei care au o atitudine pro-globalizare, accentuând dimensiunea economică a procesului, respectiv pesimiști, care își fundamentează percepțiile negative ale fenomenului în special pe consecințele sale la nivel cultural-identitar. Inclusiv în demersurile de tip istoriografic asupra problematicii globalizării se înregistrează poziționări diferite, unii susținând că primele sale forme de manifestare se regăsesc în procesele de colonialism european și în tendințele expansioniste ale capitalismului, alții considerând acest fenomen ca fiind de dată mult mai recentă.

În ceea ce privește consecințele proceselor de globalizare asupra elementelor ce configurează identitatea culturală este de menționat faptul că în acest punct se originează principalele teme ale adversarilor globalizării. Astfel, problematica păstrării identității culturale constituie o țară a discursului anti-globalizare, pericolele invocate structurându-se pe două paliere: *omogenizarea culturală*, fenomen ce presupune generalizarea unei forme unice de cultură, respectiv riscul declanșării unui amplu proces de *dezintegrare culturală* și, implicit, psihologică, regăsibil atât la nivel individual cât și societal. Referindu-ne la primul aspect invocăm, fără a ne situa pe o poziție fals-alarmistă, trebuie să privim cu obiectivitate acest pericol al uniformizării culturale; evoluția diverselor societăți arată că acestea au cunoscut veritabile epoci de aculturare, adică schimbări culturale provocate de un model cultural aflat în contact cu un altul. Actualmente, superioritatea economică a Occidentului pare să justifice difuzarea și impunerea modelului său cultural. Categoric, factorii economici, fundamentați pe dezvoltarea schimburilor, standardizarea produselor și a condițiilor de fabricare a acestora, pot influența procesele de omogenizare culturală, ei nefiind însă singurii. În egală măsură, dezvoltarea fără precedent a mijloacelor de comunicare, respectiv gradul ridicat al mobilității teritoriale sunt factori care facilitează diversificarea contactelor umane și implicit a confruntărilor cu alteritatea. Toate aceste aspecte menționate privilegiază modelul de dezvoltare occidentală, iar difuzarea modelului de viață corespunzător acestui model presupune omogenizarea produselor consumate, a practicilor culturale, a structurilor familiale și politice, etc. Asimilarea normelor și valorilor lumii occidentale, adeseori străine de cultura ce le adoptă, este un fenomen ce poate afecta diversitatea culturală în sensul unei uniformizări iremediabile.

La nivelul teoreticienilor globalizării se vorbește și despre o cultură globală, configurată prin împrumuturi culturale diverse adoptate de toate societățile, fenomenul fiind similar celui menționat în analizele despre religiozitatea post-modernă, care este calificată, în literatura de specialitate, ca fiind o religiozitate "bricolată". Această sintagmă descrie nevoia omului post-modern de a-și construi o religie proprie, împrumutând din alte sisteme religioase elemente ce corespund direct nevoilor sale spirituale individuale. În acest sens, catolicul își păstrează religia dobândită prin botez, dar apelează, de exemplu, la practici budiste pentru echilibrarea sa psihică.

"Bricolarea" culturală evită pericolul uniformizării dar poate genera fenomene de hibridizare culturală ce afectează, într-o anumită măsură, modelele tradiționale. Există însă și opinii care avansează ideea unei "sincronizări culturale" promovată prin intermediul unei globalizări economice; acest fenomen presupune că un model particular de dezvoltare dintr-o țară cu putere economică este transmis persuasiv către țările receptoare. Din acest punct de vedere, "sincronizarea culturală" descrie un

proces în care difuzarea produselor culturale se face într-o singură direcție și are la bază un proces sincron. Sensul în care operează însă acest fenomen ar fi tot posibilă configurare a unei culturi globale; o asemenea cultură ar presupune, implicit, reducerea importanței modelelor culturale particulare și, prin aceasta, opacizarea intrinsecă a elementelor ce țin de identitatea comunitară a diferitelor națiuni.

Este impropriu să vorbim despre o cultură specifică unei lumi percepute ca spațiu unic, în condițiile în care postmodernitatea se afirmă ca un timp al pluralismului axiologic și al diversității. Construirea unei culturi globale ar trebui să se constituie ca o alternativă la așa-numitele "culturi naționale", în sensul unei transcenderi a acestora precum și a identităților culturale specifice. Ne putem întreba care ar fi fundamentul unei astfel de construcții; teoreticienii globalizării vorbesc despre un *mediu tehnic*, bazat pe sistemul comunicațiilor, coroborat cu un proces de hibridizare prin care se îmbină anumite motive culturale specifice unor state-națiuni diferite, acestea devenind astfel denaționalizate. Este evident însă că această hibridizare generează produse artificiale, lipsite de reprezentativitate, caracteristică definitorie pentru identitatea culturală. Condiționată de limitele spațio-temporale cultura unei națiuni configurează și un anumit tip de identitate comunitară; prin sistemele globale de comunicații și prin dimensiunea economică a fenomenului, această identitate poate fi influențată, nemaifiind dependentă exclusiv de un anumit spațiu.

Sigur că încercarea de a construi o cultură și, respectiv, o identitate globală se lovește de rezistența comunităților (etnice, religioase, profesionale, etc); opoziția mutuală, în genere modul de reacție, demonstrează faptul că procesul globalizării nu echivalează strict cu omogenizarea prin asimilarea unor modele străine mediului de a adopție. Se poate aprecia însă că există două modalități de reacție la tendințele globalizante manifestate la nivel cultural: afirmarea tradiției, uneori chiar în forme virulente ca răspuns la presiunile exterioare cu pretenții uniformizante, respectiv crearea unor forme de epresie sincrétique, chiar fără legătură cu originile comunităților. Este de domeniul evidenței faptul că abandonarea unor tradiții culturale reprezentative și substituirea acestora cu forme împrumutate poate genera incoerență și deconcertare. Așa cum menționam anterior, pesimiștii globalizării vorbesc despre pericolul ca forme de viață și cultură autentice să fie înlocuite cu produse prefabricate, lipsite de valoare, proliferate prin intermediul bunurilor de consum ce aparțin unor companii transnaționale, lipsite de legături esențiale cu zonele unde aceste bunuri sunt consumate. Cele mai cunoscute fenomene în acest sens sunt "macdonalizarea" și "cocca-colizarea"; deși sunt asimilate ca valori ale unui *american life style*, pătrunderea lor în spații culturale diverse arată și disponibilitatea de adaptare la caracteristicile spațiului cultural în care intervin. Model al culturii consumeriste, macdonalizarea este silită să se adapteze, prin forme de inovație condiționate local, la profilul identitar al spațiului în care dorește să se impună. Ca atare, dincolo de o anumită omogenitate și standardizare, globalizarea culturală este condiționată și de respectul diferenței, ceea ce de fapt aduce nou conceptul de "multiculturalitate". Inclusiv cele două valori americane luate în discuție și fenomenul difuzării lor descriu principiile aceluiași joc al multiculturalității. În cele din urmă, acceptarea sinceră a multiculturalității trebuie să se bazeze pe armonizarea diferitelor modele culturale prin fertilizarea reciprocă a acestora, prin respectul total față de valorile altora, dar și prin acceptarea unui număr minim de valori universale.

Ne putem întreba care sunt mecanismele ce permit menținerea specificității socioculturale; categoric, un rol esențial în acest sens revine componentelor patrimoniului cultural specific diferitelor țări. Ultimele demersuri ale UNESCO demonstrează importanța acordată prezervării și valorificării patrimoniului cultural imaterial ca formă de expresie a identității naționale. Încă din 1998 a fost lansat programul privind protejarea patrimoniului cultural imaterial, demers fundamentat pe recunoașterea tendinței de

omogenizare culturală ce se manifestă în numeroase sectoare ale vieții cotidiene și care amenință forme de expresie culturală considerate unice. Generice vorbind, acest patrimoniu cuprinde practicile, reprezentările și expresiile, cunoștințele și abilitățile care generează la nivelul comunității, grupului sau indivizilor un sentiment de identitate sau de continuitate. Procesul de transmitere din generație în generație presupune recrearea permanentă a formelor patrimoniului imaterial, ceea ce arată diversitatea dar și caracterul vulnerabil al acestuia. Ca atare, grija pentru acest patrimoniu este mai mult decât necesară întrucât fără continua reînnoire a acestuia "societatea umană riscă să se dezarticuleze ... căci patrimoniul cultural imaterial este creat și recreat de fiecare generație, îi întreține viața, îi dă un sentiment de coeziune și continuitate, hrănind memoria colectivă a unui grup social".

Prin Decizia privind *Tezaurul uman* vii adoptată la cea de a 142 sesiune a Comisiei Executive din 1993, UNESCO recomandă statelor membre dezvoltarea și implementarea unor strategii pe termen lung care să urmărească conservarea (colectare, înregistrare și arhivare) și revitalizarea valorilor tradiționale. De asemenea, în urmă cu un deceniu același organism a lansat un vast program denumit *Memoria lumii*, ce viza în prima fază salvarea patrimoniului documentar, fiind extins ulterior și la formele culturale imateriale. Actualmente se vorbește tot mai mult despre faptul că înregistrarea și conservarea patrimoniului imaterial va constitui o importantă contrapondere la mișcările de globalizare și omogenizare a culturii.

Considerăm că în acest punct se impune o sintetică prezentare a categoriilor patrimoniului imaterial, care, potrivit specialiștilor, se structurează astfel:

- expresiile, fixate sub o formă tangibilă, ale culturii sau modurilor de viață tradiționale specifice unei comunități date (ritualuri religioase, economie tradițională, etc)
- toate expresiile individuale sau colective lipsite de forme tangibile: limba, memoria, tradiția orală, muzica tradițională orală
- semnificațiile simbolice și metafizice ale obiectelor care constituie patrimoniul material. Aceste semnificații derivă din istoria lor, din interpretările pe care le suscită, din capacitatea acestor obiecte de a servi ca legătură între trecut și prezent.

În viziunea UNESCO patrimoniul cultural imaterial poate fi definit ca incluzând toate formele culturii tradiționale, populare sau

folclorice, creații colective ale unei comunități date; bazate pe tradiție, aceste creații sunt transmise oral sau gestual, fiind modificate periodic prin procese de recreare colectivă. Este extrem de importantă această ultimă subliniere dacă luăm, de exemplu, dansul ca expresie a patrimoniului imaterial; de fiecare dată când este performat dezvoltă semnificații diferite, uneori înregistrând o pierdere a autenticității istorice în practica curentă.

Din cele prezentate reiese că principala caracteristică a elementelor patrimoniului imaterial este "tradiționalitatea" lor; pornind de la această constatare, trebuie să precizăm că așa-numita cultură folclorică este principala depozitară a expresiilor acestui patrimoniu. Ca atare, mediul în care se regăsesc "deținătorii" elementelor patrimoniului imaterial, denumiți în politica culturală a UNESCO "tezaur uman vii", este, prin excelență, ruralul. Din nefericire, în România la ora actuală nu există o strategie reglementată juridic privind modalitățile concrete de preservare și valorificare a patrimoniului cultural imaterial. Sigur, la nivelul cercetării precum și al instituțiilor abilitate în acest sens, există o preocupare pentru înregistrarea (audio/video) formelor considerate arhaice, păstrate în memoria colectivă. Este cazul, spre exemplu, a numeroaselor ritualuri și obiceiuri trecute în sectorul pasiv al memoriei comunității; tot în acest context pot fi amintite specii folclorice versificate a căror existență este înregistrată doar la nivel diegetic. Caracterul lor pasiv atrage atenția asupra necesității repertoriului și conservării acestora; cercetarea etnologică trebuie însă completată prin demersuri de antropologie culturală, care presupun și investigarea prezentului și a formelor derivate din raporturile umane cotidiene. Aceasta întrucât viața numeroaselor schimbări și inovații în structura elementelor de patrimoniu poate fi uneori scurtă și, ca atare, cercetarea, documentarea și evaluarea constantă este extrem de importantă.

Am considerat oportună analiza sintetică a aspectelor legate de semnificația proceselor de globalizare, întrucât ne confruntăm cu fenomene care își vor pune puternic amprenta asupra evoluției modelor culturale din societatea contemporană. Credem că este extrem de important ca această evoluție să nu altereze fundamental acele elemente ce țin de identitatea culturală și care asigură, în cele din urmă, perenitatea unei națiuni.

Corina BEJINARIU

Paștele - obiceiuri, credințe, simboluri

După Crăciun, cea mai frumoasă sărbătoare de familie este Paștele. Paștele este sărbătoarea luminii, a biruinței, a bucuriei și totodată inaugurare, început al împărației celei veșnice. Primăvara înseamnă renașterea naturii. Nu este doar o simplă întâmplare faptul că, în vremuri păgâne, începutul de an se sărbătorea odată cu venirea primăverii. Sărbătoarea paștelui este deci și sărbătoarea primăverii.

Pentru prima dată Paștele a fost sărbătorit în jurul anului 1400 înainte de Hristos. În această dată evreii au părăsit Egiptul cu ajutorul lui Dumnezeu. Scriptura în cartea Exod (Ieșirea) din Vechiul Testament ne oferă instrucțiunile date de Dumnezeu pentru sărbătorirea Paștelor în timpul lui Moise. Evreii din antichitate își aminteau de faptul că Dumnezeu i-a salvat din robia în care se aflau în Egipt.

Diferențele cu privire la data serbării Paștilor au dat naștere la serioase discuții și controverse între partizanii diferitelor practici, discuții care erau să meargă uneori până la adevărate schisme sau rupturi între unele biserici, mai ales în cursul secolului II. O primă uniformizare a datei serbării Paștelor a încercat să o introducă în toată lumea creștină Sinodul I ecumenic (desfășurat la Niceea, în 325, din inițiativa împăratului Constantin cel Mare). Părinții acestui sinod au adoptat pentru această practică cea mai generală, bazată pe calculul datei Paștelor la Alexandria, care se reducea la următoarele norme:

1. Paștele se va serba totdeauna duminică;
2. această duminică va fi cea imediat următoare lunii pline de după echinocliul de primăvară (pentru că așa calculau și iudeii data Paștelui lor, de care era legată data Paștelor creștine);
3. când 14 Nisan (sau prima lună plină de după echinocliul de primăvară) cade duminică, Paștele va fi serbat în duminică următoare, pentru a nu se serba odată cu Paștele iudeilor, dar nici înaintea acestuia. Sinodul de la Niceea a mai stabilit că data Paștelor din fiecare an va fi calculată din vreme de către Patriarhia din Alexandria (unde știința astronomiei era în floare), iar aceasta o va comunica, la timp, și celorlalte

Biserici creștine.

Data Paștelor creștine depinde deci de două fenomene naturale (astronomice), dintre care unul cu dată fixă, legat de mișcarea aparentă a soarelui pe bolta cerească (echinocliul de primăvară, care cade totdeauna la 21 martie), iar altul cu dată schimbătoare, legat de mișcarea de rotație a lunii în jurul pământului (luna plină de după echinocliul de primăvară, numită și luna plină pascală). Această din urmă face ca data Paștelor să varieze în fiecare an, căci luna plină pascălă apare pe cer în unii ani mai aproape de echinocliu, în alții mai departe de el. Data Paștelor poate varia într-un interval de 35 de zile, între 22 martie și 25 aprilie. Din pricina echinocliului de primăvară, care nu era fixat pretutindeni la aceeași dată, și din pricina imperfecțiunilor fatale legate de calculul astronomic al vechiului calendar iulian, nici după Sinodul din Niceea n-au încetat deosebirile între diferitele regiuni ale lumii creștine în ceea ce privește data serbării Paștelor.

Ultima săptămână a postului care precede Sărbătoarea Paștelor este săptămâna mare, care începe cu duminică Florilor și se termină cu duminică pascălă. Sărbătoarea începe de fapt cu duminică Florilor, când se sărbătorește intrarea lui Hristos în Ierusalim. Săptămâna mare are menirea împărțirii celorlalte lui Iisus. În această săptămână se termină postul de 40 de zile, și natura renaște. În ziua de joi a săptămânii mari clopotele încetează să mai bată, vor mai bate doar în Sămbăta Mare. Această zi este totodată și începutul chinurilor Mântuitorului.

Vinerea este ziua răstignirii lui Hristos, cea mai mare zi de post. Ziua de vineri era considerată mereu zi fără noroc. În această zi nu se obișnuiau muncile legate de cultivarea pământului sau de creșterea animalelor, nu se aprindea foc și nu se cocea pâine. Se obișnuia ca în ziua de vineri să se facă o baie în zori în păru. Cine păstra tradiția se spunea că va avea noroc tot anul.

Sărbătoarea Paștelui începe în după-masa zilei de sâmbătă. Se termină postul de 40 de zile și clopotele încep să bată din nou. Cel mai important moment al zilei este sfințirea apei botezătoare la biserică. Se

spunea că prima persoană care umează să fie botezată cu această apă "nouă" va avea noroc toată viața.

Această ultimă săptămână a Postului Paștelui, numită și Săptămâna Patimilor, are menirea de a pregăti credincioșii pentru Înviere. Primele trei zile se constituie într-un prolog al Sfințelor Patimi ale lui Hristos. Luni și marți, la utrenii, se citește Evangheliile care ne aduc aminte de cele din urmă învățături ale Domnului.

Miercurea Mare ne apropie deja de Sfințele Paști, astfel că Biserica a rânduit ca fiecare credincios să ia aminte în această zi la două exemple: cel al păcătoasei desfrânate, înstrăinate de Dumnezeu (dar care aducând în această zi, cu mare cântă și cu lacrimi, mir de mult preț și ungându-L pe Hristos, devine mironosiță) și cel al lui Iuda (ucenicul care, deși apropiat de Domnul, L-a vândut, tot astăzi, pentru treizeci de arginți fariseilor și cărturarilor ce voiau să-L ucidă). Gestul lui Iuda a făcut ca, mai târziu, ziua de miercuri să fie declarată zi de post, ea fiind, alături de vineri (ziua în care Iisus a fost răstignit), una din cele două zile ale săptămânii în care trebuie să postească creștinii de-a lungul anului.

Patru lucruri sunt prăznuite în Joia Mare: spălarea picioarelor apostolilor de către Hristos, Cina Domnească la care s-a instituit Taina Împărțășaniei (Euharistia), rugăciunea din grădina Ghetsimani și prinderea Domnului de către cei ce voiau să-L ucidă. Joi este și ziua în care gospodinele trebuie să vopsească ouăle în roșu, urmând ca în Sămbăta Mare să coacă pasca și cozonacul ce vor fi aduse la biserică în noaptea de Înviere pentru a fi sfințite. "Astăzi a fost spânzurat pe lemn Cel ce a spânzurat pământul pe ape". Aceste cutremurătoare cuvinte sunt rostite de preot încă din seara Sfinței Joi, când acesta iese din Sfântul Altar purtând în spate Crucea lui Hristos. Joia Mare mai este dedicată morților-strămoși. În această zi, se petrece o întâlnire a celor două lumi, fiindcă acum sufletele strămoșilor vin să se încălzească la focurile special pregătite în curțile oamenilor sau în cimitire, să se odihnească, să mănânce colaci din aluat de grâu și să primească apa care li se dăruiește.

În Vinerea Mare nu se mai slujește

Sfânta Liturghie, pentru că Însuși Mielul lui Dumnezeu este jertfit acum, și se ține post negru. Aceleași lucruri sunt valabile și pentru Sămbăta Mare. Prohodul Domnului de vineri seara este ultima etapă a tânguirii lui Hristos, care se află acum în mormânt. La sfârșitul slujbei se înconjoară biserica cu Sfântul Aer, pe sub care trec apoi toți credincioșii. Numit și Epitaf, Sfântul Aer este o pânză de in sau de mătase, de catifea sau de mușama pe care se află imprimată, brodată ori zugrăvită icoana înmormântării Domnului. Epitaful simbolizează trupul mort al lui Hristos. În intervalul acesta dintre răstignirea pe cruce și Înviere, pentru ca moartea lui să nu pară iluzorie oamenilor, Fiul lui Dumnezeu a lăsat trupul Său să zacă în mormânt trei zile și în acest timp S-a coborât cu sufletul la iad, sfărâmându-i porțile. Trăind timp de trei zile numai prin suflet, Iisus a voit să ne arate că este posibilă o viață spirituală, biruitoare și fericită, și fără de trup. Până la El, oriunde murea se ducea la viața chinuită din iad, întrucât toți treceau pragul eternității cu sufletul desfigurat de păcat. Aceste trei zile de viață ale lui Iisus cu sufletul despărțit de trup formează începutul Raiului. Începând din acest moment, sufletele celor drepti sunt așezate în Rai până la Învierea lor cu trupurile. Această înviere, numită și Învierea de Obște, va avea loc la o data venie a Mântuitorului. Un alt motiv pentru care Iisus s-a pogorât la iad a fost acela de a încredința și celor de acolo, care au trăit pe pământ înaintea Sa, Vestea cea bună a mântuirii neamului omenească de sub robia diavolului și a păcatului. Pentru a simți măcar o fărâma din bucuria pascălă cea mai autentică trebuie să ne pregătim în această săptămână în care, ca pe o scară cu șase trepte, urcăm spre Înviere, alături de sufletul, cât și trupul, înăspriind postul pe cât stă în putința fiecăruia. Cei care nu s-au înfrănat deloc până acum este bine ca măcar în aceste ultime zile, care sunt și cele mai importante din Post, să o facă strictă, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, bucuria lui Dumnezeu se revărsă și peste cel care a venit abia în ceasul al unsprezecelea ca și peste cel care a venit încă din ceasul întâi la Hristos.

Obiceiuri și simboluri de Paști

Lumânarea de Înviere. În noaptea de Înviere mulțime mare de popor vine la biserică. Fiecare credincios poartă în mână o lumânare, pe care o va aprinde din lumina adusă de preot de pe masa Sfântului Altar. Această lumânare este simbolul Învierii, al biruinței vieții asupra morții și a luminii lui Hristos asupra întinericului păcatului. Mulți păstrează restul de lumânare rămasă nearsă după slujbă și o aprind în cursul anului în cazul în care au un mare necaz în casă. La sfârșitul slujbei, preotul împarte tuturor sfințele paști, adică pâine sfințită, stropită cu vin și cu aghiazmă.

Ouăle roșii. Ouăle simbolizează mormântul purtător de viață al Domnului nostru Iisus Hristos, care s-a deschis la Învierea Sa din morți. De aceea, când sparg ouăle prin ciocnirea, dar și când se întâlnesc unii cu alții, creștinii își spun: "Hristos a înviat! Adevărat a înviat!". Aceste formule se folosesc numai patruzeci de zile, până la Înălțarea Domnului. Culoarea roșie a ouălor simbolizează sângele lui Iisus care s-a scurs pe cruce pentru mântuirea lumii. Ciocnitul ouălelor se face "cap" la "cap" și "dos" la "dos". Există credința că cei care ciocnesc se întâlnesc pe lumea cealaltă. Cel care sparge oul celuilalt are voie să i-l ia. Dacă acesta refuză, se spune că îl va mânca pe lumea cealaltă strict și uns cu pcură. Ouăle pot avea și diferite "modele", pot fi pictate. În funcție de zona în care se fac ele se numesc ouă încondeiate, închistrate, muncite, picate (cu ceară) etc. Ouăle muncite nu se dau de pomană căci nu le primește Dumnezeu.

Legende despre ouăle roșii sunt numeroase. Într-o serie din ele, Maica Domnului, hăituită, fie face ouă roșii pe care le aruncă în spate pentru a-i deruta pe urmăritori, fie transformă pietrele pe care le aruncă acestea în ouă roșii. Altă legendă povestește că, la răstignirea lui Hristos, Sfânta Maria pune un coș de ouă sub cruce și să-i îmbuneze pe soldați, iar acestea sunt înroșite de sângele Mântuitorului. O altă legendă povestește că vestea Învierii lui Iisus a fost primită cu neîncredere de unii. O preocupată care vindea ouă în piață a zis: atunci voi crede când ouăle se vor roși. Și așa s-a întâmplat!

Ouăle roșii aveau menirea de a ține răul departe și simbolizau sângele lui Hristos. Încă din vremuri timpurii, oul a fost considerat un simbol al renașterii în multe dintre culturile lumii. Oul a fost de multe ori împăturit în frunze

sau colorat prin fierberea în apă cu petalele colorate ale florilor.

În zilele noastre există obiceiul vânătorii de ouă. Copiii încearcă să găsească cât mai multe ouă colorate și le așează în coșulețe ornate, alături de ouăle moderne, cele din plastic sau ciocolată.

Vopsitul ouălor se întâlnește pretutindeni. Se știe că, în antichitate, persanii și egiptenii mâncau ouă colorate primăvara, când serbau începutul anului.

Popoarele din sud-estul Europei vopsească ouă roșii, culoarea sângelui lui Hristos, pe când în occident se folosesc toate culorile, în nuanțe vii, ele simbolizând trezirea naturii la viață.

Există și variațiuni pe aceeași temă: polonezii și ucrainenii, asemenea românilor, obișnuiesc să încondeieze ouăle, iar din Austria provine obiceiul de a imprima câte o frunză pe ouăle colorate. Ouăle vopsite se oferă în dar. Copiii însă trebuie să caute ouăle și eventualele cadouri acolo unde le-a ascuns lepurășul.

Pasca. Se coace de către gospodinele creștine numai o dată pe an, de Sfințele Paști. Ea are o formă rotundă pentru că se crede că scutecele lui Hristos au fost rotunde. Având la mijloc o cruce, pasca este împodobită pe margini cu aluat împletit. În momentul în care se pune în cuptor, femeile de la țară fac semnul crucii cu lopata pe pereții cuptorului, spunând: "Cruce-n casă, / Cruce-n piatră, / Dumnezeu cu noi la masă, / Maica Precista pe fereastră". Despre originea pascălă există o legendă care spune că, în timp ce predica împreună cu apostolii, Iisus a găzduit la un om foarte primitor care le-a pus în traistă, la plecare, pâine pentru drum fără știrea lor. Întrebându-l pe Hristos când va fi paștele, Mântuitorul le-a spus că atunci când vor găsi pâine în traistă. Cautând, apostolii au găsit în traistă ce le pusese acel om. De atunci fac femeile pască.

Mielul. După tradiție, în familiile creștine se mănâncă în zilele de Paști carne de miel. Mielul îl simbolizează pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos, care S-a jertfit pentru păcatele lumii și a murit pe cruce ca un miel nevinovat.

Deși la fel ca majoritatea sărbătorilor și Paștele are origini creștine, de fapt aceasta a fost o sărbătoare păgână. Vechii saxonii au sărbătorit venirea primăverii aducând omagii zeiței primăverii, Eastre. Când, în secolul al II-lea, misionarii creștini au ajuns în mijlocul triburilor nordice cu

serbările lor păgâne, au încercat să îi convertească la creștinism. Au reușit, însă numai într-o măsură oarecare. Pentru noii creștini interdicția de a-și serba vechile sărbători păgâne ar fi însemnat moartea. Pentru a salva vieți, misionarii au decis să își popularizeze mesajul religios încet, permițând populațiilor să își continue celebrările păgâne, însă acestea trebuiau să fie în manieră creștină. Așa cum s-a întâmplat, sărbătoarea păgână Eastre avea loc la aceeași dată ca și sărbătoarea creștină a renașterii Domnului. Astfel s-a alterat festivalul însăși, devenind o sărbătoare creștină, iar numele vechi de Eastre s-a schimbat în varianta modernă de Easter (Paștele în limba engleză).

Un alt binecunoscut obicei pascal este stropitul fetelor. În a doua zi de Paști. Fetele sunt stropite în Ardeal cu apă de colonie, obicei practicat mai ales în satele maghiare. Pe lângă udat se fac și urări de sănătate de vreme ce se crede că zăpada topită le face mai frumoase și este aducătoare de noroc. Conform credinței religioase, obiceiul își are rădăcinile în faptul că evreii i-au stropit cu apă pe adepții lui Iisus care aduceau vestea învierii Domnului. Această tradiție își are rădăcinile în credința în forțele purificatoare și fertilizatoare ale apei. În unele țări, în loc de stropit se obișnuiește folosirea nuielii în sensul că se aplicau câteva lovituri fetelor tinere. Pentru ambele fapte, băieților li se cuvenea un ou vopsit. Ouăle roșii aveau menirea de a ține răul departe și simbolizau sângele lui Hristos.

Crucea. Crucea este simbolul crucificării, opusul învierii totuși crucea nu este numai simbolul pascal, ci este utilizată foarte mult ca simbol al credinței de către biserica catolică.

Iepurașul. Iepurașul nu este o inovație modernă simbol provine încă din vremea festivalurilor păgâne de Eastre. Simbolul pământesc al zeiței Eastre era iepurele Germanii au adus cu ei simbolul iepurașului pascal în America. Numai după războiul civil devine răspândit ca fiind simbol creștin. Iepurașul aducător de ouă roșii provine de pe meleaguri germane și simbolizează fertilitatea.

Mașarul. Crucea albă de pe greabăn, mășarul o are grație faptului că L-a adus pe Iisus la Ierusalim în Duminică Florilor.

Fluturile. Simbolul vieții lui Iisus: omida reprezintă întruparea omenească; coconul este moartea trupească fluturile simbolizează Învierea.

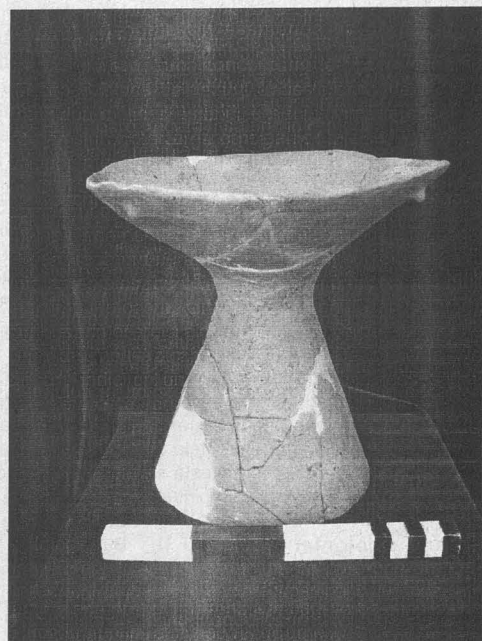
Olimpia MUREȘAN

Civilizații uitate, civilizații restituite*

Descoperirile din perioada târzie a primei epoci a fierului

Complexele ce pot fi atribuite acestei perioade sunt în număr de patru. Este vorba cu siguranță despre o locuință, o vatră de foc și două gropi. Cele două gropi au un inventar foarte modest, alcătuit din câteva fragmente ceramice și chirpici mărunți. Nu am putut însă evidenția un nivel de cultură continuu aferent acestei perioade în stațiunea din punctul "Corău". Descoperirile cele mai semnificative provin din locuința L 1/ 2002, descoperită în caseta C A. Este vorba despre o construcție de suprafață de formă aproximativ circulară, ușor adâncită față de nivelul antic de călcare (30-40 cm). Locuința avea o suprafață de circa 11 m² (3,5 x 3,2 m). În centru avea o groapă de stâlp cu diametrul de 0,4 m, ce se adâncește cu 0,3 m față de fundul locuinței. Alte două gropi de stâlp au apărut la extremitatea estică a locuinței, iar alte două în apropierea celei centrale, pe aceeași axă cu aceasta. Pe fundul locuinței, în partea estică, respectiv sud-vestică au apărut două alveole circulare, fiecare cu diametrul de aproximativ 1 m, puțin mai adâncite față de planul orizontal al locuinței. Au fost găsite doar fragmente din crusta unei vetre de foc dislocate, fără a putea preciza unde anume în locuință fusese amenajată această vatră. Umplutura locuinței avea un aspect cenușos, foarte afânat. Acest indiciu, precum și faptul că a apărut doar o cantitate mică de chirpici ne determină să presupunem că este vorba despre o construcție sezonieră. Inventarul locuinței constă în ceramică parțial întregibilă, greutatea de lut ars perforate, oase de animale, o râșniță primitivă confecționată dintr-o placă de micașist local. Printre numeroasele fragmente ceramice lucrate cu mâna a apărut un fragment ceramic lucrat cu roata olarului. Este vorba despre un fragment atipic, de culoare cenușiu-închis, confecționat din pastă fină în amestec cu nisip mărunț. Arderea este incompletă, miezul ciobului este negru. O descoperire foarte importantă, ce se constituie evident și într-un important reper pentru încadrarea cronologică a descoperirilor de acest gen de la Poș - "Corău", este un vârf de săgeată cu trei muchii și cu o dule scurtă de înmănușare, piesă apărută în

olarului pare să sugereze legături cu descoperirile de factură Szentes-Vekerzug, unde ceramica lucrată la roată apare atât în așezări, cât și în context funerar (în nord-vestul României în proporție de cca 25,6% din totalul vaselor întregi și a fragmentelor ceramice provenite din așezările sumar cercetate). Străchinile cu buza lobată apar în mediul cultural Szentes-Vekerzug într-un număr mai mic comparativ cu exemplarele cu buza invazată. Pe un fragment ceramic apare un decor în relief sub forma unor spirale, delimitate de două nervuri reliefate în plan orizontal. Un asemenea tip de decor nu cunoaștem pe ceramica hallstattiană târzie de factură Szentes-Vekerzug, ori pe cea care provine din descoperirile grupului scitic transilvănean. Realizări asemănătoare, redată însă prin intermediul canelurilor, apar pe unele recipiente descoperite în necropola de la Ferigile.

Descoperirile din perioada târzie a primei epoci a fierului de la Poș - "Corău" sunt greu de atribuit din punct de vedere cultural. În Sălaj, singurele materiale atribuite acestei perioade sunt piesele de metal ce provin din complexele funerare (?) de la Firminiș. La Salonta a fost descoperită o aplică scitică de tolbă. Încadrarea culturală este dificilă și datorită nepublicării materialului ceramic descoperit în așezările atribuite acestei perioade din zona Careiului. În aceste condiții, nu ne rămâne decât să sperăm în continuarea cercetărilor în acest punct și, evident, în rezultate mai concrete.

O apariție interesantă este un ac descoperit în campania anului 2003. Este vorba despre un ac cu tija rotundă în secțiune, cu capul în formă de câră episcopală (*Hirtenstabnadel*) și secțiunea cârăi romboidală. Asemenea piese sunt "la modă" însă într-o perioadă mult mai timpurie comparativ cu descoperirile din perioada târzie a primei epoci a bronzului. Este vorba mai ales de perioada timpurie a câmpurilor de urne. Deocamdată este singurul indiciu al unei prezențe umane în acest punct, care se poate data la sfârșitul epocii bronzului.

Ioan BEJENARIU

Descoperirile de epocă romană, sec. II-III

Imaginea generală despre așezarea de epocă romană de la Poș - "Corău" este aceea că pare una de mari dimensiuni, probabil 2-3 hectare, aparținând unei populații de daci liberi, cu puține elemente germanice ca și componentă etnică. Avem convingerea că deocamdată au fost atinse doar zone periferice, care cuprind activitățile casnice și meșteșugărești ale comunității, în intervalul a doua jumătate a sec. II - prima jumătate a sec. III d. Hr.

Caracterul acestora este dat de complexele descoperite (locuințe, gropi de provizii și menajere, gropi-cuptoare pentru preparat hrana), sugerând o așezare nefortificată amplasată pe malul Barcăului.

Horea POP

(*Alba Iulia, 8 aprilie 2005, Catalog de expoziție, editat de Institutul de Arheologie Sistemică Alba Iulia în colaborare cu Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău)

Descoperit în urmă cu mai multe decenii de un "arheolog" amator, situl de la Suplacu de Barcău a beneficiat de-a lungul anilor de numeroase campanii de cercetare, fructificate prin rapoarte de săpătură, studii și, nu în cele din urmă, prin monografie (Ignat 1998).

Reluarea cercetărilor atât în zona binecunoscută, cât și în partea sălăjeană a sitului în anii 2002 și 2003, s-a datorat unor lucrări cu caracter utilitar, respectiv realizarea unui baraj de acumulare.

Pentru partea sălăjeană care aparține administrativ de localitatea Poș, comuna Marca, primii ani de cercetare au fost sub imperiul intenției de stabilire a sitului. S-a constatat astfel că situl, de o bogăție deosebită și o stratigrafie remarcabilă, se întinde pe o arie de aproximativ 6 ha, intensitatea de locuire deosebindu-se de la o zonă la alta.

Din punct de vedere cultural au fost stabilite nivele de locuire sau complexe aparținând complexului Starčevo-Criș, grupului Pișcolt, grupului Suplacu de Barcău, culturii Coțofeni, primei epoci a fierului, epocii romane sec. II-III.

Materialele deosebite, identificarea primei necropole de incinerare din neolitic și dezvoltarea deosebită a meșteșugului prelucrării pietrei prin șlefuire sunt câteva argumente de promovare a acestui sit nu numai în ochii specialiștilor ci și ai publicului larg.

Sanda BĂCUEȚ - CRIȘAN

Descoperirile neolitice

Dintre descoperirile neolitice, cele mai reprezentative materiale aparțin grupului denumit Suplacu de Barcău. În urma cercetărilor de peste 20 de ani, efectuate în așezarea de la Suplacu de Barcău "Corău I și II", D. Ignat, plasează grupul Suplacu în cronologie relativă în intervalul 2500-2300, iar după datele de cronologie absolută între anii 4000-3700. Noile cercetări au adus noi și valoroase informații privind apariția și evoluția acestui grup. Au fost puse în evidență urme de locuire anterioare apariției grupului - descoperirile Pișcolt târziu, influențe sau penetrări comunitare dinspre Transilvania, din aria grupurilor Cluj, Cheile Turzii, Turdaș, dar și alte elemente care își găsesc corespondența în cultura Tisa, descoperiri care vor putea da o nouă orientare cercetării acestei perioade în nord-vestul României.

Sanda BĂCUEȚ - CRIȘAN

Descoperirile Coțofeni

Materiale ceramice Coțofeni au apărut sporadic la baza nivelului de cultură din epoca romană, în toate suprafețele cercetate în decursul anilor 2002-2003. Doar în campania anului 2002, în secțiunea SO 4 am surprins o concentrare mai mare de ceramică Coțofeni și oase de animale. Sărăcia materialului ceramic descoperit nu ne permite să facem considerații foarte stricte referitoare la descoperirile Coțofeni de la Poș - "Corău", ci doar să optăm pentru o încadrare mai largă a ceramicii descoperite aici în fazele Coțofeni I-II.

Ioan BEJENARIU

locuință în asociere cu material ceramic. Un alt vârf de săgeată similar a fost găsit în secțiunea S1/ 2002, însă la baza nivelului de cultură din epoca romană.

Vatra de foc a fost descoperită în caseta C B/ 2002. În zona vetrei nu au fost surprinse urmele vreunei construcții. În jurul vetrei au apărut câteva greutatea de lut perforate. Vatra de foc cu diametrul de 1 m era amenajată pe un strat de pietriș gros de circa 3-4 cm.

Pentru datarea descoperirilor, un indiciu prețios este oferit de cele două vârfuri de săgeată. Piese similare (tipul A2c - Vasiliev) apar și în descoperirile funerare atribuite sciților agatârși de pe teritoriul Transilvaniei (Batoș și Băița). Sunt foarte frecvente și în mormintele culturii Szentes-Vekerzug din estul Ungariei și al Slovaciei (Szirmabesenyő, Hajdúnánás - Tedej, Chotín etc.). După V. Vasiliev, în lumea scitică nord-pontică acest tip de săgeți este caracteristic, alături de alte tipuri, perioadei clasice a culturii scitice, adică din a doua jumătate a sec. VI î. Hr. până la începutul celei de-a doua jumătăți a sec. V î. Hr. În Ungaria aceste săgeți sunt date în general în secolul VI î. Hr.

Atribuirea culturală este mai dificilă și se bazează în principal pe ceramica descoperită. Unele tipuri, precum străchinile cu buza invazată, fragmentele de vase cu colorit dublu (negru exterior - cărămiziu interior) sunt comune întregii perioade a evoluției culturii Gáva. Apar și în mormintele grupului scitic din Transilvania, în descoperirile culturii Szentes-Vekerzug, ori în cele atribuite evoluției târzii a acesteia, desemnate drept Sanislău-Nir și Kustanovice din Ucraina. La fel de comune sunt și vasele borcan de dimensiuni medii, decorate cu brâu alveolat orizontal în treimea superioară a corpului vasului. Fragmentul ceramic lucrat la roata

Foto: N. Gozmar, prelucrare computerizată: Cosmin Filip

Szentendre, oraș al artelor

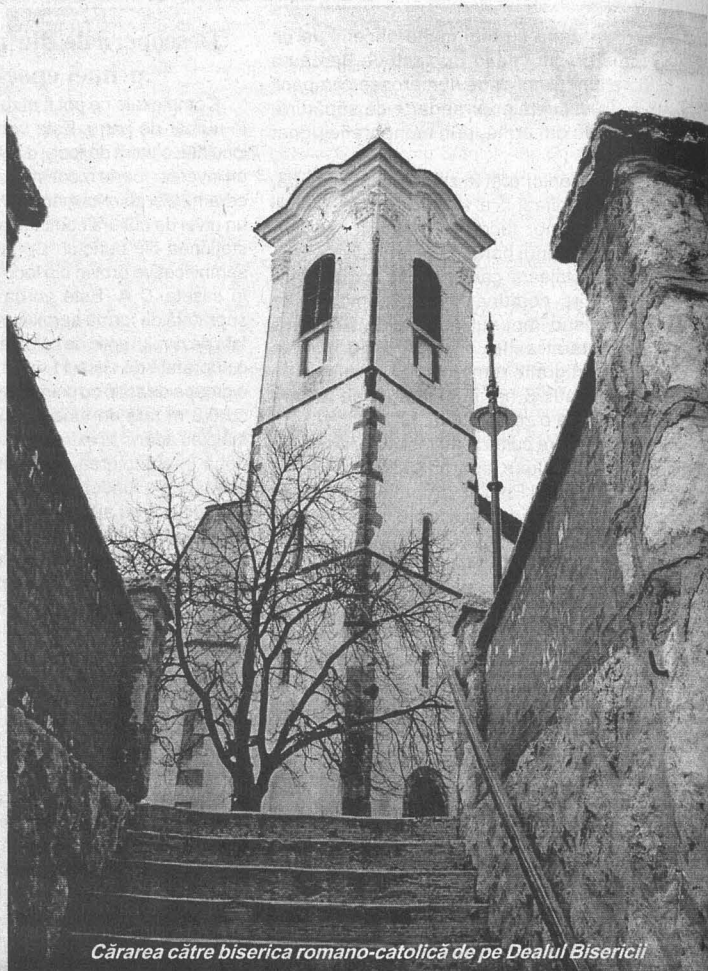
"Am trăit în Szentendre și acolo mi-am elaborat pictura, acel ceva pentru care a meritat să lupt și să trăiesc. În lucrurile, fenomenele observate la Szentendre într-adevăr este viață, este artă. Acele forme, culori, linii, care sunt observate doar de un pictor, trăiesc de-adevăratelea."
(Barcsay Jenő)

Szentendre este cunoscut în Ungaria ca orașul artiștilor, el fiind localitatea care a dat loc renumitei colonii de artiști plastici (mai mult pictori) de la sfârșitul anilor '20 ai secolului trecut. Fenomenul artistic de aici a fertilizat întreaga viață culturală a localității, făcându-l un adevărat centru cultural. Artă de la Szentendre a fost și este tot ceea ce înseamnă modern, avangardă și postmodern. Curente și tendințele cele mai noi se manifestă și astăzi în cadrul acestui anturaj spiritual artistic.

Apariția coloniei de artiști în pitorescul oraș de atmosferă mediteraneeană de pe malul Dunării, se datorează indirect urmărilor „negative” pentru artiștii din Ungaria a pierderii coloniei din Baia Mare după primul război mondial. Pe de altă parte, nevoia de a avea un loc de creație în timpul verii a fost împlinită prin căutarea și descoperirea „accidentală” a orașelului Szentendre, nu departe de Budapesta, de către câțiva ucenici ai lui Reti István, profesor la Universitatea de Arte plastice din Budapesta. În anul 1926, ei s-au deplasat la Szentendre urmând sfatul fratelui mai mare al lui Paizs-Goebel Jenő - unul dintre pictorii care, ziarist fiind, a propus primarului orașului găzduirea pe timp de vară a câtorva studenți de la arte plastice. Bánovszky Miklós, unul dintre inițiatori, menționează în adresa sa către primarul orașului în 1926: "Îi spusesem că și Baia Mare a devenit cunoscută datorită pictorilor.

Dacă ne stabilim aici, și Szentendre poate deveni oraș al pictorilor. Realizăm o colonie de artiști, descoperim orașul. Va fi o celebritate."

În 1927 au obținut de la primărie o grădină cu câteva case nefolosite, care a fost amenajată pentru spațiu de locuit și ateliere, iar în 1928, la 28 ianuarie, a luat naștere, în atelierul din Budapesta al lui Bánáti Sverák József *Asociația Pictorilor din Szentendre*. Membrii fondatori erau Bánáti Sverák József, Bánovszky Miklós, Heintz Henrik, Jeges Ernő, Onódi Béla, Paizs Goebel Jenő, Pándy Lajos și Rozgonyi László. În anul următor li s-a alăturat și Barcsay Jenő. Mulți dintre pictorii băimăreni și-au găsit locul la Szentendre, de asemenea pictorii coloniei au activat frecvent în viața culturală a orașului decorând cu fresce bisericile din localitate. Fondatorii și cei alăturați lor se stabilesc definitiv în oraș. Expozițiile de la Salonul Național din Budapesta, în 1930, apoi în 1939, la care participă cu mulți colegi invitați de ei, le va aduce renumele și recunoașterea oficială. Până la cel de-al doilea război mondial, mai mult de 30 de artiști au lucrat în Szentendre, dintre care personalități renumite ale artei maghiare cum sunt: Bálint Endre, Czizra Gyula, Ilosvai Varga István, Korniss Dezső, Vajda Lajos és Vaszkó Erzsébet. Barcsay Jenő, Beck Judit și Szántó Piroška, care lucrau aici de primăvară până în toamnă. Czöbel Béla și soția, Modok Mária făceau „naveta” între Paris și Szentendre. Despre ce însemna acest oraș pentru artiști, să ne fie martori spusele lui Bálint Endre din 1940: "Szentendre a devenit de câțiva ani orașul pictorilor. Vară după vară peregrinează aici grupuri mari de artiști cu stiluri diferite de exprimare, care, rezemați de pereții caselor, încep a picta unul din fragmentele orașului. ... Dragostea lor față de acest oraș este

Căderea către biserica romano-catolică de pe Dealul Bisericii

dată de mai multe lucruri. Viziunea interesantă a construcțiilor caselor clădite una deasupra celeilalte, schimbarea permanentă a culorilor orașului, vraja dealurilor din jurul orașului, apropierea Dunării și atracția greu de clarificat cu care orașul îi atrage pe artiști. ... Primul mare artist care a apărut aici este Ferenczy Karoly cu care Szentendre se poate mândri. De atunci l-au urmat o mulțime... Astăzi vorbim deja de școala de la Szentendre."

"Fără Szentendre nu există artă modernă ungurească"

(Németh Lajos, istoric de artă)

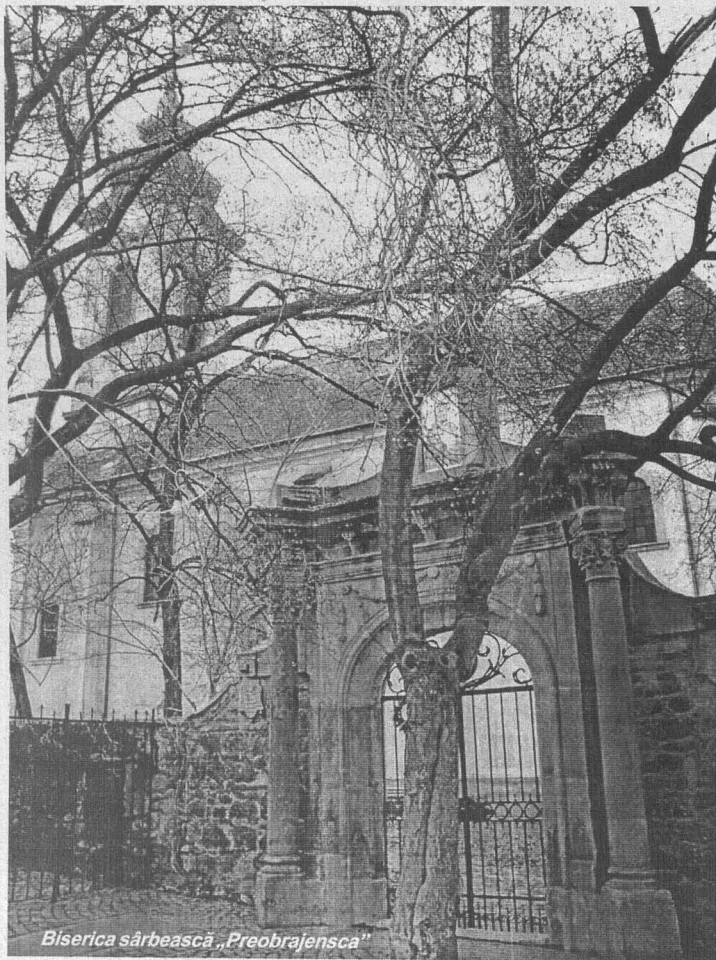
Németh Lajos a constatat faptul că pictura timpurie de la Szentendre este de fapt moștenitoarea și continuatoarea celei de la Baia Mare. Într-adevăr, fondatorii ei au fost de fapt adepții școlii romane, ai novocento-ului italian (numit și neoclasicism), peisagistica lor se leagă direct de tradiția băimăreană. Artă constructivistă a lui Barcsay a marcat hotărâtor deschiderea către mai toate curente moderne ale artei occidentale. El își exercită influența asupra tuturor generațiilor și astăzi. Anatomia artistică editată de el a avut ecou în întreaga lume și este răspândită la toate facultățile de artă unde se studiază figura umană.

A doua perioadă a artei de la Szentendre este așa-numita Școala Europeană, care se dorea a fi numită Școala din Szentendre, deoarece toți membri ei aveau legături cu Szentendre. Grupul acesta s-a străduit să asimileze și să se alăture căutărilor artistice europene din perioada anilor 1945-48. Rezultatele lor, consolidate de teoreticienii de excelență care li s-au alăturat (Pán Imre, Mezei Árpád, Gegesi Kiss Pál, Kállai Ernő întors de la Bauhaus), au ridicat arta maghiară la un rang european

de cea mai mare relevanță. Aici a petrecut o scurtă vreme Cornille, membru fondator al grupului COBRA din Europa occidentală. Cele mai renumite personalități ale curentului sunt: Vajda Lajos, Korniss Dezső, Bálint Endre, Anna Margit, Gadányi Jenő, Gyarmathy Tihamér, Losonczy Tamás, Szántó Piroška, Jakovits József, Ámos Imre etc. Programul lor artistic, reprezentat cel mai amplu de Vajda, Bálint și Korniss, este menționat în critica de specialitate drept *tematică constructivă suprarealistă*. Esența acestuia, concepută de Vajda, este aplicarea în artele plastice a ceea ce însemna metoda lui Bartók în muzică. Colectarea motivelor din împrejurimile orașului și din oraș, îndeosebi formele plastice ale pietrelor funerare, elementele formale ale folclorului urban din cultura materială a meșteșugarilor, prelucrarea acestora în compoziții artistice și astfel introducerea lor în marea artă.

Politica culturală stalinistă a însemnat sfârșitul Școlii Europene. Mulți au ajuns să emigreze sau să-și înceteze activitatea artistică pentru o bună bucată de vreme. Artiștii din Szentendre au lucrat independent până la sfârșitul anilor '70, cum ar fi: Czöbel Béla, Barcsay Jenő, Deim Pál, Balogh, Barti József, Kántor Andor, Gálffy Lola, Gollner Miklós, Deli Antal, Szánthó Imre, Ilosvai Varga István, Kmetty János, Hegyi György Mihály Pál, Pirk János, Szántó Piroška.

Din 1969 a luat naștere așa-zisa *nouă colonie de artiști*, ce a atras pe mai mulți să se stabilească aici împreună cu mulți sculptori: Asszonyi Tamás, Ligeti Erika, Papachristos Andreas etc. Tot în această perioadă se formează *Studioul Vajda Lajos* format din artiști de avangardă, care cu liderul lor Zámbo István, au devenit un grup de artiști ce au atras asupra lor reacția agresivă a puterii (câțiva din ei au fost întemnițați).

Biserica sârbească „Proobrajenska”

Activitatea lor s-a continuat în spațiul picturii baroce din str. Péter-Pál. Acesta este și astăzi locul unde se organizează evenimente artistice de avangardă și postmoderniste foarte interesante. Studioul Vajda Lajos enumeră printre membrii lui mai mult de 100 artiști care au expus aici, dintre ei câțiva sunt Zámbo István, Lugossy László, Wahorn András, Bukta Imre. Membrii grupului MAMŰ din Târgu Mureș care au emigrat în Ungaria și-au găsit locul și partenerii spirituali în această grupare.

Artă din Szentendre este, deci, foarte diversă, se găsesc aici adepți ai peisagisticii tradiționale, ai suprealismului, ai abstracționismului, ai constructivismului, ai neoavangardei, ai expresionismului geometric și al celui liric, ai concept-art-ului, arta fluxus, happening-ul, performance-ul, environment-ul, land-art-ul, mail-art-ul și multe altele au aici cei mai de seamă reprezentanți. Szentendre reprezintă întreaga artă contemporană din Ungaria.

Influența coloniei de artiști asupra vieții culturale din Szentendre

Prezența artiștilor a atras atenția oficialităților asupra orașului destul de târziu, numai în anii 1960, dar de atunci, datorită importanței fenomenului artistic de la Szentendre, orașul a început să se respecte mai mult. Pe casele din oraș s-au plasat plăci comemorative, imaginea lui este protejată de inspectoratul de păstrare a monumentelor, multe din

casele de aici fiind construcții din secolul XVII-XVIII în stil baroc și rococo. Ele sunt renovate și reamenajate pentru galerii de artă și pentru găzduirea unor colecții de artă. S-au mai păstrat chiar și fragmente din biserica medievală de stil gotic. Bisericile sunt permanent gazdele evenimentelor concertistice.

În 1967 s-a înființat, în afara orașului, *Muzeul Etnografic în aer liber*. Tot în acest an, orașul este numit Centrul cultural al județului Pest. *Colecția de Artă Bisericească Sârbească* își are locul în acest oraș, precum și *Centrul Cultural și Biblioteca Județeană a județului Pest* care organizează anual *Vara Szentendrea*. Cetățenii orașului au parte de evenimente culturale care pe vremuri nu erau accesibile, orașul fiind acum și un important centru al turismului cultural. Teatrele din Budapesta au permanent programe pentru publicul din Szentendre.

În anii '70-80 au luat naștere multe galerii de artă și centre de cercetare artistică: *Grafikai Műhely (Atelierul de grafică)*, *Szentendrei Műhely Galéria*, *Galeria Péter-Pál* a artiștilor designeri, *Metszet Galéria*. De-alungul aleei Dunakanyar s-au ridicat sculpturile monumentale din piatră ale artistului Mészáros Dezső, artiștii participă la multe expoziții din Occident și Statele Unite. *Uniunea Culturală și de Păstrare a Tradițiilor "Petőfi"* a avut mulți invitați de opoziție încă din anii '80.

În 1991 a luat ființă *Fundația pentru Artă din Szentendre* care s-a angajat pentru prezentarea integrală a artei szentendrene, fapt ce este realizat în

Művészet Malom (Moara Artei) o fostă clădire a unei mori aflate în oraș. *Direcțiunea Muzeelor din județul Pest*, în a cărei incintă se păstrează colecția operelor de artă a familiei de artiști Ferenczy, este cea mai multilaterală instituție culturală. Pe lângă activitatea ce vizează întregul județ, își asumă în același timp și responsabilitățile unui muzeu orașean. Cercetările arheologice, sutele de opere de artă păstrate în acesta, documentele de istorie locală sunt obiectul cercetării și documentării științifice ale acestei instituții. În cadrul ei funcționează următoarele secții de istorie și artă: *Colecția Romană*, *Muzeul Ámos Imre - Anna Margit*, *Colecția Barcsay*, *Muzeul Czöbél*, *Muzeul memorial Kerényi Jenő*, *Muzeul memorial Kmetty János*, *Muzeul Kovács Margit*, *Casa Artelor Populare* și, în centrul orașului, *Galeria din Szentendre* pentru expoziții temporare. De asemenea *Muzeul Vajda Lajos și Muzeul Ferenczy*. Muzeul publică rezultatele cercetărilor în *Caietele Muzeului Szentendre* și în seriile monografice *Studia Comitatus*.

Szentendrei Teátrum este inițiativa studenților de la Facultatea de artă teatrală și film, în frunte cu Zsámbéki Gábor, înființat acum 30 de ani. Este vorba despre arta teatrală localizată în centrul orașului ca scenă în aer liber cu decorul dat de casele secolului XVIII de la fața locului. Bineînțeles, piesele trebuiau bine selectate ca să poată fi adaptate anturajului specific. Mai târziu, scena s-a mutat în curtea barocă a primăriei. Piesele de teatru experimental sunt găzduite și în clădirea Morii Artei,

de asemenea în curtea Casei de Cultură Dunapart. Anual au loc 3-4 premiere și programul ține din iunie până în august, alcătuit din opere de dramaturgie, proză, muzică și dans. Ansamblurile artistice, *corul Musica Beata* precum și *Orchestra de cameră din Szentendre* participă des la evenimentele culturale ale orașului. Sunt frecvente concertele de muzică simfonică și spectacolele ansamblurilor de muzică populară din acest oraș cum sunt formațiile: Vujicsics, Muzsikás, Téka, Bekecs și cele din împrejurimi ale naționalităților sârbe, slovace și germane, precum prezența ansamblurilor din străinătate.

Și literatura și-a găsit aici inspirația. Pe lângă scriitorii de opoziție în vremea comunistă, cum a fost Hamvas Béla, mulți poeți s-au inspirat din atmosfera aparte a orașului, surprinzând acel *genius loci* specific. Între cele două războaie a creat aici poetul-pictor Kassák Lajos și Vas István. Jobbágy Károly este făuritorul unei case de creație pentru scriitori. Vészi Endre și Szántó Piroška, dramaturgul Szakonyi Károly și Szánthó Imre au petrecut o bună vreme în acest oraș. Aceste aspecte ale literaturii din Szentendre au fost colecționate în volumul *Írók, költők Szentendrén*.

Știind toate acestea, pentru noi, zălăuanii, este o mare cinste să ne putem număra printre acei puțini privilegiați, cetățenii unui oraș înfrățit cu Szentendre. Cultura acestuia, exigența și atenția pe care o conferă artei și culturii în general, este un exemplu de învățat și de urmat.

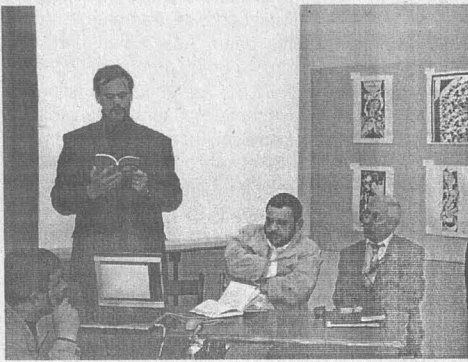
SZABÓ Attila

Jeges Ernő: Peisaj din Szentendre

Mântuirea prin cultură

Sâmbătă pustie. Zălăuani plecați la muncă la țară sau în străinătate. Sau în fața televizorului. La „Sima” întâlnire între poeți maghiari și români, vernisajul unei expoziții a unui pictor cunoscut din Szentendre, „orașul artiștilor”, în care tot a doua casă ar fi un muzeu. „Zilele Culturale Szentendre - Zalău” și Festivalul „Primăvara poeziei”, aflat la a cincea ediție. Joi: dansuri populare maghiare. Vineri: „Primăvara poeziei”. Sâmbătă: vernisaj, prezentarea orașului Szentendre (oraș înfrățit cu Zalău) și o nouă întâlnire a poeziei române și maghiare. Evenimentul a fost organizat, în colaborare, de Consiliul Județean Sălaj, Consiliul Local Zalău, Primăria Municipiului Zalău, Muzeul de Istorie și Artă Zalău, Inspectoratul Școlar Sălaj, Asociația „Berekenye”, Asociația „Pro Zilah”, Revista de cultură

„Hepehupa” și, în primul rând, Centrul Culturii Tradiționale Sălaj, prin Cristian Contraș și Szöke Ana. Din delegația ungară au făcut parte mai mulți reprezentanți ai primăriei orașului Szentendre, Devecseri Zoltan, directorul Centrului Cultural din Kapovar, poet, membru al Uniunii Scriitorilor din Ungaria, Nagy István, președintele ZMT Budapesta, Kiss László, consilier principal în cadrul Ministerului Culturii și Patrimoniului Cultural din Ungaria și vicepreședinte al Asociației Naționale a Recitatorilor de poezie din Ungaria, poeta Gujás Márta, pictorul Krizbai Sándor și muzeograful Krizbainé Szabó Éva. Gazda evenimentului de sâmbătă a fost ziaristul Fejér László, iar traducerea în limba română a fost asigurată de ziaristul Józsa László, căruia îi mulțumesc și pe această cale pentru amabilitatea de a-

mi fi înaltor pentru realizarea materialului de față. Toate manifestările amintite, de la Zalău, au stat sub semnul centenarului poetului József Attila. Kiss László, consilier șef principal în Ministerul Culturii din Ungaria, la Zalău ca „persoană fizică”, în calitate de vicepreședinte al Asociației Recitatorilor de Poezie din Ungaria și redactor șef al revistei acestei asociații, mi-a acordat cu amabilitate un interviu, apărut în cotidianul Sălăjeanul, fiind deranjat totuși, din cât am putut observa (poate m-am înșelat) de întrebarea dacă mai există în Ungaria o atitudine revanșardă față de Transilvania. Nu ar mai exista așa ceva, iar „orice om cu mintea întreagă” nu ar mai trebui să gândească astfel în condițiile date de integrarea europeană. Există ipocrizie în discursurile publice față de Europa,

europenism? Există, în forme și intensități diferite, dar Europa este singura cale de urmat, atât pentru români, cât și pentru maghiari. Îi apreciază în mod deosebit pe Cristian Contraș, „fantastic”, și pentru intenția de a se edita în acest an un volum bilingv, cu 5 poeți maghiari și 5 poeți români, ca un semn al strângerii de mâini. Altfel nu se poate. Chiar dacă pentru unii, încă, este imposibil... O întrebare care poate părea banală: se poate mântui o țară prin cultură? Kiss László: „Da. Eu cred că numai prin cultură am putea mântui o țară. Dacă pierdem cultura, nu rămânem cu nimic. Probabil avem o economie care se poate număra în bani, însă această stare materială bogată ar trebui numărată nu numai în bani, ci și în conținut spiritual”...

(D.S.)

Pentru József Attila

Gujás Márta: Pot să fiu numai subiectivă, n-am cunoscut activitatea grupului de poeți, dar am primit cărțile bilingve și trilingve editate la Zalău, și mi-a făcut o mare plăcere. Ziua de astăzi m-a emoționat datorită lui József Attila, pentru că l-am auzit și în limba română, și poezii române au fost în ajutorul nostru în evidențierea acestei personalități. Eu cred că este foarte prețioasă activitatea lor.

„Din martie anul acesta sunt membru al Uniunii Scriitorilor din Ungaria tocmai pentru poeziile mele apărute în județul Sălaj”

Devecseri Zoltán: Eu aș începe cu ziua de vineri, când a avut loc un recital de poezii cu elevi, a 5-a ediție a festivalului recitalului de poezii, care în acest an a fost dedicat lui József Attila, la 100 de ani de la nașterea lui. A fost extraordinar de relevant pentru mine, am fost în juru, au fost 15 fete și un singur băiat. Au recitat poezii extraordinare de József Attila. Programul de astăzi a fost bilingv, Slavă Domnului, și domnul profesor Szabó Vilmos ne-a prezentat foarte plastic pe noi poeții, ne-a adus mai aproape de pictură, care este mai greu accesibilă la un moment dat. Interesantă a fost și prezentarea orașului Szentendre, unde aproape tot a doua casă este un muzeu. Au 130 galerii particulare. Eu personal mă bucur că venim în Zalău, am scris de cinci ori mai multe poezii decât cu zece ani în urmă. Din martie anul acesta sunt membru al Uniunii Scriitorilor din Ungaria tocmai pentru poeziile mele apărute în județul Sălaj. Aici am citit dintre poeziile mele, sunt legate de prietenii mei din Zalău, sunt legat emoțional de Zalău. Și poezii localnici au adus foarte multe poezii noi, pe care nu le-am cunoscut înainte. Și chiar unele manuscrise.

Festivalul „Primăvara poeziei” la Zalău*

Cu ocazia Anului Poeziei (față de anii precedenți, s-au aniversat anul acesta 100 de ani de la nașterea lui József Attila), între 31 martie și 3 aprilie a.c. a fost organizată o manifestare culturală mai amplă în Zalău de către Consiliul Județean Sălaj și Centrul Culturii Tradiționale Sălaj. Pe lângă Concursul județean de recitare a poeziei în limba maghiară, prietenii noștri din Zalău au organizat anul acesta și o întâlnire între poeții români și maghiari, de asemenea o expoziție de artă plastică, urmată de prezentarea orașului Szentendre.

La această manifestare culturală au fost invitați din orașul nostru: poeta Gujás Márta, pictorul Krizbai Sándor, Fekete János și Virágh János (reprezentanții primăriei din Szentendre), Maholányi Pál (președintele Asociației de prietenie „Izbég”) și Krizbainé Szabó Éva (pedagog-muzeolog).

Delegația noastră a fost primită de primarul municipiului Zalău, Radu Căpîlnașiu, în ziua următoare întâlnindu-ne și cu deputatul Seres Dénes.

Szöke Anna, Cristian Contraș, Veres Ernő, Kerekes Edit, Matyi István și Szöke Sándor au avut grijă de noi pe toată durata șederii noastre în Zalău.

Concursul județean de recitare a poeziei în limba

maghiară a avut loc în data de 1 aprilie. Juriul compus din cinci membri din Ungaria (Kiss László, consilier general la Ministerul Culturii și Patrimoniului; poezii Gujás Márta și Devecseri Zoltán; Nagy István, președintele Asociației „Zene Tánc Mozgás” din Budapesta și Fekete János, șef compartiment cultural al Primăriei Szentendre) a apreciat la superlativ concurenții.

Ne-am putut convinge că pentru liceenii și profesorii lor, care i-au pregătit, este foarte importantă poezia lui József Attila și limba maternă. A fost un concurs de un nivel elevat, la care au participat concurenți din mai multe localități ale județului Sălaj. Pe primul loc s-a clasat Mike Ágnes din Șimleu Silvaniei, pe locul doi Márton Ágota, iar pe locul trei Szegedi Zita. Acestea din urmă, fiind cea mai valoroasă dintre concurenții zălăuani, i s-a decernat premiul orașului Szentendre, lucrarea în acuarelă intitulată „Szentendre” a pictorului Lukács Tibor.

A doua zi, după-amiază, a avut loc vernisajul expoziției pictorului din Szentendre, Krizbai Sándor. Expoziția a fost deschisă în fața a mai bine de o sută de oameni, de către pictorul Szabó Vilmos, care a prezentat arta lui Krizbai Sándor și lucrările expuse de acesta.

După vernisaj, Krizbainé Szabó Éva a prezentat în diapozitive orașul nostru, sub genericul „Szentendre de ieri și de azi”. Publicul a ascultat cu mare interes expunerea și a urmărit cu atenție imaginile cu locurile reprezentative din orașul nostru și ale lucrărilor de artă plastică expuse în muzeele noastre.

După o scurtă pauză, a urmat întâlnirea poezilor români și maghiari, la care au participat dr. Gujás Márta și Devecseri Zoltán (din Ungaria), trei poeți maghiari și cinci poeți români din Sălaj. Poezii au fost prezentate de Fejér László, redactorul șef al revistei culturale Hepehupa, și au citit câte o poezie, fiecare pe limba lui maternă.

Cristian Contraș, directorul Centrului Culturii Tradiționale Sălaj, a anunțat că anul acesta va fi editat un volum de poezii bilingv, care va cuprinde creațiile a 5 poeți români și 5 poeți maghiari, după imaginea unei strângeri de mâini. 10 degete - 10 poeți, cinci poeți români - cinci poeți maghiari.

Un gând frumos.

FEKETE JÁNOS

* Text apărut în Ungaria, în revista SZENTENDRE ÉS VIDÉKE (numărul din 15 aprilie 2005, p. 5), trad. de Kerekes Edit.

Sub semnul lui Jozsef Attila

R. Simon György

I
Copilul în groapa cu nisip...
Vreau să mă joc
Înapoiați-mi copilăria, grundul
Spre infinit să zbor pe topogan

Oh, binecuvântată și prea snoabă
Vârsta adultă, cea în care
Secolul douăzeci mă-ncinge-n
Cămașa reumatică de forță...

Am să mi-o scot o dată
ÎNZIDEROȘĂSĂRBĂTOARE
ÎNRITMDETOBE-AMSĂPĂȘESC
ÎNMÂDRURÂND

II
Bărbați chirșiți în așteptare
Trecuți de treisfertul
Secolului douăzeci -
Poate pragul dintre milenii...
Poate se-ntoarce
Copilăria
Și reidica-vom iarăși turle
Fără de teama cizmelor uriașe
Vor sta-n picioare până-n zori, ori poate peste
Ani:
Pe grund vor dăinui
CASTELE DE NISIP

III
Aniversare-n secolul douăzeci
În mirecurea cenușii ori vinerea mare
Te-ai vinde pentru aur...
De-ar vinde unii dragoste pe bani -
Însă nu te-ai născut
În ziua de flori - nu ești o floare
Te macină-n măsele vremea
- Sfârcul tău, boboc de trandafir
e-un crin trecut
Un crin regal -

- Oh, de s-ar fi defectat ambulanța
Oh, medicul de gardă
Să fi fost liber...
- În blestemata aceea de vinere mare
în blestemata aceea de miercurea cenușii

Cristian Contras
Mormântul cocoșului

I
Cei care locuiesc în casa morților
își amintesc:
De la ceasul al șaselea până la ceasul al
nouălea
s-a făcut întuneric în toată țara.
Își amintește și olarul care și-a vândut țarina
după o lungă noapte de beție,
Îmăiul cântat.

Diavolul a prins pe cei vii în gheare
Și îi scutură...
Femeie, iată fiul tău!...
Ochi de abanos,
gheară de piatră,
clonț de chihlimbar
creastă de tinichea.

Ce am scris am scris!

Lăsați-l, e un biet vânzător de păsări!
În cap are două cuști de fier
Și un labirint,
Prin el aleargă un șobolân cu ochi de rubin,
Mângâietorul, ascultă!...
Al doilea cântat!

Devecseri Zoltán
Binecuvântare de Blaj

Privirea din ochi nă s-a evaporat
Maică-ta ieri te aștepta cu flori uscate
De Sfântu Blaj pradă de pești minunați
soarta lor a ta ne-a legat

Capu-i cel al panterei, în mâna ei un trandafie
îndoit își ia rămas bun de la sine
de sub podea un glas necunoscut vine
și încremenim amândoi ținută sub tir -

Fără ochi strălucitori și flori
măturie amuțită pe sol
mi-am luat rămas bun...
de la pașiști, cndri de la nori -

Mamă chemându-și fiul, câte-o rugăciune
atârnând pe sfuri de lacrimi tăgăduite
candele aprinse ție, cămăși strălucitor de albe,
parcă gâtul ne strânge brațele lumânării.

Daniel Hoblea
Ca și cum

Ca și cum am ști
ce ne așteaptă
în sfere mai înalte
decât orice gând
despre înalt.
Ca și cum cineva
ne-ar fi spus dinainte
de a ne naște
cum să pășim
cum să privim
cum să ne așezăm
firea în marea Fire.
Ca și cum ne-am aminti
starea pe loc plecarea ajungerea.
Ca și cum totul
ar fi în noi
ca un ghem
pe care-l deapănă
o mână pricepută.
Așa stăm față-n față
cuminți
ca și cum
mai bătrâni decât lumea
ca și cum
mai tineri decât clipa
am fi.

Kiss Lehel
Adorație de toamnă

Doamne, iarăși mi-ai îngăduit
Să-ți văd obrazul prin Meseșul cețos.
Pe înina-mi, pecetea-ți e-un folos
- n-am altă bucurie, așa că-s fericit.
Ți-am auzit și glasul și mi-e dor
Din nou să-ți fiu ucenic și să-ți cânt
Cântare despre-al toamnei aspru vânt
- Și sunt bogat, stăpân pe-al vremii cor.

În depănări tremură cerul.
Și eu am tremurat cândva... de mult...
Dar peste ani, e altul jindul meu:

Lasă-mi cântul veșnic să se-nnoiască
Prin el, iubirea de Tine să pășnească
Nu știu să fie viață altfel, alt unde, eu.

Marcel Lucaciu
Scrisori către Isolda

XLVII
de foarte departe
în pluvialul
martie
scriu din Papuria
țara lui
vodă
la geamul sărac
bate bate
ploaia
știrile locale
marele stat major
al norilor
dispune
mersul pe jos
va fi
impozitat
orice speranță nulă
va fi
declarată
prea mult frumoasă
prăbușit într-un
gând
aștept de urgență
a ta
ordonanță

Daniel Săuca
Cartierul vestic al iadului

Și așa am început să aruncăm cu pietre
A venit moartea în vizită de lucru iară
și m-a întrebat de tine, iubita mea cu ochi verzi
și ochi albaștri
n-am mai putut să arunc cu pietre în eterul
sângerând
și moartea a început să ne facă cu ochiul
mi-ai spus că totul este desprins din eter

și așa nu are rost să folosesc cuvântul moarte
și așa nu sună bine poetic, și așa amândoi nu
mai suntem
și așa oasele noastre fierb în lava de la etajul
unu
dar a venit moartea în vizită de lucru iară
și ne-a rugat să predăm pe bază de borderou
ochii, inima, creierul, mâinile, picioarele,
stomacul, ficatul, pancreasul
intestinele, anusul, testiculele și ovarele,
plămânii
până n-a mai rămas nimic din noi
și așa am semnat de predare, și așa moartea
venită în vizită de lucru iară
a semnat de primire
și așa am rămas numai noi doi în eterul
sângerând
și așa am început să aruncăm cu pietre
În insula din mijlocul cerului, doar Dumnezeu
Aproape nimic despre insula din mijlocul
cerului
aproape nimic despre zâmbetul tău albastru
aproape nimic despre ochii tăi zăgăzivi cu
mersul vremurilor
aproape nimic despre bocancii mei mucegăți
aproape nimic despre mâinile mele putrezite
aproape nimic, aproape nimic
în insula din mijlocul cerului
doar Dumnezeu

Ion Pițoiu-Dragomir
Grafiere pe un iris

Este momentul să recapitulăm:
m-am strecurat în inima ta
în clipa aceea sticloasă,
când îmi cumpărai
bilet - numai dus! -
pentru corida
de tauri
de pluși.

La gară, ți-ai intersectat
geometria cu floarea
soarelui - cochetă,
nici nu
observai
că eu
lustrai
un strigăt
și lăsam
amiza
fără
pașaport...

(din volumul Poeme. Versek. Gedichte, Ed.
Caiete Silvane, Zalău, 2004, trad. în lb.
maghiară de Simone Györfi și Mihály
Lakatos)

Simonfy Jozsef
opus 52

m-am deșteptat bătrân
bășica vremii mele
s-a spart
și ți-ai cumplit

cu sfânta răbdare
am tot așteptat

un scarabeu s-a lovit
de lumina mea
și-acum se scutură
de întuneric

cu sfânta răbdare
am tot așteptat

precum, într-un motor,
până la semn, uleiul,
m-aș umple
până sus
cu mine însumi
până la sațiu să înfrupt
ziua și noaptea

cu sfânta răbdare
am tot așteptat

deasupra-mi, undeva
un înger
în raid nervos
de parc-ar trage apa
la toaletă
trage pe mine lumea.

Müller Dezső
Fotografie cu József Attila

Privesc privesc mereu mai des
fotografia-ngălbenită
în ochiul tău sever
ard flăcări însă
pe chipul încruntat
se lasă noaptea

pe fruntea ta frumoasă
cu o coastă de deal
strălucește oastea de versuri
legată fedele în chingi
urlă durerea arzătoare

în părul tău-negru, vâlvoi
pentru mai bine, mai frumos, mai drept
mereu mai mulți poeți

Gujas Marta
In memoriam József Attila

Zâmbetul ascuns din ochii tăii, uitat,
Pierdută mângâiere îmbrățișarea mamei.

Și pierderea bunicii mă doare ne-ncetat
iar «fostul» în prezent s-a-nscăunat.

Ne jucam cândva, pe stradă,
în cerc,
Un băiat și o fată,
Mistuiți azi în ne-fire.
Sub ochiul lor căldăzitor
Ala-bala Moarte
nu mă ajungi
de prietenii mei mi-e dor.

Fănață floare e viața
în groapa de gumoie
putregaiul e-n floare
și sufletul greu digerabil se-nmoaie.

Sub fanioanele trecutului, pios
Căutarea mi-o-ncep, aici, acum,
speranțele pierdute din ochii celor dragi
mi-arată în al vieții hazard, spre ei, un drum.

Ala-bala Moarte nu mă omori
de prietenii dragi mi-e dor.

(trad. de Simone Györfi)

József Attila
József Attila

József Attila, crede-mă, te iubesc mult de tot,
asta mi se trage încă de la mama, a fost o femeie
bună ca pâinea
caldă, vezi, ne-a adus pe lume.
Poți compara viața cu o gheată sau cu o
curățătorie
chimică, dar bucuria vieții e altă ceva.
Lumea se vede mântuită de trei ori pe zi, dar
mântuitorii
nu știu să-aprindă nici măcar un chibrit, dacă o
fin
tot așa îi las în plata domnului.
Ce bine-ar fi să facem rost de un bilet spre
Sinea-Noastră,
care se află așezată-n voi, nu mă-ndoiesc.
În fiecare dimineață-mi scald în apă rece
gândurile,
așa se face că sunt spirt.
Dacă implantăm un diamant sub inimă, va
lăstări un cântec
bun și cald, ba chiar mai multe.
Se află înși pe care calul, automobilul, avionul îi
lasă
tot pedestri, eu zac în roua ciocârlilor și totuși
am trecut prăpastia.
Sufletul, cel adevărat, să ni-l păstrăm, cu grijă
ca pe-un
veșmânt de sărbătoare, ca să-l avem curat de
sărbători.

(din volumul Poeme, trad. de Paul Drumaru,
Ed. Kriterion, București, 1996, p. 101)

Profesorul Major Miklós. O viață în slujba învățământului și științei

Având în vedere rezultatele și realizările eminentului profesor, cred că nu facem o mare imprudență dacă începem derularea activității sale îndelungate cu prezentarea rădăcinilor și anturajului unde s-a format ca om de știință și cărturar.

Născut la 19 mai 1933, în satul cu rezonanță istorică - Mihai Viteazu - din județul Cluj, Major Miklós a frecventat școala primară atât în satul natal, cât și la Turda.

Cursurile Colegiului Reformat din Cluj le-a terminat în anul 1952, iar la Facultatea de Geologie - Geografie de la Universitatea Bolyai din Cluj, unde a obținut licența, în anul 1956. După propriile-i mărturisiri, scrierea sa caligrafică se datorează educatoarelor Erdő Vilma și Szénassy Mária, iar darul de a desena l-a moștenit de la tatăl său, meșter dulgher.

Ca discipol al profesorilor Balogh Ernő, Török Zoltán, Tulogdy János și Xántus János, încă de la început și el a considerat ca bază a predării noțiunilor geografice, legarea cunoștințelor cu cercetarea individuală. Atracția lui spre cercetare se datorează profesorilor săi pe care-i considera ca model intelectual, dar în alegerea profesiei influența decisivă a avut-o renumitul geograf Chelnok Jenő, de la care și-a însușit reprezentarea artistică a fenomenelor geografice.

Cu un astfel de bagaj spiritual sosește, în toamna anului 1956, la Nușfalău să îndeplinească funcția de profesor de geografie, unde își va întemeia și un cămin, realizând astfel fondul unei activități didactice și spirituale. Trăind departe de locurile de baștină, nu a uitat niciodată plaiurile Scaunului Arieș, satul natal, Chelle Turzii, Rimetea, panorama fascinantă a Strâmtoării Trascăului.

Începând cu anul 1958 a întemeiat primul cerc, denumit după vestitul călător în Himalaia "Körösi Csoma Sándor", inițiat pentru colectarea datelor geografice, în cadrul căruia funcționa și secția de cercetare a peisajului zonal, a împrejurimii școlii.

În cadrul acestei secții a fost înființat, la începutul anului 1963 grupul micilor meteorologi, ai cărui au adunat cu precizie, conștiință și vocație mii de date. Atunci când colegii săi contemporani nici nu au auzit de activitățile extrașcolare, el introduce acest cerc de specialitate, care avea printre obiectivele sale și prelucrarea monografică a așezării din punct de vedere geografic și istoric.

Întemeierea și mai ales funcționarea cercului părea a fi mult prea îndrăzneală și suspicioasă în ochii autorităților vremii, cu toate că, în motivarea scopului cercului, se sublinia necesitatea legării teoriei cu practica, legătura școlii cu viața "mai ales în perioada construcției socialismului" deoarece "Societatea socialistă multilateral dezvoltată pretinde școlii să educe un tineret cu aptitudini practice". Conform ordinului nr. 112648/1964 al Ministerului Învățământului: "cercul pe care îl conduceți dumneavoastră nu figurează în regulament și activitatea lui nu poate continua", deci se desființează.

După scurgerea atâtor ani, cunoscând poziția autorităților din anii '60, gestul profesorului Major Miklós presupunea mai mult decât o obsesie, ba chiar îndrăzneală și curaj din partea inițiatorului și îndrumătorului cercului.

Ținând în mână foile îngălbenite ale masivului jurnal de cerc, avem convingerea că această inițiativă deschizătoare de noi drumuri ar merita o lucrare aparte și să nu ne mire faptul că această interdicție a fost primul și cel mai durabil șoc pe care l-a suferit în viață făuritorul cercului. Ne putem imagina cât de mare păcat a fost desființarea cercului în anul 1965. Căsuța meteorologică se rătăcea fie în magazia de lemne a școlii, fie într-un colț al curții... Iar, în 1972, tot datorită unui ordin de sus, se înființează cercul "Micilor meteorologi", cu participarea a 25-30 elevi; în toamna anului 1974 începe din nou observarea precisă a timpului, iar din 1975 se întocmește prognoza meteorologică regulată. În luna aprilie a celui an, profesorii de geografie din județ puteau asista la o activitate de cerc de prezentare a geografiei hidrologice și practicii meteorologice la școala din Nușfalău, lipsită de șablon, activitatea fiind prezentată de către elevi.

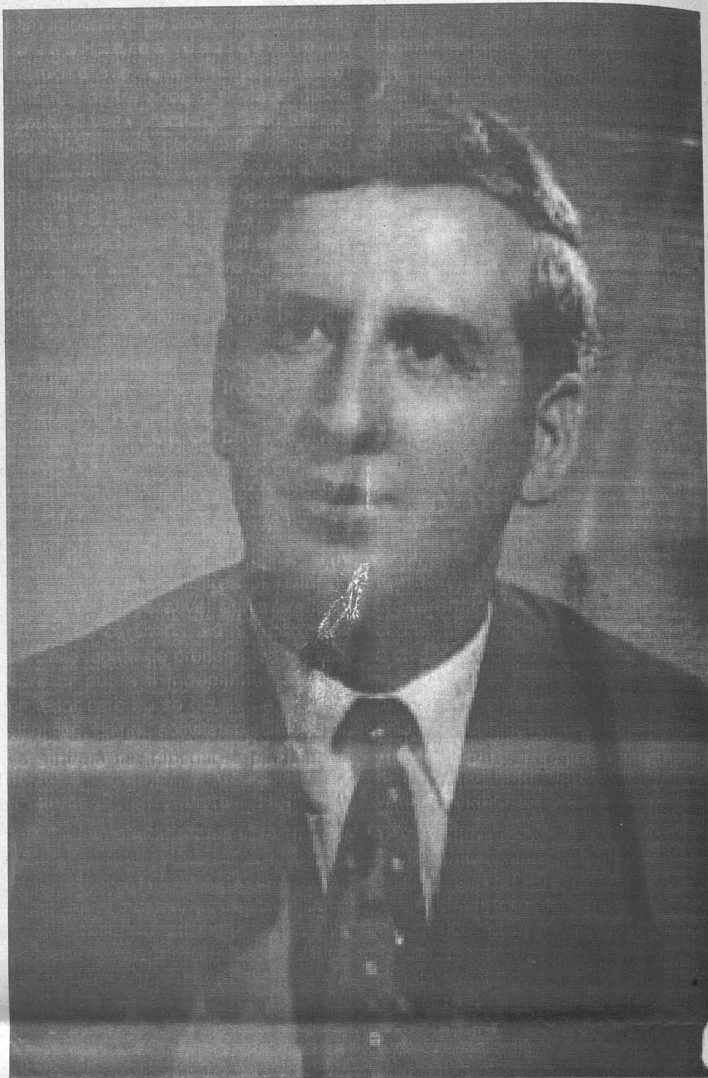
Membrii cercului de odinioară sunt astăzi profesori, ingineri, geologi, hidrologi și topografi. Între timp, începând cu anul 1975, unii au devenit membrii de onoare ai cercului, printre alții: Török Magdolna, Tötös Ferenc și Gábor Erzsébet - hidrometrolologi, Kádár Ferenc și Tökölyi György - ingineri, Szabó Árpád și Tötös László - profesori de geografie, Somogyi Katalin - geolog, Csiki Ferenc - topograf, Ősz Ella - educatoare.

Constatărea cercului puteau fi valorificate în agricultura locală, iar metoda pedagogică inovatoare aplicată a fost prezentată într-un studiu publicat în 1965 de o revistă metodică din Ungaria, intitulată "Predarea geografiei", în studiul intitulat "Cercetare zonală în cercul de specialitate al elevilor". Succesul acesta i-a creat autorului o mare satisfacție și a constituit sursa multor studii, articole, cărți de specialitate și de metodică publicate sau rămase în manuscris. Totodată nu poate fi neachitat acel fenomen "majormiklos", pe care l-a implantat elevilor săi, aceștia aducându-și și azi cu drag aminte de "Miklós bácsi" cu al lui scris frumos, inimitabil, predând cu o mare forță de convingere și exigență. Ca mărturie a recunoașterii profesionale stau scrisorile numeroase primite din toate colțurile țării, cerând sfaturi, îndrumări și experiențe pentru activități extrașcolare aflate în faza incipientă în anii '70 ai secolului al XX-lea.

Sincronizarea teoriei cu realitățile practice este dovedită și de renumitele excursii meticuloase organizate, la care au participat circa 500 de elevi, care au parcurs pe jos, pe bicicletă, cu trenul și autobuzul distanțe de mai multe zeci de mii de kilometri, străbătând toată România!

În faza de început a activității sale se confruntă neconștient cu dilemele intelectualității satești: "Ori de câte ori citesc un articol despre necesitatea activității științifice a intelectualității satești, mă revolt și devin agitat..."

La facultate nu aparțineam grupului de studenți eminenți. Dar după ce am terminat facultatea și mi-am ocupat locul de muncă, toată viața mea de până acum, în timpul meu liber rămas după activitatea zilnică de pedagog - educator, am consacrat-o scrierii monografiei satului meu adoptiv...

Vrând nevrând m-a cuprins pasiunea pentru viața științifică, pe lângă care ador să predau. În 1957 am început activitatea în această direcție... Între timp s-a acumulat o cantitate imensă de informații. În adunerea datelor i-am implicat și pe elevi, străduindu-mă la realizarea dezerideratelor primordiale ale învățământului: unitatea dintre școală și viață, dintre școală și viața practică... Șase ani am lucrat neconștient, după care, din cauze neelucidate, activitatea cercului a fost din nou desființată. Și de atunci stagnează. Chiar și stația meteorologică și-a întrerupt activitatea. Am rămas singur, fără vre-un îndemn, fără vreun sprijin. Ba chiar am avut parte de totală neînțelegere. În astfel de condiții am lucrat mai departe încă șapte ani. (Între anii 1964 și 1971)... Problema nici nu e că trebuie să fac acest lucru singur, ci că "... nu mi se acordă atâta timp de cât a-și avea nevoie ca să-mi termin lucrarea. Ba chiar pe zi ce trece mi se azvârl sarcini noi și noi. N-aș zice o vorbă, dacă mi s-ar atribui sarcini de folos social. Dar ei văd în mine doar un funcționar, și mi se atribuie fie întocmirea planului de muncă al cooperativei agricole, fie al fabricii de cărămidă, să nu vorbim de sarcinile legate de propaganda vizuală, care ar putea fi îndeplinite și de un profesor care nu se ocupă de activități științifice. La noi, activitatea științifică nu este socotită ca activitate de educație socială". (Major Miklós: Merită? (Érdemes?) în revista "Hét", 48/26.XI.1971).

Cele relatate mai sus dovedesc că sensibilitatea lui Major Miklós față de activitatea pedagogică și științifică nu este doar o exagerare de tinerete și nici o încercare de afirmare cu orice preț a unui profesor de la țară. Ca dovadă a seriozității profesionale, trebuie remarcat că, în deceniile 6 și 7 ale secolului al XX-lea, îndeplinește și funcția de metodist al Inspectoratului Școlar Sălaj, fiind conducătorul științific și metodic la vreo 10 lucrări pentru atribuirea gradului didactic I, pentru care primește și titlul de "Profesor evidențiat". Fiind membru și în Societatea de Geografie română, maghiară și americană, s-a prezentat cu numeroase referate și studii de specialitate la simpozioanele organizate în județ și în țară.

În scopul sublinierii acestor afirmații merită să răsfoim și mapa ordonată cu meticulozitate, care conține 14 lucrări de metodică geografică, 67 articole de popularizare a științei și 13 recenzii temeinice de cărți de specialitate. Criticele de carte nu sunt niște simple treceri în revistă ale conținutului lucrărilor, ci ele scot în evidență atât meritele cât și neajunsurile autorilor, indiferent că ei sunt începători sau cadre universitare cu renume. Totodată a avut curajul să recenzeze cărți de specialitate și din străinătate, fapt ce nu era considerat în acele vremuri chiar un act binevenit. Este laudabil că Major Nicolae a publicat neîntrerupt și în limba română lucrări cu tematică variată, elaborate cu mare pricepere și dăruire. Articolele din revista „Terra”

au oferit numeroase schimburi de opinii cu specialiștii și colegii din țară. Totodată să nu uităm că în „societatea socialistă multilateral dezvoltată”, nici pedagogul savant nu s-a putut abține totalmente de la manifestările stângiste caracteristice regimului. Nici profesorul M. M. n-a putut scăpa de observațiile în care batjocorea „imperialiștii europeni”, sau scotea în evidență performanțele deosebite ale rachetelor sovietice, sau considera indispensabil câte un citat dintr-o conferință de partid, sau de la „cel mai iubit fiu al poporului”. Normal că nu a făcut-o din propria voință și nici din convingeri internaționaliste, ci mai degrabă - precum am văzut mai înainte - s-a revoltat chiar și în presă (1971) împotriva sarcinilor inutile de partid.

Lucrarea lui „Mica meteorologie agrară” publicată ca serial în 30 de articole, în revista Falvak Dolgozó Népe, între anii 1972 - 1973, a fost considerată de cititori și specialiști ca un adevărat eveniment publicistic. Toate aceste publicații apărute în perioada ascendentă a activității sale culminează prin editarea, în anul 1980, a cărții compuse din 235 pagini intitulată „Vremea, clima și agricultura”, precum și studiul cu titlul „Caracteristicile climatice ale comunei Nușfalău”. Încununarea activității sale de cercetare metodică și profesională poate fi considerată însă editarea Monografiei localității Nușfalău, o carte cu reale calități științifice având 207 pagini, apărută în anul 2000 în serialul de „100 de sate maghiare”. Este în curs de redactare o carte din operele alese ale lui Major Miklós, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, al Centrului Culturii Tradiționale Sălaj și al revistei Hepehupa. Cu aceeași dăruire și pricepere a realizat și micromonografia așezărilor Bozieș, Camăr și Zăuan.

În cea de-a doua perioadă a activității sale, care începe cu mult înaintea pensionării din anul 1995, putem constata o schimbare de gen, în favoarea etnografiei și geografiei

Cercul Micilor Meteorologi - Nușfalău 1978

istorice. Încă din deceniul al VII-lea al secolului trecut, la cererea și sub îndrumarea dr. Kós Károly, începe activitatea de recoltare a datelor etnografice în zona superioară a râului Barcău și Crasna. El a fost cel care l-a îndemnat și i-a pus la îndemână cărțile de specialitate, păstrând cu mare onoare scrisorile primite de la vestitul etnograf clujean. După schimbările din 1989 corespundează pe această temă cu dr. Keszeg Vilmos de la Facultatea de Filologie din Cluj. Printre temele cercetate și-au găsit loc: arhitectura populară, cultivarea legumelor și viței de vie, piețe, însemne funerare, zone etnografice, toponomie etc. Și în această privință s-a străduit să lege etnografia de

geografie, trecând într-o ramură nouă a științei, ceea ce a etnogeografiei. Pe această temă a publicat mai multe lucrări, ele toate purtând titlul de „Conștiința de regionalism”. A publicat cu regularitate în anuarul Societății Etnografice „Kriszta János”, înființat în anul 1990. După aceasta dată publică fără întrerupere lucrări de istorie locală în ziarul Szilágyáság și în Erdélyi Figyelő. Publicând micromonografia unui număr de 18 sate din zona Barcăului și Crasnei sub titlul „Ne prezentăm satele” a dat îndemnul editării monografiei Sălajului în limba maghiară (Szilágyásági magyarok), o lucrare monumentală sub îngrijirea editurii Kriterion, în 1999, numărând 698 de pagini. La cererea Asociației de Ocrotire a Monumentelor și a Locurilor Istorice din Banat și Partium, în toamna anului 2000 începe activitatea de inventariere și cartografiere a monumentelor și inscripțiilor comemorative existente pe teritoriul județului Sălaj. Totodată este colaboratorul cel mai fidel al revistei Hepehupa (Hârtoapele) - publicație de cultură sălăjeană lansată în ianuarie 2002 - existența căruia se datorează în mare parte profesorului Major Miklós, care a avut publicații în toate cele 13 numere ale acesteia.

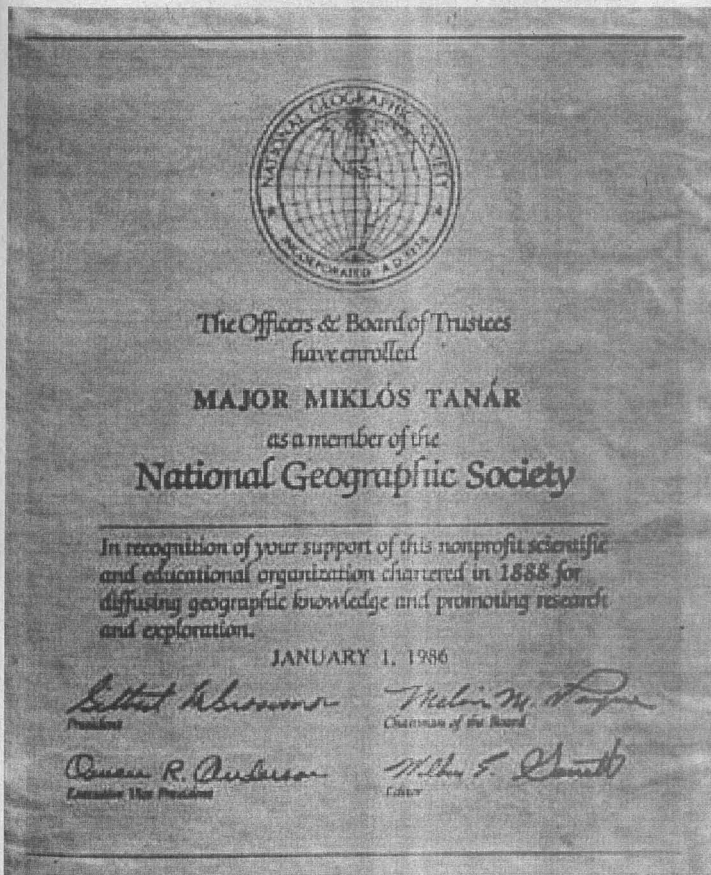
Având un trecut atât de productiv (20 de volume publicate ca autor și coautor, precum și nenumărate articole și studii în reviste), i se reproșează de multe ori: „ți-e ușor pentru că ești pensionar și ai vreme de astea”, dar după propriile-i mărturisiri adunarea datelor a început-o încă pe vremea vechiului regim, când i s-a urmărit fiecare pas. A fost printre primii inițiatori ai Societății de Ocrotire a Monumentelor și Locurilor Istorice din Banat și Partium, astăzi el fiind chiar președintele Societății în județul Sălaj. La începutul ultimului deceniu al secolului trecut, fost colaborator principal al ziarului Szilágyáság, din 1996 este membru în redacția revistei Partium, iar din anul 2002 este colaboratorul principal al revistei Hepehupa.

Începând din 1990 a participat la numeroase concursuri și proiecte organizate în țară, unde a obținut de două ori premiul II, de două ori premiul III și o dată premiul IV. La proiectul scos în cadrul societății „Varadinum” a obținut un premiu II, iar la concursul profesorilor de geografie de peste hotare, organizat în 1997, a obținut premiul I. Despre activitatea profesorului Major Miklós s-au pronunțat cu recunoștință în diferite publicații: Gy. Szabó Gyula (1968), Cseke Péter, Csire Gabriella (1971), Beke György (1976), Kovács Miklós (1980), Puskás Attila (1980), Joikits Attila, Józsa László (1997), Kosáry Domokos (2000), Egyed Ákos, Lakóné Hegyi Éva (2001), Fejér László (2002), Kovács Kuruc János (2003). O altă formă a recunoașterii activității sale didactice și științifice sunt diplomele și titlurile obținute:

- 1996 - „1000 de ani de școală maghiară” - Diplomă de onoare primită de la Uniunea Pedagogilor Maghiari din România;
- 1996 - Diploma „Pro Partium”;
- 1999 - Diploma Fundației Báthory István din Șimleu: „Maghiarii din Sălaj”;
- 2000 - Diploma Societății Carpatine din Transilvania;
- 2001 - Diploma „Fényes Elek”;
- 2005 - Diploma „Petri Mór” din partea Asociației Muzeului Ardelean, filiala Zalău și împrejurimi.

Trăind viața „liniștită” a pensionarului, profesorul Major Miklós are și planuri pe viitor, de exemplu: realizarea Ghidului turistic al județului Sălaj, redactarea Istoriei - geografice a regiunii Barcăului de Sus, editarea următoarelor cinci volume ale monografiei Sălajului. Domnul să-i dea multă sănătate, viață și activitate rodnică și îndelungată!

**SZALAI Erzsébet Ildikó
KOVACS KURUC János**
(Traducerea textelor din limba maghiară: Pigai Erzsébet Réka - Muzeul de Istorie și Artă - Zalău.)

Cenacul "Silvania"

Corina Știrb - în fața debutului în volum

După debutul timid de acum 5 ani, Corina Știrb este, iată, la a cincea lectură în cadrul cenacului "Silvania". Joi, 7 aprilie a.c., ea ne-a citit un grupaj de 13 poeme, apreciate cvasiunanim ca fiind cele mai reușite din cele prezentate până acum. De altfel, cu fiecare nou grupaj, poezia Corinei a urcat câte un nivel valoric, câștigând în profunzime și îmbogățindu-se în nuanțe. Se poate spune, fără teama de a greși, că poeta a atins o suficientă maturitate artistică pentru a putea debuta, cu brio, în volum.

În noul grupaj, Corina explorează noi valențe și posibilități ale artei poetice, însă în mod spontan, "nativ" (și mult mai puțin naiv decât altădată), fără experimente lingvistice "profesionale". Decisive pentru ea nu sunt lecturile sau "tehnicile" poetice, ci propriile trăiri, capacitatea de a-și urmări și exprima, veridic, lăuntru. Dramatică uneori, poezia Corinei este o confesiune sensibilă, "tremurândă", transfigurată de miracolul nasterii cuvintelor în stare să exprime până și întinerul din noi.

A venit momentul să dăm cuvântul colegilor de cenacul, dar nu înaintea doamnelor și domnișoarelor

Ancuța Mărieș

„Balanța puterilor” fragmente din roman

"Rămase drept în vântul de stele care îi flutura kimonul. Prin atingerea perfectă a nopții se ridica din grădina mirosul fin al florilor de cais și nici o buhă nu putea trece în zborul ei silențios penitente arbori fără ca Oka Hito să prindă de veste.

Ascultă respirația nopții picurând printre licărirea stelelor și Marele Necunoscut îi șopti: "Vino la mine, Oka Hito, vino în întămpinarea ta. Clipa în care eu sunt tu și tu vii la tine însuși a sosit. Aceasta clipă sublimă ei să-ți-o amintești în veci, de-a lungul reîncarnărilor tale, ea va rămâne ca o stea în adâncul oceanului și al timpului și ai să-ți recunoști lucirea în clipele de limpiditate, oriunde te-ai afla. Durerea morții te va alunga din trupul tău zbârcit și nefolositor dar în veci vei rămâne tu însuși și te vei regăsi mereu și mereu aici, în vântul de stele, îndreptându-ți cuta chimonoului albastru".

Astfel îi vorbi Marele Necunoscut lui Oka Hito, - cel care izbăndea înaintea de luptă, - în clipa în care el se cufunda din sine însuși.

Din somnul adânc m-am trezit și m-am zărit pe mine cufundat în licărirea unei stele și trecând printr-un vis într-un alt vis, vântul înroșit îmi flutura kimonul albastru. Privind prin claritatea oceanului de timp, spiritul meu s-a reîntors la sine într-o clipă nesfârșită, recunoscându-se Oglindă în Oglindă".

Tigris nu clipise, trăind profund ceea ce îi citeam eu.

- Cum îți place? I-am întrebat, într-o doară.

- Foarte frumos. Mai citește.

Lectura aceasta cu voce tare crea o atmosferă magică.

- Stai să aprind veioza, i-am spus, ridicându-mă de pe brațul lui. Doamne ce bine mai putea să fie în prezența lui Tigris! Doamne cât îi iubeam prezența!

M-am dus să aprind veioza. Tigris stătea lângă mine și se uita relaxat în tavan. Nu era nici un fel de tensiune între noi, desi m-ar fi putut atrage fulminant, la cât de frumos era. M-am așezat din nou lângă el. N-aveam nici o rețineră fizică.

Am redeschis cârticia și am trecut la povestea următoare. Aceste clipe banale păreau a fi binecuvântarea pe care Dumnezeu o revărsa asupra mea, ca o compensație pentru ceea ce trăisem cu Videz. Sau pentru ce nu trăisem cu Videz! Cât de mult conta abandonul pe aceeași lungime de undă!

Următorea povestire se intitula "Luțila Vânătorul". Am citit titlul cu voce tare, apoi am continuat:

"Se ridică și prin marea întindere de gheață care i se deschidea înaintea lui, cerul străpuns de lumina stelelor, într-o nesfârșită dimineață. Iar în zare, vulcanul fumegând negru pe cerul violet nepătat de nor.

Instinctul îi spunea că are un ușor avantaj față de celelalte ființe pornite în cursa pentru cucerirea sursei de căldură. Gheața dinaintea sa era neatinată. Nimic nu-i sugera că înaintea sa ar fi trecut o altă ființă luncătoare sau khol.

Luțila Vânătorul își lua avânt și își dădu drumul pe oglinda perfect plană, de un gri albastru-mat, a gheții.

Frit-frit! Frit-frit!

Cântau patinele. Viteza sporea. Trebuia să se grăbească. Nu cunoștea poziția cerului reprezentanți ai tribunilor și n-ar fi vrut să fie siliți de situație să lupte. Cu nimeni.

prezente: "O poezie feminină, de multe ori ostentativă în mărturisiri. Cu toată diversitatea de teme abordate, rămâne imaginea, aproape obsesivă, a ingerilor, a arilor, construită însă cu forță de împotrivire, de rupere a limitelor" (Olah Diana); "Evident talent liric și maturitate, o sensibilitate exersată în contemporaneitate. O sensibilitate în exercitiul funcțiunii... Are exercitiul scriiturii, stăpânește limbajul poetic, se simte experiența în ale scrisului (scrisul ca exercitiu de folosire superioară a limbajului)" (Ancuța Mărieș); "Poezie profundă ce denotă o sensibilitate aparte. Versuri în care fiecare dintre noi se poate oglindi. Dar și versuri ce vorbesc despre autoare - o persoană inundată de bunătațe. Iar imaginea contrastelor pot fi explicate de ezitățile rațiunii el... Este o poezie scrisă foarte bine și cu mult talent. Felicitări!" (Adela Muresan); "Uneori discursivă, alteori parabolică, poezia Corinei este reflectarea, geneza devenirii propriului eu poetic obligat la 'cumințire', la înțepțire. În ciuda ori poate în virtutea acestui lucru, Corina reușește performanța zborului. Paradoxal: forța poeziei Corinei constă în aparenta ei fragilitate..." (Dina

Horvath); "Poezia prezentată astăzi este o treaptă întru maturitate/ maturizare a discursului poetic. Sunt versuri care "trădează" minunate obsesii estetice și care ne evidențiază că "tipăt(ul) a devenit cântecul fliniei". Sunt poezii remarcabile, care vor putea, alături de altele asemenea, și nu numai, să compună un viitor volum. După un effort de re-privire a acestor texte, poeta ne va oferi, suntem siguri, și alte poeme, pe care le așteptăm și le salutăm de pe acum!" (Ion Pițoiu-Dragomir); "Noul grupaj confirmă un talent poetic, o sensibilitate exacerbată, dezabuzată și înșurată. E o poezie confesivă, cu tentă expresionistă. Multe poeme sunt autoportrete în oglindă ori sfâșieri lăuntrice, pe cât de suave, pe atât de blajine. Oarecum paradoxal, forța unor astfel de versuri constă în fragilitatea lor de alcov" (Marcel Lucaci); "Poeme încheiate, dar rădăcinile în poezia modernă, tinzând spre poezia optzecistă, dar neincadrându-se întru totul în tiparul poeziei textuale" (Iuliu Suciu).

Concluzia? Așteptăm cu interes volumul de debut al Corinei Știrb...

Daniel HOBLEA

Corina Știrb

Doamnelor și domnilor

Doamnelor și domnilor
avem timp
mai este cel puțin o decadă
în care ne putem aduna inimile
să constituim
o Asociație
a Inimilor
Neatinse
De Ger
mai avem o decadă
să ne măsurăm zăpada
de pe gene
și să transformăm bruma de pe
pleoape
în apă sfințită
în lacrimi adevărate
Doamnelor și Domnilor
încă nu a venit vremea
mie numai doi dinți mi-au căzut
într-un vis amar
cu sudoare și țipete
(și ce nu mai am
nu mă mai doare)
și ce mi-a rămas
e suflet alb
dar încă ne mai putem uita unii
la alții
Domnelor și domnilor
ne mai putem încă
privi în ochi
deși spaimele
ne-au tatuat săbii
pe piept

Tatuaj

În această întâlnire simbiotică
de cuvinte și degete
tu, oferind
eu, hrânindu-mă
în farmec mi s-a desfăcut
blestemul
în mâinile tale alchimice
(umirea miilor ucizi
s-a scurs toată)
vreau să-ți port sabia de pe piept
ca pe o cruce

pentru că râsul zeilor
nu se aude încă.

Am căzut cu tine

Mi s-a permis
să ies din labirint
când norii s-au dovedit a fi
umerii tăi
când lacrimile pe care le-am
pierdut
n-au fost decât o ploaie fină
și nu m-au secat.
Aripa mea vie
curând a urmat-o pe cealaltă
care zace de ceva vreme
la rădăcina aceluia copac
care, știi, e capela
tuturor lucrurilor
pe care le-am pierdut.
M-am ridicat pentru ei
și am căzut cu tine.

simți că Tigris tulburase ceva foarte
profund în ea. Ceva care fusese acolo
dintr-o dată. Pentru acel ceva imposibil
de descris o chemase în adolescență
maica Mareana pentru a o face
misionară a Bunei Cuvinte. Acea ceva
se deșteptase și când ea concepu
un prunc de sex bărbătesc cu acel
mascul superb, care fusese obiectul
întâii sale misiuni.

Sema se întoarce pe partea
cealaltă. O cuprindea o vechi tristețe,
cu care era atât de obișnuită. Tristețea
că nu poate să-și urmeze talentele
firești.

Brusc, înaintea că tristețea să se
instaurare, îi veni o idee care paraliză
instantaneu fluxul tristeții. Sema avu
senzația că i-a venit ideea vieții sale.
Rămase ca paralizată și mintea ei
începu să analizeze cu cea mai mare
concentrare, atrasă de idee ca de un
abis fără fund.

Creșterea oilor într-un sat din Câmpia Transilvaniei

Bojul este o străveche localitate românească, atestată documentar în anul 1214, adică acum 790 de ani. Satul este așezat pe un teren priporos, în nord-vestul Câmpiei Transilvaniei, întinsă regiune de dealuri golașe, folosite ca pășuni, și de podișuri înalte, bune pentru practicarea agriculturii, la numai 20 km sud-est de municipiul Cluj-Napoca și cam la aceeași depărtare, la nord de municipiul Turda, sub niște dealuri mari, prelungire spre răsărit, ale vestitului Deal al Feleacului.

De-a lungul întinsei perioade feudale, de la ocuparea Transilvaniei de către regatul maghiar, prin secolul al XII-lea, și răpirea proprietăților obștilor țăranilor români de către puterea regală, de către nobili și de către biserica cea catolică, și până după revoluția de la 1848, Bojul a fost moșie a unor familii de nobili maghiari, însă locuitorii, aserviți și asupriți în temelul celor mai dure și mai neiertătoare legi care le-a cunoscut vreedată Europa feudală, au fost și au rămas români. Puținele elemente maghiare, aduse de nobili și de statul de ocupație cu scopul de a sparge unitatea comunității românești, au avut o existență vremelnică și instabilă, nelăsând nici o urmă de în seamă.

Ca statut administrativ, de-a lungul vremii Bojul a jucat umilul rol de sat al comunei Cojocna. În 1913, cupanții unguri i-au hotărât dispariția, cel puțin din documente, dacă de pe pământ era greu de pus în practică o astfel de idee diabolică. Ca urmare, în locul numelui românesc, vechi de peste 700 de ani, au pus unul unguresc: KOLOZSBOS.

Înainte de cooperativizarea agriculturii, locuitorii Bojului posedau aproximativ 2.500 de hectare de teren arabil, fânețe și pășuni. Pădurea nu mai exista decât în amintire. Creșterea oilor și a altor animale, mai ales a vacilor și a bivolițelor, a fost și a rămas încă o îndeletnicire de bază, la fel cu agricultura, cu care se află într-o relație de determinare reciprocă. Ambele ocupații sunt practicate din vremuri imemorabile.

Pe întinderea unui an calendaristic, ocupația creșterii oilor cunoaște două perioade distincte: iernatul și pășunatul.

Iernatul sau perioada de stabulație ținea de la prima ninsore mare, care nu mai îngăduia pășutul - pe la finele lui noiembrie sau începutul lui decembrie -, până către mijlocul lui martie sau ceva mai târziu, după cum evolua mersul vremii. Iarna, sătenii adăposteau oille în ocoale cu șopuri anume construite, astfel ca animalele să fie ferite de intemperii și să poată fi hrănite și adăpate cât mai bine, deoarece le iubeau, doreau să aibă folos după ele și după munca depusă, dar și fiindcă țineau puține din cauza lipsei pășunii pentru oi. În timpul stabulației, hrana consta din nutrețuri grosiere uscate: paie, coșastină, amestec de paie cu fân, tulei de porumb și, când se apropia fătutul, li se îmbunătățea hrana ca să aibă lapte la miei, dându-li-se mai mult fân, gozuri de cereale, grăunțe sau pășat de cucuruzi. În nopțile geroase și cu vânturi mari, erau mutate în sură. Cele care fătau pe vreme de frig erau adăpostite în poiată sau chiar în casă până ce miei se uscau și primeau puțină putere.

Pășunatul dura din martie până în postul Crăciunului și cuprindea mai multe etape relativ distincte: de primăvară, de vară și de toamnă.

Pășunatul de primăvară începea în martie imediat ce starea vremii permitea și ținea până la împreunare, când se formau turmele. Oile cu miei erau scoase la păscut de către proprietari, individual, ori se asociau și le îngrijeau pe rând. Mai demult se angaja câte un băiat care le păștea pe toate dintr-o parte de sat. Ziua pășteau pe fânețe, pe moine sau pe rături iar seara reveneau în gospodărie, unde li se completa hrana cu concentrate și cu fân și erau adăpate. În perioada pășunatului de primăvară era interzis pășutul pășunilor pentru ca acolo iarba să crească bine până la începutul lunii mai (6-10) când începea pășunatul de vară al animalelor mari: bovine, bivoli, cai.

În Boju, până prin 1950, se formau 4-5 turme de oi și una de berbeci. De pe la mijlocul lui iulie se putea înființa și o turmă de miei, dacă se aflau doritori, sau miei puteau fi dați în turmele oilor.

Proprietarii oilor dintr-o turmă constituiau o asociație înființată pentru pășunatul, îngrijirea și mulgerea oilor. Asociația nu avea un statut scris. Ea funcționa pe baza principiului egalității membrilor ei. Totul era așa de simplu și de bine gândit și așezat încât înșelarea sau păgubirea cuiva erau excluse. Obligațiile fiecărui membru se socoteau pe cap de oaie iar dreptul de a mulge turma în folos propriu se obținea în raport de cantitatea de lapte muls de la oile sale în ziua împreunării. Administrarea turmei o făcea un "comitet" ales de turmași, alcătuit din oameni precepuți și corecți și din inși cu număr mare de oi. "Comitetul" avea în frunte un șef de turmă, care putea să fie același cu gazda de turmă. Acest "comitet" rezolva problema ca :

- băgarea păcurarului și a mulgarului, care se plăteau în bani și bucate, pe cap de oaie;

- împărțirea inimașului între turme;

- licitarea și vinderea gonoitului cu turma;

- organizarea împreunării oilor;

- măsurarea laptelui și întocmirea tabloului cu ordinea mulgerii turmei de către asociați;

- licitarea și vinderea laptelui muls la împreunare sau trecerea acestuia în contul banilor datorati de turmă cuiva;

- asigurarea celor necesare la stână: lese (porți) pentru ocol, colibă, strungă, vase de muls și pentru apă, medicamente pentru oi etc;

- oprirea mulsului și slobozirea berbecilor între oi;

- stabilirea unei plăți pentru mărit, pe cap de oaie;

- rezolvarea unor neînțelegeri între membrii asociației, altele urma sau cu proprietarii de terenuri vecine inimașului;

- ținerea legăturii cu administrația statului și medicul veterinar.

Asocierea era benevolă și rămânea valabilă de la un an la altul, cu condiția ca fiecare asociat să și îndeplinească obligațiile. Având continuitate, turmele purtau și nume: A Gazdelor, A Josenilor, A Forțărilor, Turma de la Boanța.

Pășunatul de vară dura de la împreunare (de pe la Sângiorz) până pe la Sântămărie (15 august). În această perioadă oile erau păscute în turme pe inimaș (imaș) sub îngrijirea păcurarului și a ajutoarelor lui (niște copii). Inimașul era pământ arabil care se lăsa necultivat un an și se folosea ca pășune pentru oi. În anul respectiv, pământul se odihnea, putea fi gonoit cu turma sau cu gunoi de grajd, se lucra mai bine, fiind pregătit special pentru cultivarea grâului de toamnă, și producea mai mult și de calitate superioară, în anul următor.

Pășunatul de toamnă. De pe la Sântămărie, uneori ceva mai devreme, oile pășteau pe miriști până către sfârșitul lui octombrie, când întreg hotarul se slobozea pentru păscut. Această perioadă constituia pășunatul de toamnă și ținea de pe la mijlocul lunii august până la căderea primei zăpei consistente care-i obliga pe deținătorii de oi să le aleagă, desființând turma, și să le ducă în gospodăria pentru iernat.

În Boju, ca în întreaga Câmpia Transilvaniei, se practica un pășunat agricol, pe terenurile din hotarul satului: fânețe, moine, rături, pășuni, miriști, cucurzaștini etc., organizat în funcție de condițiile locale concrete.

Împreunarea. După câte cunosc, împreunarea era la Boju cel mai important obicei legat de creșterea animalelor. În general, nu numai a oilor. Se aseamănă în bună măsură cu **sâmbura oilor** din părțile Oașului și cu **măsurul** din Sălaj, deoarece toate trei sunt ocazionate de asocierea proprietarilor pentru vârătul și mulsul oilor, au loc aproape simultan, de la Sângiorz până în prima decadă a lunii mai, se încadrează în ansamblul manifestărilor legate de începerea unui nou an agropastoral și mai păstrează elementele spectaculare, ca o continuare a funcției magico-rituale, care deținea rolul principal în vremurile ancestrale.

Capul turmei împreună cu "comitetul" și cu o seamă de turmași încă din iarnă purtau discuții și băgau păcurarul și mulgarul. În cursul lui aprilie fixau ziua împreunării în funcție de mersul vremii și prin înțelegere cu

toate turmele. Împreunarea se făcea în aceeași zi la nivelul satului, fiindcă așa era obiceiul și pentru că turmele pășteau pe același inimaș.

În după-amiază zilei de dinaintea împreunării, se întârcau miei și se suvlintau oile pentru a fi curate și a putea fi mulse mai ușor. Spre seară, fiecare gospodărie își trimitea oile la păscut pe hotar. Feciorii intrați în joc la îngrijeau. Era o noapte dominată de puteri magice binefăcătoare care stimulau laptele oilor, o noapte a slobozeniei generale pentru oi, care puteau fi păscute oriunde pe hotarul satului. În timpul nopții, feciorii aflați cu oile se amuzau făcând fel de fel de glume. Celor care dormeau li se "furau" străștile cu mâncare și opincile din picioare, care erau apoi legate sub foalele unor oi. Dimineața somnuroșii intrau în sat desculți și flămânzi. Glumele iscau veselie și unele certuri mici, fără urmări, deoarece supărarea trecea repede, acceptând toți că așa este obiceiul și nimeni nu-l poate schimba.

După ce soarele urca bine pe cer, către orele zece, oile, sătule și cu ugerile pușcând de lapte, intrau în sat. Pe tot parcursul căii, de la intrarea în sat și până la locul împreunării, oile și însoțitorii lor erau întâmpinați de săteni, mai ales fete, feciori și femei, cu vedre pline de apă pe care o aruncau fără milă pe animale și pe băieții care le mânau. Între timp, toți proprietarii se adunau în ograda unde se făcea împreunarea, aducând cu ei găleți cu apă, împănate la torți cu rămurile înflorite de mălin, păr sau măr. Erau preferate florile albe. Credem că apa și florile - **ramura verde** - au vădit funcții magice, care țin de un străvechi obicei pastoral cu urmări fertilizatoare, determinând bogăția pășunilor, prin care se asigură oilor hrană pentru lapte mult și bun precum și creștere frumoasă și fecunditate.

Imediat după ce soseau toți proprietarii, se trecea la muls. Sub supravegherea atentă a unei comisii și urmărit de ochii tuturor celor prezenți, fiecare asociat își alegea oile și le mulgea într-o găleată absolut goală, bine verificată. Ca să nu se facă spumă, nu se mulgea direct în găleată, ci într-o cană de lut sau de metal, legată cu fire de cânepă de torțile găleții în așa fel încât ulica să stea sus și în poziție dreaptă. Când termina, asociatul ducea laptele la măsurat. Cinstea și corectitudinea la muls și la măsurat aveau cea mai mare importanță, deoarece pe baza cantității de lapte muls se stabilea în ce ordine și cu ce frecvență va avea fiecare dreptul să mulgă turma pentru sine. Măsuratul se făcea în cupe și subdiviziuni de cupă, astfel:

1 cupă = 1300 mililitri, 1 fele = 650 ml, adică o jumătate de cupă,

1 fărtaș = 325 ml, 1 ponter = 162,5 ml, 1 porție = 81,25 ml. Subdiviziunile se obțin prin înjumătățire.

Pentru stabilirea ordinei la muls se pornea de sus, de la măsura de **lapte** (pl. lapți). Un lapte e egal cu 6 cupe. Lista începea de la cel ce a obținut cel mai mult lapte. În timpul întocmirii tabloului, cantitățile mai mici de o fele (jumătate de cupă) se vindeau și cumpărau și astfel situația se echilibră și se stabilea în cantități de lapți întregi, cupe și o fele sau numai lapți. Exemple : 2 lapți (adică 12 cupe); doi lapți și o fele (adică 12 cupe și jumătate). Tabloul se făcea prin descreștere din fele în fele, pornindu-se de la primul și coborând până la ultimul, cel cu o fele. Cel cu 2 lapți și o fele va mulge turma de 25 ori până când și cel cu numai o fele o va putea mulge o singură dată.

Vara oile erau mulse de trei ori pe zi iar toamna de două ori.

Prelucrarea laptelui de oaie. Înainte cu o zi mulgarul trecea pe la cei care urma să aibă oi (să mulgă turma) și-i anunța. Această înștiințare era necesară, fiindcă găzdoia trebuia să pregătească mâncare potrivit cu momentul zilei: prânz, amiază, cină. Mulgarul și cineva din partea proprietarilor duceau mâncarea și vasele pentru adusul laptelui. După ce mâncau, mulgarul și păcurarul treceau la mulsul oilor date prin strungă de către un copil. Laptele muls se pune în vasele gazdei, strecurat printr-o țesătură deasă de lână sau de cânepă. Vasele de muls și această pânză erau opărite imediat,

spălate bine și puse la uscat.

De la stână, laptele era dus acasă de către mulgar însoțit de cineva din partea familiei care "avea oi". Transportul se făcea în vase ale gazdei, după împrejurări și cantitatea de lapte muls: ciubăr dus cu carul sau purtat cu mâinile pe două rude; în bidoane desăgite pe spinarea unui măgar al mulgarului; (din orgoliu, bojenii nu țineau nici măgari și nici capre); în găleți duse în mâini etc.

Acasă laptele era strecurat din nou; dacă era rece se reîncălzea puțin apoi se pune cheag de casă, se amesteca bine, se acoperea și se lăsa să se închege. După ce se încheaga, cașul era strâns cu mâna, se scootea din zer, se lăsa puțin să se scurgă apoi era pus pe pânză albă, curată și subțire cu care era așezat într-o veșcă potrivit de mare. Peste cașul din veșcă se puneau un dog rotund și pe el o piatră care să asigure scurgerea completă a zerului. Când nu mai picura zer, cașul se scootea din veșcă, se dezvelea și se lăsa afară la aer pentru a se zvânta și usca bine. Se consuma proaspăt ori se transforma în brânză. Pentru a se prepara brânza, cașul bine uscat era tăiat felii subțiri și dat prin mașina de tocat carne sau prin razalău, se săra ceva mai mult decât o mâncare obișnuită și se frământa până ce devenea o pastă omogenă destul de vârtosă. Brânza pentru iarnă era pusă în budii, apăsată bine și acoperită cu un fund de lemn. Se păstra în loc uscat și răcoros: vara, în câmară, și iarna, în podul casei.

Din zerul rămas după strânsul cașului se mai obțineau: **întăiala**, **urda** și **întăita**. O parte din zer, cu bucățele de caș rămase în el, se pune într-un vas de lut, lemn sau sticlă și se lăsa 2-3 zile să se acrească puțin, devenind astfel **întăială**, din care se făcea balmos și se putea folosi la înăcrutul ciobelor. O altă parte din zer se punea imediat la fier pe foc potrivit și se amesteca mereu ca să nu se prindă și afume. Prin fierbere, din zer se alegea **urda** iar zerul ce rămânea după scoaterea urdei se numea **întăita**. Aceasta avea un gust de lapte dulce-acrișor, cu mici bucățele de urdă prin el. Era plăcerea și bucuria cea mare a noastră a copiilor.

Obiceiurile și tehnologia străveche a creșterii oilor se mai mențin și astăzi în mare măsură.

Glosar:

A avea oi	- a sosi rândul unui asociat să mulgă turma
Balmos	- mămăligă specială preparată cu întăială în loc de apă
Bucate	- cereale
Budii	- puțină din doage de brad, pentru păstrat brânza
Cosastină	- nutreț grosier obținut prin costitul miriștei rămase după recoltarea păioaselor cu secera
Desăgi , vb	- a împărți în două părți egale conținutul unui sac de bucate, ce urmează a fi dus în spinare
Dog , doguri	- fund de lemn folosit în bucătărie
Fărtaș , fărtaie	- sfert; Om cu trei fărtaie = om neîntreg la minte
Fele	- vas, măsură de o jumătate de litru sau de cupă
Foale	- burță, pânțec
Fortati	- numele unei părți a satului
Gozuri	- corpuri străine în cereale
Hotar	- terenul extravilan aparținător unei localități
Inimas	- pământ arabil lăsat necultivat un an și folosit ca pășune pentru oi
Joseni	- nume al unei părți a satului
Moină , moine	- parcelă de fână rămas între terenuri arătoare
Ogradă	- curtea, bătătura fiecărei gospodării
Păcurar	- cioban, păstor la oi
Poiată	- construcție gospodărească pentru vite, grajd
Razalău	- răzătoare de bucătărie
Rât	- teren jos, de luncă
Straită	- traistă
Sopru , sopruri	- sopron
Tuleu , tulei	- tulpina porumbului ajuns la maturitate
Veșcă , vești	- obiect identic cu rama circulară a sitei, folosit la presarea cașului pentru a se scurge de zer.

Augustin MOCANU

Despre pomul mortului

Variate elemente ale lumii vegetale, cunoscute în studiile de etnologie cu denumirea generală de "ramura verde", sunt prezente în scenariile tuturor obiceiurilor tradiționale românești, având, în fiecare, funcții specifice.

Bradul poate fi considerat ca **arbore total**, deoarece el reprezintă trei ipostaze arboricole fundamentale, fiind în același timp: **arbore cosmic** propriu-zis, cuprinzând cerul și pământul, **arbore ceresc** și **arbore al vieții**, în această înfățișare de simbol al vieții, susținut de permanența verdelui cetinii, bradul apare ca:

a. **arbore de naștere**, înfățișare simbolică între nou-născut și un brăduț: "(pe fruntea brăduțului, / scrisu-i sorții finuțului, / scrisu-i pe fruntea finuțului)." (Vulcănescu, p. 486);
b. **arbore de nuntă** "care ține loc de mire în prenută și în nunta mortului." (Ibidem);
c. **arbore funerar** care, "pus la capul mortului, ajută la Marea Trecere a sufletului peste Apa Sâmbetei sau Marea Neagră." (Ibidem).

Prezența la români, în cadrul obiceiurilor de înmormântare, a unui arbore sau pom fructifer cu funcție magico-rituală, este, desigur, o moștenire străveche venind de la traci și de la romani. Strămoșii noștri foloseau la înmormântare un arbore viețos și veșnic verde, care, odată tăiat, nu mai odrăștește așa cum omul mort nu poate învia: bradul (*abies alba* sau *abies pectinata*) de către traci și chiparosul (*cupressus sempervirens*) de către romani. Varietate forme utilizate până astăzi în tot cuprinsul spațiului național românesc sunt rezultatul evoluției mult milenare a înfățișărilor ancestrale existente în vechime, proces evolutiv determinat de curgerea timpului istoric și de mutațiile care s-au produs în mentalități, în general, și în credințele ce stau la baza practicilor rituale.

La înmormântări, bradul sau un substitut al lui îndeplinește mai multe funcții:

1.- Numai la înmormântarea unor tineri necăsătoriți sau nu demult luați se pune un brad împodobit care se duce înaintea convoiului funerar și se împlântă la capul mortului lângă cruce, "... el se face, de aceea, numai la feciori și fete mari, pentru că pe de o parte înșeninează tinerețea celui pentru care s-a făcut, parte pentru că cel mort se căsătorește pe cealaltă lume; și când se duce mortul la groapă, atunci se trimet vătăjei înainte cu bradul ca să vestească nunta." (Marian, p.68). În acest caz avem în fața un transfer firesc al funcției bradului de la o nuntă obișnuită și adevărată la o nuntă simbolică, cea a mortului, care nuntă se suprapune și se adaptează ritualului înmormântării.

2.- Bradul este acela care ajută sufletul mortului să ajungă cu bine în lumea cealaltă, servind drept punte de trecere peste Apa Sâmbetei (Vulcănescu, p.486) sau peste sorbul pământului (Marian, p.116). Într-un bocet din Banat, publicat de Simion Manguia în *Călimandru* pe anul 1882 (Brașov, 1881) și discutat de S.F.Marian (p.116) se spune că în partea cea mai adâncă a **mării**

fără nume se află **sorbul pământului**. Acolo se găsește **bradul zănelor**, care își întinde crengile ca mortul să poată trece, prin el, în lumea cealaltă.

*Bradul se gândește
Și trupinele-ntindea
Iară mortul îmi trecea
Unde dorul îl ducea
Marea fără nume
L-aielaltă lume.*

Manguia, op.cit., p.123,
după Marian, p.116.

3.- Din cauze diferite, dificil de aflat astăzi, în unele regiuni, bradul a fost înlocuit cu un pom fructifer, de preferință măslin, destul de des cu prunul și rar cu vișinul sau ciresul. S.F.Marian crede că această substituție s-a făcut sub influența creștinismului. Românii "au încercat să prefacă **bradul păgân** într-un **pom creștin**, care să însemneze **pomul cunoștinței binelui și al răului din rai**." (p.115), (s.n.). Încercarea n-a reușit decât parțial: în unele zone a rămas bradul, în altele se folosește simultan și bradul și un pom (Idem); există locuri unde e prezent numai pomul și, în fine, adăugăm noi, sunt și arii în care amândoi lipsesc. Suntem de părere că printre cauzele care au contribuit la înlocuirea bradului cu un pom fructifer se mai pot aminti: pierderea treptată a funcției magico-rituale a bradului la înmormântare și impunerea utilității unui pom ale căruia roade pot deveni dar de sufletul celui mort, jertfă care, simbolic, ajunge la Dumnezeu. O cauză obiectivă reală a schimbării de care vorbim este, negreșit, lipsa bradului din peisajul local al unor spații tot mai întinse, ceea ce a putut determina chiar renunțarea la ritualul în discuție, nu numai înlocuirea amintită.

Ceea ce noi prezentăm despre **pomul mortului** sunt date pe care le cunoaștem încă din copilărie, din participarea noastră directă și activă la înmormântări în familie și la rude apropiate, de prin 1940 încoace, de când avem amintiri sigure și clare.

În Boju, sat aparținător comunei Cojocna, județul Cluj, așezat la marginea de nord-vest a Câmpiei Transilvaniei, **pomul mortului** este reprezentat de o creangă de prun, pom specific locului, dreptă și frumoasă, cu coroana rotundă, formată din mai multe ramuri, care creangă se taie așa cum se găsește în natură când e nevoie de ea: cu muguri, cu frunze și flori, cu fructe, vara; goală, neagră și urâtă, pe timp de iarnă. Se curăță bine de rămurile inutile, se retează vârfurile subțiri și slabe, se ascute la capătul de jos și se împlântă într-o pâine mare așezată într-un ciur sau într-o sită apoi sita cu pâinea se învelesc într-un ștergar anume pregătit. Pomul se pune în mijlocul mesei la care vor sta preotul și diacul în timpul oficierei slujbei de prohod. Mai nou, de când și în Boju s-a răspândit moda de a împodobi un brad de Crăciun, în loc de pâine și sită se folosește un suport de lemn sau de metal ca cele pe care se pun pomii de Crăciun, învârtit și el, după obiceiul vechi, într-un ștergar țesut în casă pentru a arăta frumos și pentru că așa se cere.

În pom și pe lângă el se așază **ofrande sacre din pâine ritualică**: în ramuri se atarnă, dispersați ici-colo, trei colăcei și trei covrigi; în fața pomului, către sicriu, unde e capul decedatului, se reazămă de pom o pomană în forma unei scărițe cu trei fuște, iar în celelalte trei laturi ale pomului se pune câte o pomană făcută în formă de cruce și, într-un colț din față al mesei, se pun, unul peste altul, trei colaci din aceia care se dau pomană peste sicriu tuturor celor prezenți la înmormântare. Alături de **pâinea ritualică**, despre care am vorbit mai sus, pomul se împodobește cu **fructe**: mere, prune uscate, nuci și cu **dulciuri**: turte, pișcoturi, bomboane și, dacă înmormântarea e în postul mare, se mai pun: serpentine de cocoșei (floricele) înșirați pe ață și ouă roșii, fiindcă vin Paștile.

Ca **obiecte cu funcție ritualică**, în pom sunt puse: o farfurie, o lingură, o cană - toate noi și nefolosite - o lumână (lumânare) și un ștergar împăturat se așază în cracul pomului.

Pom se pregătește și pune obligatoriu tuturor decedaților, indiferent de vârstă sau de starea civilă, și, la fel, celor morți departe de casă, în războaie ori în alte împrejurări, cărora li se face prohodul în absență. Un asemenea pom se mai pune pentru mort în joia mare. Acesta se duce la biserică, unde se face slujbă pentru morți.

La înmormântări, pomul rămâne pe masă neatins de nimeni până ce preotul și diacul se întorc de la groapă. Atunci popa sfințește pomul prin rugăciuni și stropire cu apă sfințită. După aceea tot preotul, ajutat de diac, îl descarcă. Fructele și dulciurile se împart copiilor, care, știind ce urmează, sunt prin apropiere. Tot ce este pâine, obiectele și lumânarea revin slujitorilor bisericii, fiind împărțite cam după următoarea regulă: din șase pomi, preotul ia trei, diacul are doi și fătul e dăruit numai cu unul.

Funcția principală a pomului pus la mort este cea de ofrandă sacră, pomană de sufletul celui plecat. Scărița și pomul ca **arbore așezat vertical** - un fel de axă pământ-cer - sunt simboluri rituale care orientează și ajută urcarea sufletului la cer. Pâinea e dar pentru ca mortul să nu flămânzească în lumea cealaltă, lumânarea îl va ajuta să nu rătă-vească pe căile neștiute de **dincolo**, iar vasele îl vor sluji la ospetele ce-l așteaptă acolo, în lumea celeilalte vieți, care e frumoasă și îmbelșugată, fără durere și fără tristare. Imaginea acelei lumi luminate, bune și blânde o găsim și într-un descântec-rugăciune, redată prin cuvinte puse de creatorul anonim chiar în gura lui Iisus Cristos Măntuitorul:

*Cine-n lume s-ar afla
Să zăcă rugăciunea asta
La anu, la jumătate,
La lună, la săptămână,
În tăta zua o dată,
De mâna dreaptă lua-l-as,
În Rai cu îngerii băga-l-as:
Acolo să locuiască,
Acolo să moștenească.*

*Acolo-s mesăle-ntinsă,
Paturile-s așternute,
Pomii-s înfloriți,
P-a aceuia samă gătit.*

Chelița, Maramureș, 1970.

Din informațiile de care dispunem până în prezent, cunoaștem că acest fel de pom este folosit și astăzi de către creștinii ortodocși și greco-catolici din satele românești care compun unitatea geografică și etnolingvistică numită Câmpia Transilvaniei, teritoriu care cuprinde mari părți din județele: Mureș, Bistrița-Năsăud, Cluj și mai puțin din Alba.

Lucia Berdan, după 28 de ani de anchete în Moldova și Bucovina, într-o carte apărută în 1999 se ocupă și de **pomul de înmormântare** ca ofrandă sacră în riturile respective. (Berdan, p.198-203). În regiunea investigată, mai ales județele Neamț și Suceava, pomul de înmormântare se face numai pentru copii mici și "pentru copiii cărora nu li s-au dat din timpul vieții colaci de botez." (p.200). Și aici, ca în Câmpia Transilvaniei, pomul mortului e o creangă de prun împodobită cu obiectele care alcătuiesc pomană: **pâinea**, întotdeauna pe primul loc, **roadele pomilor** și apa având rol purificator pentru "marea trecere". Nașa este aceea care duce pomul la mormânt, ia pentru sine "ci-i-i mai drag din pom" apoi îl dă de pomană. (Ibid.).

Fără a formula o anumită concluzie la cele discutate anterior, reținem numai că, în riturile de înmormântare, prezența pomului ca ofrandă sacră, cu toate că apare în mai multe forme concrete și relativ diferite de la o regiune la alta, totuși, în varietatea ei, este unitară prin funcția magico-rituală îndeplinită, aceea de a asigura trecerea firească a decedatului (a sufletului său) din lumea noastră (a celor vii) în lumea cealaltă (a celor morți), din viața trecătoare în cea eternă, aceasta din urmă fiind continuarea normală și obligatorie a primei, de aceea familia și comunitatea sunt datorate să facă tot ce se cere de tradiție și de obiceiuri, în această împrejurare, pentru ca cel plecat să ajungă **dincolo** cum se cuvine și să se poată integra acelei lumi.

Augustin MOCANU

Bibliografie:

- 1.- Berdan = Lucia Berdan, **Fetele destinului**. Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 1999.
- 2.- Marian = Simion Floarea Marian, **Înmormântarea la români**. Studiu etnografic de... Ediție critică de Teofil Teahă, Ioan Serb, Ioan Ilușiu. Text stabilit de Teofil Teahă, Editura "Grai și suflet - Cultura națională", București, 1995.
- 3.- Mocanu = Augustin Mocanu, **BOJU - 790 DE ANI - un sat din Câmpia Transilvaniei** - Monografie în curs de apariție.
- 4.- Vulcănescu = Romulus Vulcănescu, **Mitologie românească**, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987.
- 5.- Informații:
a.- Gavrilă Hădărean, 73 ani, Boju, 2004.
b.- Maria Hădărean, 69 ani, Boju, 2004.
c.- Vasile Mocan, 60 ani, Boju, 2004.

Nicolae Breje - un cizerean iubitor de folclor

Domnul Nicolae Breje este profesor pensionar și locuiește în Satu Mare, unde l-a dus viața și profesiunea. Ca mulți intelectuali care nu se pot rupe de rădăcini, și Nicolae Breje este deosebit de legat de satul său natal, Cizer. Chiar dacă pașii îl poartă mai rar "acasă", sufletul i-a rămas aici și se bucură de amintirile și dorul copilăriei și adolescenței, de comora folclorului local atât de bogat în mesaj istoric, etic și estetic. Interesul și grija lui pentru folclorul din Cizer s-au materializat, în ultima

vreme, prin preocupări insistente de culegere și rânduire "pe capitole" a bogatului folclor literar din zonă, cu intenția de a-l face nemuritor (și) prin tipărire. Drept care, ne-a trimis și nouă, "vreo 30 de cantece auzite în Cizer", un grupaj consistent de "descântece (strigături) din Cizer auzite la dant și la nunți", precum și povestea moralizatoare "Căprîia cu țângalău". Am selectat, pentru acest număr, câteva "hori" din Cizer din arhiva de suflet a profesorului Nicolae Breje. (Ileana Petrean)

Horea lui Maxin

(Geneza acestei hore: Eroii: Maxen, Răbu, Ciocodin, Picu, Die și Lupăscu formau un grup de răzvrătiți prin anii 1945-1950 și activau în zona satelor Cizer, Mal, Sâg, Tusa etc. Autorul horei - Picu, fost copil de prăvălie în București, până în 1944. Maxen, Die și Lupăscu au fost lichidați de miliția călare, care-i urmărea. Picu și Răbu s-au întors acasă. Ciocodin a reușit să fugă peste hotare și a ajuns tractorist în Brazilia, după cum confirmă o scrisoare trimisă mamei sale).

*Pă sub poala codrului
Bé Maxen cu frații lui,
Toți feciori, rumâni fugari
Nu li-i frică de jendari:*

*Maxen, Răbu, Ciocodin
Sunt feciori din Mal, vecini,
Picu, Die și Lupăscu
Sunt tăți din Țizeru Nostru,
Tăți si-o dat mână cu mână
Că în codru să rămână
Până-n vară, primăvară,
Când or fi acasă iară...*

(culeasă în 1954 de la Ioane Piculii, 25 ani)

*Mânance-te focu, tren!
Mânance-te focu, tren,
Când ești gol, te duci în len
Da' când ești plin de răgute
Te duci ca vântu de iute.
Trenule, n-ai ave parte
Nici în Cluj, nici în Orade,
Nici în șina de sub roate*

*Că m-ai străinat departe.
Că-ntr-un ceas și jumătate
Nu văzui soră, nici frate,
Nume maici înlăcrimate.
Că-ntr-un ceas și tri fărțăi
Nu văzui oameni de-a mnei
Nume cer cu norii grei.
Foale verde de secară
Leși mândruță pân' afară
Și vezi trenu cum mă cără
Înspre granița ungară.
Mă ceră din gară-n gară
Până mă scoate din țară
Și mă duce-n țări străine
Îndi nu cunos pă nime
Nume frunza și iarba
C-a-le-s pă tăta țara.*

(culeasă în 1950 de la Nicolae Tocului, 30 ani)

*Nu te supăra, Mărie!
Nu te supăra, Mărie,
Pân-ce-o-i mere-n câtinie.
Nu te supăra, măi nană,
Pân-ce m-o luat cu câtană.
Dacă m-o luat oi mere
Nici am prunci, nici am muere;
Dacă m-o luat, m-oi ducii
Nici am muere, nici prunci.
Io mă duc, mândră, mă duc
În armată, nu la plug,
Io mă duc, mândră, de-acasă
În armată, nu la coasă.
Io mă duc, mândră, câtană
Treci vale și-mi pune-o pană,
Io mă duc, mândră, răgută
Treci vale și mă sărută.*

(culeasă în 1953 de la Nicolae Herli, 23 ani)

*Liberare, liberare
Liberare, liberare,
Departa mai ești tu, oare?
Să mă liberez și eu
Deodată cu leatu meu,
Că mi s-o urât și mie
De-atâta militărie.
De m-ar fi făcut maică
Vai, de-odată cu frunza,
Neamtu nu m-ar căpăta.
Da' măicuța m-o făcut
Dac-o gătat de-nfrunzit
Și la neamtu-am trăbuit.
Bate, doamne, neamtu-n cale
M-o luat și n-am fost tare.
Bate, doamne, neamtu-n drum
M-o luat și n-am fost bun.*

(culeasă în 1953 de la Petre Herli - 60 ani)

Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj

Cine suntem și ce facem?!

"La nivelul județelor și al municipiului București funcționează direcțiile județene pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național, (...), servicii publice deconcentrate, cu personalitate juridică, ale Ministerului Culturii și Cultelor" (cf. Hotărârea nr. 78/27 ianuarie 2005 privind organizarea și funcționarea Ministerului Culturii și Cultelor, Art. 14, (1)). Ele sunt conduse de un director executiv, care este funcționar public, potrivit legii." (idem, (2)).

* Atribuții principale: •colaborează cu autoritățile publice și cu instituțiile specializate pentru protejarea și punerea în valoare a bunurilor din patrimoniul cultural național și aplică în acest sens prevederile legale în domeniu; •participă la realizarea activităților de observare și de control asupra acțiunilor care pot da naștere la încălcări ale legislației dreptului de autor și a drepturilor conexe și constată, în condițiile legii, încălcările acestora; •avizează, în condițiile legii, numirea sau eliberarea conducătorilor instituțiilor publice cultural-artistică de importanță locală și județeană; •avizează, potrivit legii, înființarea, reorganizarea sau desființarea instituțiilor publice de cultură și a așezămintelor culturale care funcționează sub autoritatea consiliilor județene sau locale; •finanțează, în condițiile legii, programe, proiecte și acțiuni culturale, în situații de urgență; •sprijină, în condițiile legii, activitatea O.N.G.-urilor și a altor persoane juridice de drept privat cu activitate în domeniile culturii și cultelor; •inițiază și sprijină, în condițiile legii, acțiuni de revitalizare a tradițiilor și obiceiurilor locale, a ocupațiilor specifice tradiționale, de formare a specialiștilor și meseriașilor în domeniul artizanatului și meșteșugurilor tradiționale; •editează sau sprijină, în condițiile legii, publicații de specialitate și de informare în domeniul culturii și artei; •solicită și primesc, în condițiile legii, în nume propriu sau în nume și pentru Ministerul Culturii și Cultelor, de la autoritățile publice și de la persoane juridice de drept privat cu activitate în domeniul cultural, al artelor și informării publice, date și informații necesare pentru exercitarea atribuțiilor ce le revin; •controlează respectarea îndeplinirii obligațiilor de plată la Fondul Cultural Național, în condițiile și la termenele stabilite prin lege; •îndeplinesc, la nivelul unităților administrativ-teritoriale, atribuțiile MCC în domeniul cultelor; îndeplinesc orice alte atribuții stabilite de ministrul culturii și cultelor.

Cine vă așteaptă și vă stă la dispoziție la DJCCPCN Sălaj?

- prof.dr.d. Gheorghe Chende-Roman, director executiv;
- Daniela Petreș, consilier economic;
- Ileana Petrean-Păușan, consilier cultural (cultură tradițională, cultură scrisă);
- Valeria Lehen, conductor arhitect, referent de specialitate, patrimoniu imobil;
- Doina Cociș, consilier, patrimoniu mobil;
- Daniel Sana, arheolog, patrimoniu imobil;
- Camelia Bălănean, secretară;
- Dorel Moraru, șofer, muncitor de întreținere.

Să cunoaștem și să aplicăm legea!

• Persoanele sau grupurile organizate care scot peste frontieră bunuri culturale mobile (de exemplu, mobilier, picturi și desene, costume populare, instrumente muzicale, antichități, manuscrise etc.) efectuează o operațiune de export temporar sau definitiv care necesită eliberarea, de către DJCCPCN Sălaj, a unui certificat de export temporar sau

definitiv.

* DJCCPCN Sălaj urmărește, prin speciaștii săi, respectarea autorizației de săpătură arheologică și a Regulamentului săpăturilor arheologice pe raza teritorială a județului Sălaj; •În cazul cercetărilor arheologice preventive necesitate de construcția de locuințe private, DJCCPCN Sălaj emite *Certificatul de descărcare de sarcină arheologică*; •Asigură supravegherea de specialitate a lucrărilor la care au fost consemnate descoperiri arheologice întâmplătoare, declanșând, după caz, procedurile de clasare prevăzute de lege; •Avizează, pe baza referatelor de specialitate, lucrările ce urmează să fie efectuate în zonele cu patrimoniu arheologic evidențiat întâmplător; •Întocmește *Obligațiile de folosință a siturilor arheologice declarate monumente istorice* și le comunică proprietarului, titularului sau deținătorului de alte drepturi legale asupra monumentului;

* Intervențiile de orice natură la clădirile monumente istorice, în zona protejată și în zona de protecție a monumentelor istorice se face numai cu avizul Comisiei Regionale a Monumentelor Istoric sau Comisiei Naționale a Monumentelor Istoric. Obținerea acestui aviz este specificată în Certificatul de urbanism, necesar obținerii Autorizației de construire. Documentația necesară obținerii acestui aviz se depune la DJCCPCN.

Conform legii sunt considerate intervenții: •toate lucrările de cercetare, construire, extindere, reparare, consolidare, conservare, restaurare, amenajări peisagistice, precum și orice alte lucrări, inclusiv reparațiile curente; •executarea de mulaje de pe componente ale monumentelor istorice; •amplasarea definitivă sau temporară de împrejurimi, construcții de protecție, piese de mobilier fix, de panouri publicitare, firme, sigle sau orice fel de însemne pe și în monumente istorice; •schimbări ale destinației monumentelor istorice, inclusiv schimbările temporare; •strămutarea monumentelor istorice; •amenajări de căi de acces, pietonale și carosabile, utilități anexe, indicatoare, inclusiv în zonele de protecție a monumentelor istorice.

Autorizațiile emise fără avizul instituțiilor abilitate prin lege și fără respectarea condițiilor acestora sunt nule de drept.

Lista monumentelor istorice cuprinzând monumentele istorice, zonele protejate, siturile arheologice a fost publicată în Monitorul Oficial al României nr. 646 bis din 16 iulie 2004.

Obligația ... timbrelor!!!

Din legislația în vigoare: * Legea Nr. 8 din 14 martie 1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe* Legea Nr. 35 din 6 iunie 1994 privind timbrul literar (...)* Legea Nr. 121 din 15 martie 2002 privind aprobarea OG nr. 123/2000 pentru modificarea și completarea Legii nr. 35/1994 (...)* Ordinul nr. 2823/1566 din 14 octombrie 2003 pentru aprobarea Normelor metodologice privind perceperea, încasarea, utilizarea, evidența și controlul destinației sumelor rezultate din aplicarea timbrului literar, cinematografic, teatral, muzical, folcloric, al artelor plastice, al arhitecturii și de divertisment, precum și procedura de solicitare și comunicare a opțiunilor titularilor de drepturi de autor sau ale titularilor de drepturi conexe dreptului de autor ori, după caz, ale moștenitorilor acestora (Emitent: Ministerul Culturii și Cultelor, Ministerul Finanțelor Publice; publicat în M.Of. nr. 873/09.12.2003). Redăm din aceste Norme (...), Cap. 1, Dispoziții generale:

"Sumele rezultate din aplicarea timbrului literar, cinematografic, teatral, muzical, folcloric, al artelor plastice, al

Sediul institutiei - clădire monument

arhitecturii și de divertisment, care constituie obiectul Legii Nr. 35/1994, cu modificările și completările ulterioare, reprezintă obligații de plată ale persoanelor juridice, persoanelor fizice autorizate, precum și ale asociațiilor familiale care comercializează produse și/sau prestează servicii asupra cărora se aplică unul dintre timbrele instituite, în calitate de unități plătitore, precum și drepturi cuvenite organizațiilor de creatori care îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 2, alin. 4 din Legea Nr. 35/1994, cu modificările și completările ulterioare, în calitate de unități beneficiare. (...)"

* Cele opt categorii de timbre se stabilesc, conform legislației în vigoare, astfel:

- a) *timbrul literar* - în valoare de 2% din prețul de vânzare al unei cărți și care se adaugă acestui preț;
- b) *timbrul cinematografic* - aplicarea procentului de 2% la prețul unui bilet și se adaugă acestui preț;
- c) *timbrul teatral* - aplicarea procentului de 5% la prețul unui bilet și se adaugă acestui preț;
- d) *timbrul muzical* - aplicarea procentului de 5% la prețul unui bilet și de 2% la prețul fiecărei disc, fiecărei tipărituri, casete video și audio înregistrate, cu caracter muzical, altele decât cele folclorice sau de divertisment, și se adaugă acestor prețuri;
- e) *timbrul folcloric* - aplicarea procentului de 5% la prețul unui bilet și de 2% la prețul fiecărei tipărituri, casete video și audio folclorice, înregistrate, și se adaugă acestor prețuri;
- f) *timbrul artelor plastice* - aplicarea procentului de 0,5% la prețul de vânzare al operelor de artă și se adaugă la preț;
- g) *timbrul arhitecturii* - aplicarea procentului de 0,5 la mie din valoarea investiției, indiferent de beneficiarul sau de destinația acesteia;
- h) *timbrul de divertisment* - aplicarea procentului de 3% la prețul unui bilet și se adaugă acestuia.

Mai multă cultură și direct din impozitul nostru!

În județul Sălaj există circa 60 de O.N.G.-uri - asociații și fundații - cu obiect de activitate și în domeniul culturii.

Trebuie știut că Ministerul Culturii și Cultelor sprijină O.N.G.-urile cu obiect de activitate în domeniul culturii și dorește să ajute la colectarea de fonduri, pentru o mai bună funcționare a acestora.

Conform Codului Fiscal - Legea nr. 571/2003 -, *persoanele fizice pot contribui cu 1% din impozitul pe venit datorat statului pentru această cauză*. Este un mecanism de transparență fiscală și un sistem prin care cetățenii au posibilitatea să decidă în mod direct ce se întâmplă cu impozitele lor.

Care sunt pașii ce trebuie făcuți? În

primul rând trebuie să alegeți o organizație neguvernamentală din domeniul culturii. (La DJCCPCN Sălaj există o listă cu acestea). Apoi, să aflați datele de contact ale organizației: numele, codul de identificare fiscală (codul fiscal) și contul organizației în format IBAN. Mai departe, completați datele de pe declarația de venit global (Capitolul A - datele de identificare ale contribuabilului; capitolul H secțiunea 2 - sponsorizare entitate nonprofit; suma corespunzătoare a 1% din impozit va fi calculată de către organele fiscale, deci căsuța corespunzătoare o puteți lăsa necompletată). În sfârșit, trimiteți administrației financiare, căreia îi aparține, prin poștă - sau depuneți personal - declarația de venit global.

Termenul limită este 15 mai 2005.

"Carte frumoasă, cinste cui te-a scris"... Și revistă...

Editura **SILVANIA** a fost constituită în anul 2003, în cadrul DJCCPCN Sălaj, în scopul promovării personalităților literare și științifice sălăjene și stimulării culturii scrise. Editura nu are scop lucrativ, asigurând doar consilierea editorială pentru lucrările de valoare pe care le promovează. Până în prezent, la editura noastră au apărut 37 de titluri - poezii, proză, eseuri, monografii, dicționare, carte de specialitate -, alte două cărți aflându-se în lucru.

Revista **"SILVANIA - cultură, culte, patrimoniu"**, serie nouă, a ajuns la numărul 12. Structurată pe obiectul de activitate al instituției, revista reunește colaborări de prestigiu în statornicile sale rubrici dintre care amintim: *Personalități-confesiuni, Kalende, Eseu, Istorie, Cronica literară, Galeria lirică, Proză, Ethnos, Artă, Cartea de pe nopțieră, Limba noastră, Puncte de vedere, Cuvânt de învățătură creștină, Biserica din suflet, Gând și faptă, Monumente, Arheologie*.

Conservarea și promovarea culturii tradiționale

Convinși că trebuie să intrăm în Europa în propria noastră "haină spirituală", de altfel printre cele mai autentice, frumoase și variate, DJCCPCN Sălaj se preocupă constant de conservarea și promovarea patrimoniului cultural intangibil (imaterial). Cultura noastră tradițională îmbogățește zestrea culturală europeană, de aceea cultivăm și sprijinim culegerea și monografierea unor obiceiuri și datini populare, organizarea festivalurilor-concurs de folclor, precum "Someș, cântecele tale", "La fântâna dorului", "De dor și de omenie", "Muierasca" ș.a., dublate de târguri ale meșterilor populari, precum și serbări populare tradiționale de la Pria, Guruslău și Porolissum sau ample manifestări sub genericul "Zilele Cetății" și "Fiii satului", tot mai numeroase în ultimii ani.

Pagină realizată de
Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Serie nouă, Anul I, Nr. 4, mai 2005

Muzeele din România - trecut, prezent și viitor

Despre reforma în sistemul muzeal de valorificare educațională

Contextul actual în care se manifestă muzeologia românească este mult diferit față de cel din perioada de înființare masivă a muzeelor regionale (astăzi județene) din jurul anului 1950, când, prin hotărâre de partid și de stat, s-au înființat muzee regionale și raionale acolo unde nu au existat anterior. Acesta a fost și cazul Muzeului Raional din Zalău, înființat în mai 1951, la conducerea căruia a fost numit Vasile Lucăcel, absolvent al Școlii de arte și meserii. Nu este posibil să ne imaginăm ce a însemnat pentru el preluarea acestei funcții, deoarece ținutul Sălajului nu avea experiență în domeniul muzeologiei și nici el, personal. De-a lungul timpului au fost câteva încercări de organizare a unui muzeu în Zalău și au fost realizate colecții muzeale în multe localități, dar vremurile tulburi au spulberat așteptările entuziaștilor. La fel s-au petrecut faptele în multe alte locuri ale țării.

Dincolo de comandamentele politice ale ultimelor 5 decenii pe care le încriminăm, care sunt vinovate de răpirea celor mai frumoși ani pentru câteva generații, care au ferecat uși și au retezat aripi, în epoca de tristă amintire s-au petrecut și fapte de cultură, cum a fost decretul privind înființarea muzeelor locale, județene și zonale.

Muzeul este un loc privilegiat, care poate și trebuie să facă mai mult decât școala pentru educarea oamenilor. El este un atelier de reconstrucție a istoriei cu ajutorul patrimoniului muzeal și al persoanelor calificate în scop de instruire și educare. Muzeul oferă vizitatorilor posibilitatea de a-și dezvolta și justifica fundamentat propria identitate culturală, iar susținătorul activităților din muzeu este cel care pune în lumină valorile comunicative ale obiectelor de patrimoniu.

Care sunt strategiile muzeale contemporane și cum pot fi puse în practică? Strategiile europene care funcționează de trei decenii pun în primul plan *pedagogia muzeală*, cu metode și procedee specifice pentru valorificarea patrimoniului istoric. Șansa pedagogiei muzeale este faptul că, prin intermediul obiectelor, istoria devine concretă, inteligibilă iar trecutul poate oferi nenumărate exemple pentru prezent. Eliberați de rigorile impuse de învățarea obligatorie, copiii se pot manifesta liber în muzeu, obținându-se rezultate remarcabile și în ceea ce privește dezvoltarea lor psihică. Învățământul în muzeu nu înseamnă acumulare cantitativă, ci dobândire calitativă. Materialul cultural autentic din colecțiile muzeale devine un reprezentant și un mediator al culturii altor vremuri.

Ideea de la care este important să pornim

la organizarea expozițiilor permanente sau temporare este de *combinație a mijloacelor tehnice cu efectele vizuale și sonore*, astfel ca informația furnizată în mod explicit să fie complementară cu descoperirea, într-o prezentare interactivă care îl aduce pe vizitator în postura de jucător - *să învățăm prin joc*. Muzeul în care vizitatorului îi este permis să simtă și să atingă obiectele, să apese pe butoane, să reamenajeze și să deschidă uși este cu adevărat organizat pentru oameni. Muzeele moderne se prefigurează cu ajutorul *scenografiei muzeale*, bazată însă pe elemente realiste care să-i permită vizitatorului să trăiască într-o lume trecută și reinventată pentru el în muzeu.

În Europa centrală și de vest modernizarea muzeelor s-a petrecut începând cu anii '70, când reconstrucția arhitecturală și cea a societății europene, necesară pentru înlăturarea efectelor dezastruoase ale celei de-a doua mari conflagrații mondiale, se finalizase, iar dezvoltarea europeană era în plin avânt. Muzeul = colecție de piese își îndeplinește menirea inițială, aceea de salvator de la distrugere a patrimoniului istoric, a rădăcinilor popoarelor europene. Acest patrimoniu salvat trebuia înviat prin activitățile de valorificare în folosul tuturor. Filozofia muzeului ca formă instituțională statică și cea a sacralității exponatelor sale a început să fie înlocuită cu *filozofia dialogului*. Conform acestei filozofii de tranziție, muzeul este, înainte de toate, un laborator și un spațiu excepțional de cercetare și de valorificare academică. Totodată, este un loc privilegiat de învățură și relaționare socială pentru toate categoriile de public: copii și adulți, mentori și discipoli, oamenii locului și cei în tranziție, nimeni nu este exclus ci este bine venit în muzeu.

Spațiul cultural muzeal este axat pe obiect, privit sub multiplele sale dimensiuni: materială, estetică, istorică și creativă. În corelație cu o filozofie proprie, toate muzeele se pun în serviciul educației. Demersul lor educațional rezultă dintr-o activitate sinergică între diferite servicii muzeale: serviciul educativ și de învățământ, atelierul de conservare și restaurare a pieselor, plantele de informare, serviciile de documentare și serviciile tehnice. Și nu în ultimul rând, trebuie să-i amintim pe membrii asociațiilor **Prietenii muzeului**.

Am văzut în ultimii 15 ani numeroase muzee și am studiat modalitățile de lucru ale colegiilor din Germania, Ungaria, Danemarca, Austria. Pretutindeni există oferte muzeale pentru acțiuni speciale, adică ceea ce am putea traduce cu numele impropriu de lecții în muzeu. Am făcut

această remarcă întrucât activitățile se desfășoară interactiv, cu întrebări, răspunsuri și cu o scenografie muzeală în care propunătorul este și profesor și actor, dar au tematică restrânsă, care este minuțios împărțită în timp și spațiu, pe structură didactică.

Animatorii de muzeu (cei care sunt îndrumători sau ghizi, cum se numesc la noi), nu sunt neapărat persoane cu studii de specialitate într-un domeniu care-și găsește aplicarea în muzeu, ci sunt persoane cu înclinații pedagogice, care urmează cursuri de scurtă durată, de 3 sau 6 luni, în domeniile sociologie-psihologie-pedagogie. Cu ajutorul specialiștilor din muzeu, care achiziționează, cercetează și valorifică patrimoniul muzeal, animatorii propun anual activități, pe care le oferă publicului prin intermediul plantelor și prin promovarea în mass-media. Am asistat la activități precum *Hainele îi fac pe oameni*, care au prezentat structura socială în statele germane din epoca medievală pe trei niveluri: nobilimea, negustorii și țărani. Trei perechi de copii s-au îmbrăcat în hainele adecvate claselor sociale menționate, și au devenit actori într-o piesă în care animatorul îi îndruma ce să facă prin explicații detaliate privind obiceiurile epocii. Fascinația a fost completă, realitatea nu era doar virtuală, ci coborâse în sala de muzeu. Aceste activități sunt prevăzute pentru 2 ore.

Deosebită a fost și *Casa păpușilor*, lecție prin care fetele adolescente sunt pregătite cu ajutorul casei și mobilierului în miniatură să-și conducă propria gospodărie. Este vorba de genul de activități denumit pretutindeni "learning by doing", altfel spus, tipul de învățare activă, prin intermediul activităților directe și concrete.

Arareori se practică vizita generală în muzeu, doar în cazul persoanelor și grupurilor de vizitatori venite din alte localități. Vizitele tematice sunt cele mai eficiente, au o valoare instructivă și educativă de necontestat. Astfel de vizite au loc după ce elevii au studiat un capitol de istorie sau o anumită temă. În prezent, în Muzeul din Zalău avem ofertă de activități tematice și există cerere din partea cadrelor didactice pentru acest tip de activități comune. În ultimii ani, învățătoarele de la școlile "Simion Bărnuțiu", "Mihai Eminescu", "Corneliu Coposu", "Gheorghe Lazăr" și "Avram Iancu" vin de 2-3 ori pe an la muzeu, unde finalizează cunoștințele de istorie despre o anumită perioadă. Cu ajutorul patrimoniului nostru istoric și în ambianța specifică muzeului, se fixează mult mai bine cunoștințele dobândite decât dacă toate lecțiile s-ar desfășura numai în sălile de clasă. Lucrul interactiv îi ajută pe copii să obțină o imagine cât mai apropiată de realitatea istorică. Interesul nostru nu este numai acela de a furniza date istorice, ci și de

educare în spirit moral, civic și patriotic.

În anul 2004 am avut o cerere din partea prof. Dumitru Bârbac de la Colegiul Național Silvania pentru a susține în muzeu, în sala de istorie medievală care expune momente din istoria politică românească, lecții tematice dedicate domnitorului Ștefan cel Mare. A fost anul în care s-au împlinit 400 de ani de la moartea lui Ștefan, era așadar firesc să-și cinstim memoria prin activități muzeale. Credem că orele petrecute de liceenii care au venit în sălile noastre au fost nu numai utile, nu doar informative și în nici un caz numai comemorative, ci și instructive și educative. Colaborarea noastră este de durată, stabilă și interdisciplinară, spațiile lapidari fiind excelente izvoare de limbă latină, furnizează referințe nebanuite despre istoria instrumentelor de scris, iar sălile de istorie medievală și modernă sunt adevărate școli în ceea ce privește evoluția cititului, a scrisului în limbile slavonă, latină și română, chiar dacă alfabetul nu a fost întotdeauna cel latin. În fiecare an școlar au loc în muzeul nostru numeroase activități propuse de profesorii de limba română de la Colegiul Silvania.

Este un fenomen puțin explicabil că acest gen de activități în colaborare nu a avut până acum impact în cadrul ciclului gimnazial de învățământ, indiferent de tematică. Din acest motiv, în ultimele săptămâni din acest an școlar se va organiza un studiu de marketing în școlile din municipiul Zalău și se va aplica un chestionar la vizitatorii în tranziție care au vârsta adolescenței, pentru a stabili ce posibilități de colaborare avem și pentru a ne organiza în consecință.

Sistemul de finanțare reprezintă o altă problemă în reforma prin care trec muzeele României. În conjunctura economică actuală și conform politicilor culturale europene, muzeele și celelalte instituții de cultură trebuie să-și asigure finanțarea activităților și din alte surse decât cele de la bugetul de stat. Sponsorizările, accesarea de fonduri de la fundațiile finanțatoare românești și internaționale ca și alte venituri din activitățile proprii constituie strategia financiară a prezentului și viitorului. Aceasta a deschis o pagină nouă în viața muzeologiei românești, care necesită schimbări de mentalitate, abilități manageriale și instruire în noile domenii ale proiectelor. Dincolo de calitățile manageriale și de instruirea personalului de specialitate, subiecte care necesită o detaliere imposibil de realizat acum, autoritățile publice locale și comunitățile sunt cele care susțin financiar și moral instituția muzeală, pentru că muzeul este păstrătorul dovezilor materiale ale istoriei, cele care dau legitimitatea fiecăruia dintre noi.

Elena MUSCA

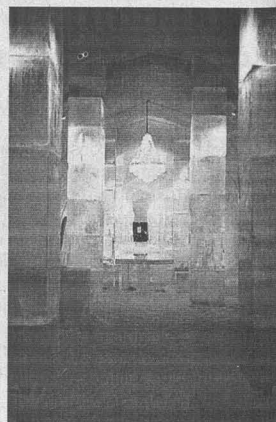
Hotelul de gheață. Jukkasjärvi

Nimeni nu ar fi auzit și cu atât mai puțin nu ar fi vizitat sătucul Jukkasjärvi din partea svedeză a Laplandiei, dacă nu ar fi existat extraordinarul hotel de gheață și zăpadă care este construit aici în fiecare an. În Sami, limba laponilor, "Jukkasjärvi" înseamnă ceva de genul "locul de întâlnire", o funcție pe care acest fost sătuc Sami a îndeplinit-o timp de peste 500 de ani. La ora actuală, satul rămâne credincios numelui său, deși în principal cei care se adună acum aici sunt turiști din întreaga lume, care vin să se minuneze sau poate chiar să stea în Hotelul de Gheață, reconstituit aici în fiecare iarnă. Jukkasjärvi ține de orașul Kiruna și este situat la aproximativ 200 km nord de Cercul Polar. Kiruna este orașul cel mai nordic și cu cea mai mare suprafață din Suedia. Se ridică în mijlocul unui peisaj variat, care combină păduri, mlaștini, ghețari, tundră și munți înalți. Piscul Kebnekaise, cel mai înalt vârf din Suedia cu cei 2 111 metri ai săi, se află în imediata apropiere a orașului. Regiunea are un climat

arctic, cu ierni lungi și reci, dar cu veri scurte. Iarna, temperaturile pot scădea sub -50°C, însă în luna iulie, termometrele arată uneori și + 33°C. Situat în nordul extrem, acest sat este așadar un loc ideal pentru a urmări fenomenul "soare de la miezul nopții" sau ziua polară, când timp de două săptămâni, între 27 mai și 14 iulie, soarele nu mai apune. Iarna însă poate fi urmărit fenomenul diametral opus, noaptea polară, când soarele dispare complet timp de două săptămâni. Totuși, chiar și atunci, nu este niciodată întineric deplin, căci lumina disponibilă este reflectată de zăpadă, iar cerul nordic înstelat și Aurora Boreală apar în toată strălucirea lor. Acesta este locul cu cele mai lungi ierni din Suedia, unde domnesc frigul aprig, zăpezile așternute în troiene mari, magia Aurorei Boreale, lacurile și râurile acoperite cu un strat gros de gheață. Părțile de schi se deschid încă din luna octombrie, deci acesta era locul ideal pentru un hotel de gheață. Cum apa îngheață în condiții diferite, și

gheața rezultată este de mai multe tipuri. Variațiile de temperatură și valoarea presiunii la care este supusă gheața creează diferite structuri. Cu cât gheața are un conținut mai scăzut de aer, cu atât culoarea sa evoluează de la alb spre verde sau albastru. Astfel, gheața proaspătă este albă, în schimb ghețarii au în general o nuanță albastruie, dar pentru a realiza sculpturile în gheață e nevoie de cele mai limpezi cristale. Grație apei curate și curenților fieroși ai Râului Torneälvi, aceste ghețuri limpezi nu trebuie produse artificial, ci pot fi tăiate direct din stratul care acoperă râul. Gheața din Jukkasjärvi nu este folosită numai în hotel, ci și exportată în întreaga lume, ca materie primă pentru sculptorii de gheață sau chiar în chip de sculpturi finite. Buldozerele aranjează în poziție corectă blocurile de gheață și le așează unele peste altele. Acest proces se amână mult cu construirea unui zid din cărămizi. Fiecare bloc se sprijină pe cele de sub el și trebuie poziționat cu

maximă precizie. Greutatea blocurilor de gheață este suficientă, în sine, pentru a asigura aderența optimă, apoi gheața este fasonată cu instrumente speciale. Sculptorii folosesc ferăstraie electrice, aparate de tăiat și găurit gheață pentru lucrările de ansamblu, apoi detaliile sunt finite cu anumite instrumente speciale, de fabricație japoneză. În final, gheața este lustruită și șlefuită cu ajutorul focului. Blocurile de gheață se formează natural o dată cu instalarea iernii în Jukkasjärvi. Primăvara, când hotelul se transformă din nou în apă, anumite sculpturi sunt salvate și expuse în Expoziția de Artă din Gheață, un muzeu de gheață cu o suprafață de 1500 m². La începutul lunii martie, tractoare și fierăstraie creează special aici, în Jukkasjärvi, intră în funcțiune pentru a tăia blocuri de gheață din stratul care acoperă râul, pregătind materia primă pentru următorul Hotel de Gheață. Toate aceste blocuri sunt păstrate în depozite-congelator. În lunile de vară, vizitatorii pot să admire

fragmente din ultimul Hotel de Gheață, iar artiștii caută deja idei noi. Și, cum în fiecare an interiorul hotelului este amenajat de alți artiști, nu există niciodată două Hoteluri de Gheață la fel.

Informații preluate de pe site-ul www.discovery.ro Dacă vrei mai mult, uită-te pe Discovery. Dacă vrei și mai mult, îți recomandăm pachetul Astral Plus. Trei Discovery în plus. Merită.

Caiete Silvane

Neliniștiții împrășcatori de cerneală

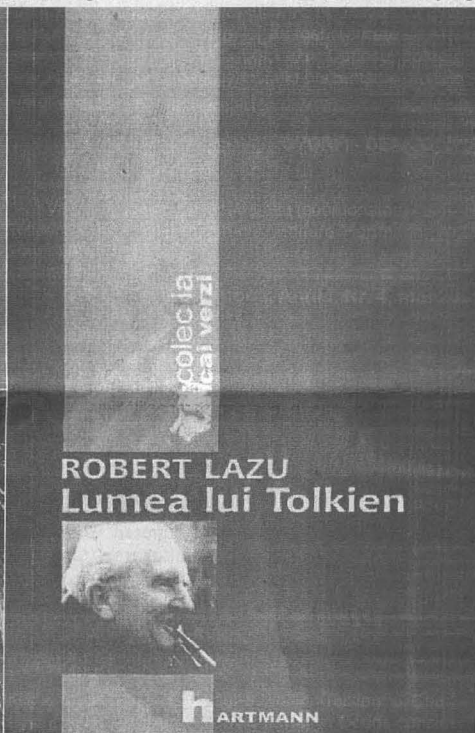
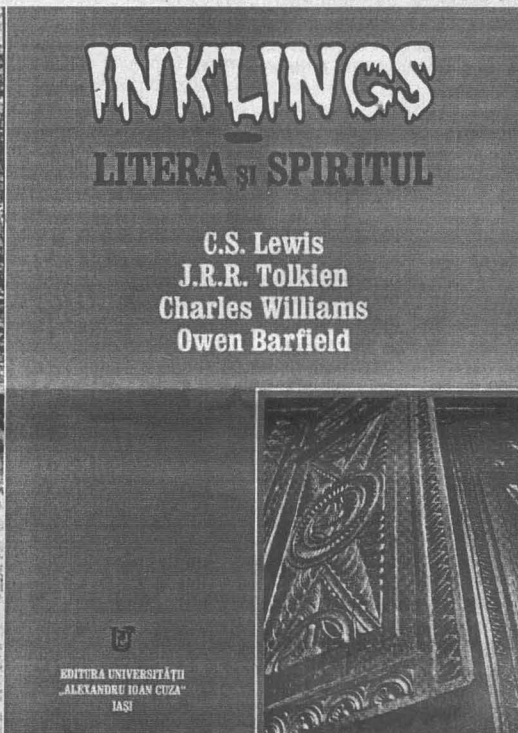
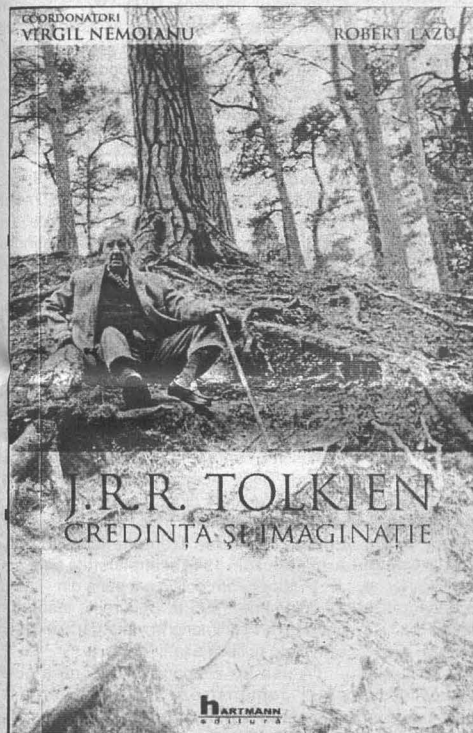
O latură semnificativă a vieții lui J. R. R. Tolkien a constituit-o participarea la întrunirile „Inklings”, un fel de cenaclu studentesc, înființat inițial de alții, dar care a intrat în istorie abia după ce s-a destrămat, iar Clive Staples Lewis i-a preluat denumirea. „Inklings” înseamnă „idee vagă, bănuială”, dar într-o altă lectură, mai fragmentată, poate fi interpretat și ca „strop de cerneală”. Lui Tolkien, precum hobbiților în general, îi plăcea să bea o bere și să fumeze o pipă în compania prietenilor. În aceste condiții, e evident că nu era o grupare exclusivistă, ce cuprindea doar profesorii de literatură de la Oxford. Printre membri s-au numărat maiorul Warren Hamilton Lewis, fratele gazdei, ocultistul Charles Williams, avocatul Owen Barfield, medicul R. E. Havard, preotul Gervase Mathew, teologul Adam Fox, prozatoarea Dorothy Sayers ori, mai târziu, Christopher, fiul cel mic și editorul operei lui Tolkien. La Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” a apărut în 2004 „Inklings - Litera și spiritul”, primul volum românesc dedicat prezentării acestei grupări de creatori și iubitori ai literaturii. Coordonat de Rodica Albu, el reprezintă o culegere de studii, articole, traduceri și exemplificări din operele celor mai importanți membri, așa-numitul „nucleu dur”: Clive Staples Lewis

(1898-1963), John Ronald Reuel Tolkien (1882-1973), Charles Williams (1886-1945) și Owen Barfield (1898-1997). O bună parte dintre prezentări aparțin unor universitari anglo-americani sau germani, membri ai Societății Internaționale Inklings, cu sediul în Germania, dar ne bucurăm să semnalăm și o serie de contribuții românești. Traducerile au fost realizate de Rodica Albu, Irina Burlui-Wahrig, Teodora Ghivrigă, Mihaela Morariu, Magda Pracsiu, Valentin Popa, Nicoleta Samson, Christian Tămaș. Selecția textelor îi aparține doamnei Rodica Albu, care mărturisește că n-a putut înghesui în spațiul limitat al volumului toate materialele disponibile, de aceea a optat pe „aruncare unor «nade» cât mai diverse potențialilor cititori”. În „Introducere”, doamna Albu prezintă pe larg viața și activitatea lui C. S. Lewis, apelat Jack de către prieteni. Deși convins de unicitatea creștinismului ca religie adevărată, Lewis n-a respins miturile pe care se întemeiau alte religii, ci le-a evaluat în termeni creștini, studiindu-le în paralel. Un bun exemplu în acest sens îl constituie eseu „Abolirea Omului”, care cuprinde trei prelegeri prezentate de Lewis la Oxford, în 1943, tradus și inclus de Rodica Albu în sumarul volumului „Inklings - Litera și spiritul”. Prima parte a volumului mai

cuprinde studiile: Hope Kirkpatrick - C. S. Lewis, un autor al zilelor noastre; Daniel Callam - Mere Christianity și paradigma puritană a convertirii; Rodica Albu - Leul, vrăjitoarea și garderoba (de altminteri, coperta antologiei ieșene poartă o fotografie a legendarului șifonier, poarta magică prin care Lucy și frații ei au pătruns în Narnia). În secțiunea dedicată lui J. R. R. Tolkien, regăsim trei articole publicate de Mihaela Cernăuți-Gorodețchi în revista „Convorbiri literare”. Despre „părintele hobbiților” mai scrie Peter Russel, în articolul „Tolkien și imaginația”, în vreme ce Teodora Ghivrigă prezintă și traduce un fragment de la începutul „Stăpânului inelelor”. M-aș fi bucurat să vă pot povesti mai multe despre Charles Williams și Owen Barfield, dar este vorba de autori cvasi-necunoscuți la noi, prezența publicului român doar prin studiile apărute în Anglia, SUA sau Germania. Evident, apariția unor traduceri va iniția o bază mai solidă de discuții. Pe baza fragmentului din romanul „Coborâre în infern”, e greu să-ți faci o părere despre Charles Williams, cel mai controversat membru al societății literare. Poet, teolog, romancier, dramaturg, el s-a alăturat relativ târziu grupului, apoi l-a părăsit în mod ostentativ, ca să revină. În articolul ce examinează „Elementul magic

în miturile lui J. R. R. Tolkien și Charles Williams”, David Lewellyn Dodds consideră că ultimul a căzut pradă capcanelor magiei, a eșuat în viață și în operă, stărnind scandal după scandal. Jan Curtis dedică reputației artistului un articol separat. Owen Barfield a fost și el un „Inklings” incomod, dar în cu totul alt sens. El a încercat să promoveze filosofia și psihologia ezoterică a lui Rudolf Steiner, fondatorul antropozofiei, lucru care l-a iritat pe C. S. Lewis. Disputa dintre cei doi a rămas în istoria grupului ca „Marele război”. Germanul Elmar Schenkel a studiat latura legată de „Poetică și evoluție - gândirea lui Owen Barfield în perspectivă”. Secțiunea Owen Barfield se încheie cu interviul realizat de Astrid Diener în 1995 și cu traducerea eseului „Idolatria modernă”. Anexele cuprind o listă a celorlalți membri „Inklings”, întocmită de Rodica Albu și bibliografia operelor apărute în România, alcătuită de Mihaela Cernăuți-Gorodețchi. Volumul se adresează cu precădere cititorilor din mediul universitar, profesori și studenți de la facultățile de litere, filosofie, teologie, pedagogie, psihologie, antropologie, studii culturale, dar el poate fi citit și de „outsider”-ii interesați de o abordare pluridisciplinară a literaturii engleze.

GYORFI - DEAK György

Teologie și Tolkien

După ce am deschis antologia critică „J. R. R. Tolkien: Credință și imaginație”¹, mi-am pus întrebarea: oare care dintre cei doi coordonatori l-a molipsit pe celălalt cu pasiunea de a explora lumea feerică a Pământului de Mijloc? Ca să mă lămuresc, am luat de pe raft prima carte scrisă împreună de Virgil Nemoianu și Robert Lazu, „Înțelepciunea calmă” (Di’loguri în cyberspace), apărută cu trei ani în urmă la Editura Sapientia din Iași. Am găsit ceea ce căutam în cel „De-al șaptelea di’log”, dedicat literaturii programatic creștine, unde discuția pornește de la celebra afirmație a lui Malraux și continuă cu Chesterton, C. S. Lewis, Julien Green, Nicolae Steinhardt, Vasile Voiculescu, Mircea Eliade, Tolkien apare în discuție intercalat, ca un prieten comun, cunoscut de multă vreme de interlocutori. Această familiaritate m-a surprins. În momentul când a început să ruleze primul episod din trilogia cinematografică „Stăpânul inelelor”, Tolkien era un autor aproape necunoscut în România. Între timp, au apărut articolele doamnei Mihaela Cernăuți-Gorodețchi din revista „Convorbiri literare”. Fanii internetiști au început să publice articole mai mici și traduceri pe situl de critică literară „Pro-Scrib”. Totuși, era prea puțin. Nemulțumit cu starea de fapte, Robert Lazu a scris monografia „Lumea lui Tolkien”, apărută în 2004 la Editura Hartmann din Arad. Apoi, ca să-și împlinească munca, a început alcătuirea antologiei de față. În „Marele Tolkien”, articolul ce deschide volumul, Virgil Nemoianu reia firul încheiat din gândurile mărturisite în „di’loguri” și rememorează pașii făcuți întru descoperirea lui Tolkien. Sosit în S.U.A. pentru studiile doctorale, a constatat cu surprindere cât de popular este autorul englez. I-a citit tetralogia și și-a dat seama că textele sunt mult mai adânci sau mai complexe decât păreau la prima vedere, că „dincolo

de suprafața atât de colorată se aflau adâncimi pe care observatorii le descoperă treptat”.

Cartea cuprinde trei secțiuni principale: „Tolkien între părinții și doctorii bisericii”, „Maeștrii interpretării” și „Lecturi mito-simbolice”. Autorii studiilor provin din toate colțurile lumii: Austria, S.U.A., Australia, Anglia, Polonia, România.

Pornind de la lucrările Sfântului Augustin (operă tradusă în românește atât de fidel de regretatul latinist Vasile Sav), Bradley J. Birzer scrie despre „Har și voință în legendarium-ul lui Tolkien”. Sfântul Augustin a impus viziunea platonice a două tărâmuri: Împărăția Cerească desăvârșită și copia sa coruptă. Scriitorul englez a plusat cu încă una: în afară de Frăția Inelului (Cetatea Divină) și Orthancul condus de Saruman (Cetatea Omului), Pământul de Mijloc mai cuprinde o cetate amenințătoare, stăpânită de Sauron (Cetatea Diavolului).

„Muzica elfilor este ecoul unei muzici de o frumusețe cu mult mai profundă”, ne atrage atenția Michael Waldstein în articolul „Tolkien și Sfântul Toma despre frumusețe”. Ori Sfântul Thoma D’Aquino tocmai asta spune în comentariul operei lui Dionisie Areopagitul: „Toate lucrurile sunt create pentru a imita într-un fel frumusețea divină”.

În „Tolkien și thomismul. «Pământul de mijloc» și stările lumii naturale”, Andrew Nimmo pornește de la operele unor gânditori neotomisti ca Jacques Maritain, Garrigou-Lagrange și Étienne Gilson, apoi creionează un sistem al stărilor naturii. El poate fi aplicat și pentru a clasifica creaturile din Middle Earth.

Joseph Pearce pornește de la premiza că politica și economia sunt doar o anexă a teologiei și filosofiei. În articolul „Individul și comunitatea în «Pământul de Mijloc» al lui Tolkien”, el consideră că schimbând filosofia efectele se vor

resimți în politică. Pentru cei care contestă existența elementelor creștine din operele tolkienene, le recomandăm să citească „Stăpânul și stăpâna inelelor” de Stratford Caldecott, un articol care revelează „prezența ascunsă a catolicismului lui Tolkien în «Stăpânul inelelor»”. Christopher Garbowski consideră că Pământul de Mijloc reprezintă „Componenta dialogică a creației unui mit modern”. Tolkien a recurs la variate forme de expresie pentru a-și contura lumea: poezie și proză. „Stăpânul inelelor” este atât epopee cât și roman. În creionarea eroilor săi, autorul l-a avut ca model pe legendarul Beowulf, despre care spunea: „el este un om și acest lucru constituie pentru el și pentru mulți o tragedie suficient de mare”. Dintre autorii români, părintele Wilhelm Dancă scrie despre „Sacru, magic și definiții ale omului în cultura contemporană”, cu referire la romanul „Stăpânul inelelor” și ecranizarea acestuia. Felul aparte de a fi al lui Beorn, „Regele urs” din „O poveste cu un hobbit”, m-a determinat să-i închin un studiu. Robert Lazu, celălalt coordonator al volumului, realizează sinteza cea mai amplă, „Imagini și simboluri în opera lui J. R. R. Tolkien. O ipoteză teologică”. Traducerile lucrărilor au fost realizate de Marius Ivașcu, Simone Györfi și Laura Lazu. Curiosul poate afla mai multe despre autorii cuprinși din prezentările grupate la sfârșitul volumului.

GYORFI - DEAK György

¹ Virgil Nemoianu și Robert Lazu (coordonatori) - J. R. R. Tolkien: Credință și imaginație, Editura Hartmann, Arad, 2005, 288 p., 218.000 lei.

Personalități - simbol ale Sălajului

Simion Bărnuțiu

Filozoful și omul politic Simion Bărnuțiu s-a născut la Bocșa în anul 1808, la 2 august. Absolvent al Școlii Normale din Șimleu și al Liceului Piarist din Carei (1825), Simion Bărnuțiu urmează cursul de filozofie și de teologie la Blaj (1825-1829). Din 4 noiembrie 1829 a fost profesor de sintaxă la Blaj, apoi profesor de filozofie și de istorie, ocupând în același timp și postul de arhivar consistorial și prefect seminarial. În perioada 1834-1839 funcționează ca notar consistorial, participând în această calitate, în anul 1837, la «Dieta Ardeleană» din Sibiu. În anul 1839 a fost trecut din nou la catedra de filozofie. În toamna anului 1846 s-a înscris la Academia Filosofico-Juridică Săsească de la Sibiu. De aici a lansat la 25 martie 1848 «Proclamația» care s-a răspândit în tot Ardealul. Ideile cuprinse în această proclamație, erau ale unui neam întreg, iar cele 16 puncte ale «Rezoluției de la Blaj» au fost desprinse din discursul lui la Marea Adunare de pe Câmpia Libertății, unde a fost ales vicepreședinte al Comitetului Permanent. După Adunarea de la Blaj, se instituie un comitet de pacificație, în fruntea căruia se afla S. Bărnuțiu, comitet care ulterior a fost dizolvat. Refugiat la Rm. Vâlcea, Bărnuțiu a fost prins și arestat, dar scapă cu ajutorul consulului austriac Huber de la Galați. De la Rm. Vâlcea, Bărnuțiu pleacă la Smirna, Syra, Corsica, Trieste, ajungând în 23 iunie la Viena, unde stă

până în 2 septembrie când se întoarce în Ardeal, făcând parte în toată această perioadă din deputația care cerea autodeterminarea națiunii române. Întors în Ardeal, Simion Bărnuțiu a făcut parte din delegația care în 4-16 noiembrie a fost la Viena pentru a cere autodeterminarea românilor din Ardeal. Din cauza bolii însă, nu și-a putut îndeplini această misiune. În perioada 25 ianuarie - 19 martie se afla la Dresda ținând totuși legătura cu deputații de la Viena. S-a întors la Viena în septembrie 1950, unde a semnat petiția pentru convocarea sinodului și alegerea episcopului, protestul împotriva amestecului primatului ungar și petiția pentru înființarea unei academii filosofico-juridice românești. La 12 septembrie S. Bărnuțiu a fost decorat. A continuat studiile de drept la Viena, apoi la Paris, unde, în anul 1854, a obținut doctoratul. La îndemnul lui August Treboniu Laurean, Bărnuțiu pleacă la Iași unde, din 1856, este profesor la Facultatea de Litere și Drept, predând filosofia, dreptul ginților, public și constituțional, ocupând și funcția de inspector școlar și de membru în Consiliul Școlar al Moldovei. Răpus de o boală necruțătoare, Simion Bărnuțiu se stinge din viață, la 28 mai 1864, în drum spre locurile natale.

Filosof și politician în același timp, activitatea lui Bărnuțiu s-a materializat în câteva lucrări publicate în țară și străinătate, scrieri care, pe lângă faptul că atestă istoria unui neam întreg, dăluie peste timp: **Discurs ținut în Câmpia Libertății de la Blaj, 1848** (Viena, 1852), **Dreptul politic alu Românilor** (Iași, 1867), **Dreptul naturale private** (Iași, 1870), **Pedagogia** (Iași, 1870), **Tratat de drept** (Iași, 1868, 1870), **Pedagogia. Empirica și logica** (Iași, 1871), **Discursul ținut în Catedrala din Blaj la 2/14 mai 1848** (București, Editura Librăriei Sococ, 1909), **Românii și ungurii. Discurs rostit la Catedrala Clujului la 2/14 mai 1848** (Cluj, 1924), **Estetica** (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1972), **Discursul de la Blaj și scrieri de la 1848** (Cluj-Napoca, Uniunea mondială a Românilor Liberi, 1990), **Istoria filosofiei** (București, Editura România Press, 2000).

Este greu de schițat în câteva rânduri viața și activitatea unei personalități cu o activitate atât de bogată. Simion Bărnuțiu și-a dobândit din timpul vieții fama invidiată de profet în țara sa.

Lucia BĂLAȘ

Corneliu Coposu

S-a născut la Bobota în anul 1914, la 20 mai. Întreaga sa viață și activitate s-a confundat cu destinul românilor din a doua jumătate a secolului XX, devenind un simbol al democrației, al tenacității și rezistenței împotriva oricărei forme de dictatură.

Urmează cursurile școlii primare în satul natal (1919-1923), apoi pleacă la Blaj la Liceul «Sfântul Vasile». Aici, la Blaj, o mare influență asupra carierei lui a avut-o Iuliu Maniu. În perioada imediat următoare se înscrie la cursurile Facultății de Drept din Cluj, iar în anul 1930 obține doctoratul în Drept și Științe de Stat. Ascensiunea sa în viața politică este rapidă. Astfel, în perioada 1935-1937 a fost președintele Organizației de Tinere a P.N.Ț. din Cluj, iar din 1937 până în 1940 a fost secretar personal permanent al lui Iuliu Maniu. După această dată a fost numit secretar politic al aceluiași mare om politic. Cedarea Ardealului de Nord îl obligă să părăsească Clujul și să plece la București. În anul 1945 a fost ales președintele filialei Sălaj a P.N.Ț. și secretar general adjunct al P.N.Ț. În același an a fost delegat al P.N.Ț. la reinstaurarea autorității românești din Ardealul de Nord. Un an mai târziu a fost promovat secretar al Delegației Permanente. Cariera sa politică a fost brusc oprită în anul 1947, la 14 iulie, când a fost arestat împreună cu întreaga conducere a partidului, după înscenarea de la Tămădău, deși nu făcuse parte din grupul arestat acolo. Timp de 9 ani a rămas în arest preventiv fără să fie judecat. În această perioadă s-a încercat implicarea lui în diferite procese, dar din lipsă de probe nu a putut fi condamnat. În anul 1956 i se intențiază un proces pentru înaltă trădare și este condamnat la muncă silnică pe viață. Până în anul 1962 a fost ținut în regim sever de izolare la Râmnicu Sărat. Îmbolnăvindu-se grav de distrofie, în perioada 1962-1964 a avut domiciliul forțat în Bărağan, în comuna Rubla de pe Valea Călmățuiului. După 17 ani de detenție, în 1964, a fost pus în libertate. În perioada de detenție, Corneliu Coposu și-a exersat gândirea, inteligența și cultura, traducând mental în limbile franceză și engleză din poeziile lui Goga și Coșbuc, precum și pagini din istoria României. A lucrat ca muncitor necalificat pe diferite șantiere de construcții, fiind permanent urmărit de securitatea statului. Și-a continuat activitatea în ilegalitate, rămânând fidel principiilor și idealurilor partidului care l-a consacrat în viața politică. În anul 1987 a aliniat P.N.Ț. la Internaționala Creștin-Democrată. Ca o încununare a efortului depus și a sacrificiului de care a dat dovadă în această perioadă, în 22-23 decembrie 1989 anunță printr-un manifest reîntrirea în viața politică a

Partidului Național Țărănesc, iar din 28-29 ianuarie 1990 devine liderul opoziției împotriva F.S.N. La primul Congres al partidului a fost ales președintele P.N.Ț.-C.D., iar în perioada 1991-1993 a ocupat funcția de președinte al Convenției Democratice Române, iar din 1992 - senator de București. Corneliu Coposu a avut o bogată activitate politică și pe plan extern, astfel a fost membru în Consiliul Uniunii Europene Creștin-Democrate și în Internaționala Creștin-Democrată, membru în Asociația Oamenilor de Știință din România și al Asociației de Drept Internațional și Relații Internaționale din București. În anul 1995 a primit distincția Ofițer al Legiunii de Onoare, cea mai înaltă decorație a Republicii Franceze.

Activitate sa politică s-a reflectat în câteva opere, unele tipărite, altele rămase în manuscris, care au fost însă confiscate de securitate. Astfel amintim: **Ungaria ne cere pământul** (Zalău, 1940), **Luptele românilor din Transilvania înainte de Supplex Libellus Valachorum** - amplă monografie rămasă în manuscris, confiscată o dată cu arestarea lui în anul 1947. Aceeași soartă a avut-o și lucrarea dedicată biografiei lui Iuliu Maniu - **Istoria unui tribun**. În anul 1990 apare la Editura Gândirea Românească volumul **Armistițiul din 1944 și implicațiile sale**.

Marele om politic s-a stins din viață la 11 noiembrie 1995 la București, lăsând în urma lui un gol imens în viața partidului său și în viața politică a țării.

A trăit într-o epocă în care nu a putut să-și demonstreze întreaga valoare, rămânând urmașilor să-i pună în lumină crezul și idealurile.

Am primit la redacție

Pentru o corectă informare a cititorilor revistei, vă rugăm să binevoiți a publica următoarele două observații colegiale, fără (pretenția de / a fi) ... drept la replică:

a) În legătură cu documentul prezentat de «(D. S.)», intitulat «Andrei Pleșu, inedit. La Zalău.», apărut în *Caiete Silvane*, nr. 3, aprilie 2005, p. 21, aducem la cunoștința redacției că, transcris după aceeași sursă inițială (păcat de multe greșeli de culegere tipografică) și cu acordul autorului (NBI), acest text a mai apărut sub titlul *Cuvânt la un vernisaj, în Sîmbria*, anul I, nr. 1, martie 1990, p. 1, 3. Transcrierea de pe bandă a fost făcută (în condițiile tehnice din 1990) de către dl. Demeter Attila, pe atunci instructor la Centrul de Creație, dactilografierea - de către noi iar acordul scriitorului și filosofului Andrei Pleșu, pe atunci ministru al culturii, a fost obținut de către dl. Florin Vorhath.

b) Întrucât articolul nostru, intitulat *Bibliotecă sălăjeană în preajma anului 1905 și rolul lor în cultivarea conștiinței naționale* (publicat tot în *Caiete Silvane*, nr. 3, aprilie 2005, p. 17), dintr-o eroare de tehnoredactare, pe parcurs i s-au pierdut indicii la note, vă rog să publicați următoarea erată:

- Asterisc la sfârșitul titlului: «Comunicare prezentată la simpozionul «Tactica << noului activism >> adoptată de Partidul Național Român din Transilvania (10/23 ianuarie 1905)», organizat de Muzeul Județean de Istorie și Artă, 11 ianuarie 2005.

1. Coloana 1, rândul 11 de sus, în loc de: naționale», se va citi: naționale»;

2. Coloana 1, rândul 31 de sus, în loc de: românească», se va citi: românească»;

3. Coloana 1, rândul 21 de jos, în loc de: reuniunii», se va

citi: reuniunii»;

4. Coloana 1, rândul 20 de jos, în loc de: învățătorului», se va citi: învățătorului»;

5. Coloana 1, rândul 3 de jos, în loc de: Bibliotecă», se va citi: Bibliotecă»;

6. Coloana 2, rândul 3 de sus, în loc de: școlare», se va citi: școlare»;

7. Coloana 2, rândul 10 de sus, în loc de: 20%», se va citi: 20%»;

8. Coloana 2, rândul 14 de sus, în loc de: «școlare», se va citi: «școlare»;

9. Coloana 2, rândul 20 de sus, în loc de: bibliotecii», se va citi: bibliotecii»;

10. Coloana 2, rândul 24 de sus, în loc de: înființate», se va citi: înființate»;

11. Coloana 2, rândul 27 de jos, în loc de: bibliotecarului», se va citi: bibliotecarului»;

12. Coloana 2, rândul 23 de jos, în loc de: franceză», se va citi: franceză»;

13. Coloana 3, rândul 8 de sus, în loc de: (1919)», se va citi: (1919)»;

14. Coloana 3, rândul 12 de sus, în loc de: Șimleu», se va citi: Șimleu»;

15. Coloana 3, rândul 26 de sus, în loc de: Pipoș», se va citi: Pipoș»;

16. Coloana 2, rândul 3 de jos, în loc de: Pomicultura», se va citi: Pomicultura»;

17. Coloana 2, rândul 3 de jos, în loc de: Povești din popor», se va citi: Povești din popor».

Note:

1. I. Mușlea, *Contribuții la cunoașterea bibliotecilor*

Stimate Domnule Director,

românești ale orașelor din Transilvania (până la Unire), Cluj, 1935, p. 4.

2. *Ibidem*, p. 16.

3. S. Oros, *Memorialul jubiliar al Reuniunii înv. români sălăjeni*, Șimleu, 1911, p. 82.

4. *Scoala Noastră*, 1935, p. 332.

5. I. Mușlea, *op.cit.*, p. 15.

6. S. Oros, *op.cit.*, p. 29.

7. *Ibidem*, p. 28.

8. *Ibidem*, p. 35.

9. *Ibidem*, p. 95.

10. I. Mușlea afirmă că: «cea mai veche și mai interesantă dintre biblioteci este aceea atât de puțin cunoscută a Reuniunii Învățătoresci Georgiu Lazaru din Făgăraș, înființată încă în 1869 și cuprinzând pe învățătorii ortodocși dintr-o bună parte a Țării Oltului». Biblioteca avea donații de la M. Kogălniceanu, I. Codru-Drăgușanu, Erascu și G. Barițiu (Vezi I. Mușlea, *op.cit.*, p. 16).

11. *Scoala Noastră*, 1935, p. 331 și urm.

12. Vezi S. Oros, *op.cit.*, p. 121-124.

13. *Scoala Noastră*, 1936, p. 332. Biblioteca pedagogică județeană a Asociației Învățătorilor Români Sălăjeni (noua denumire a RIRS) va lua ființă de-abia în 1925.

14. *Ibidem*, p. 125-126.

15. Tabelele cu inventarul bibliotecii cuprind doar: «Nr. cărții, Numele cărții, Autorul, câte volume» - la unele dintre ele nefiind trecut autorul. Titlurile scrise în paranteză dreaptă au fost identificate și completate de către noi.

Cu deosebită considerație,
Cercet. șt. Drd. I. OROS

Malaxorul de știri culturale

Cu ajutorul fluxului, gratuit, de știri culturale al Agenției de Presă Rompres, vă oferim încă o tură de informații pe care sper să vă plăsească cum se cuvine. În ton cu luna mai, sau în ton cu aspirațiile voastre culturale. Nu uitați că vă puteți spune impresiile, atât despre rubrica de față, cât și despre conținutul revistei noastre la adresele de e-mail: caietesilvane@yahoo.com sau culturasilvane@zalau.astral.ro.

Culianu, Botticelli, Savonarola, Ficino, Polirom

Editura Polirom a lansat la Târgul de Carte "librex" romanul inedit al lui Ioan Petru Culianu, tradus în românește, "Jocul de smarald". Apărut în colecția "Biblioteca Ioan Petru Culianu", romanul a fost scris în 1987 și tradus acum pentru prima dată în românește, de Agop Bezerian. Este un roman deopotrivă istoric - al Renașterii toscane - și politic, magic și esoteric, propunând o aventură a minții "la fel de palpitantă ca și aventurile personajelor - antrenate", după cum sustine editorul. În 1987, Culianu nota: "Am scris un roman istorico-detectivistic cu o intrigă, cred, în mod special captivantă, având în vedere că se bazează pe un șir de crime constituite într-o secvență astrologică, toate legate de tabloul lui Sandro Botticelli, "Primăvara"...". Editura Polirom susține că după lectura "Jocului de smarald", cititorii vor privi cu alți ochi "Primăvara" lui Botticelli. Anul 1494. Florența se află la răscrucea istoriei ei. Principii, filosofi și artiști sunt convinși că trăiesc în centrul de putere politică și spirituală al lumii. În jurul venerabilului Ficino se mai adună membrii Academiei Platoniciene, serbările se țin lanț în palate și vile. Pentru a face să dureze veșnic gloria florentină, un secret al Academiei îi încredințează lui Botticelli pictarea Primăverii, după un cod talianic. Pictura devine astfel nu numai un obiect artistic, ci și un talisman încercat cu forta magică. Dușmanii puterii florentine urmăresc însă distrugerea tabloului și moartea tuturor celor ce-i cunosc secretul. Urmează un șir de crime. Făptuitorii par a fi străini de adevății lui Girolamo Savonarola, ale cărui predici înfăcărează mulțimea. Din afară, armatele lui Carol al VIII-lea amenință orașul. Până în prezent, în colecția "Biblioteca Ioan Petru Culianu" a Editurii Polirom au apărut: "Arta fugii" (2002), "Călătorii în lumea de dincolo" (2002), "Gnozele dualiste ale Occidentului" (2002), "Pergamentul diafan. Ultimele povestiri" (2002), "Jocurile minții. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie" (2002), "Eros și magie în Renaștere. 1484" (2003), "Ioan Petru Culianu. Omul și opera" (volum coordonat de Sorin Antohi, 2003), "Locuri serio. Știința și arta în gândirea Renașterii" (2003), "Cult, magie, ezrii" (2003), "Hesperus" (2004), "Experiențe ale extazului" (2004), "Dialoguri întrerupte. Correspondența Mircea Eliade - Ioan Petru Culianu" (2004), "Mircea Eliade" (2004).

Icoane românești la Gyula

În orașul ungar Gyula, la Galeria de artă a Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria (UCRU), a fost vernisată expoziția de icoane pe lemn și pe sticlă a tânărului artist plastic Ioan Paul Colta, elev al Liceului Teoretic "Vasile Goldiș" din Arad. Făcând parte din seria de evenimente programate pentru acest an de UCRU, expoziția prezentată de poetul arădean Vasile Dan constituie un moment deosebit pentru Ioan Paul Colta, aceasta fiind

cea de-a treia personală a sa. La vernisaj au fost prezente numeroase personalități ale culturii arădene, dar și ale comunității românești din Ungaria. Și-a dat, de asemenea, concursul corul românilor din Ungaria, condus de dirijorul Gheorghe Fluieraș, imaginea iconei însoțită de sonoritatea muzicii sacre dând evenimentului o notă de profundă spiritualitate românească.

Cel mai mare cimitir gepid din Transilvania se află într-o comună clujeană

Cel mai mare cimitir gepid, datat din secolul VI d. Chr., din Transilvania a fost descoperit în comuna Vlaha, pe traseul care va fi străbătut de Autostrada Brașov-Borș. Arheologul Ioan Stanciu de la Institutul de Arheologie din Cluj-Napoca a declarat că situl prezintă 140 de morminte, descoperirea de cimitire gepide fiind o raritate pe teritoriul țării. Primele morminte au fost descoperite anul trecut, când arheologii au început să descopere de sarcină terenul care va fi traversat de autostradă. Ioan Stanciu a spus că vestigii descoperite la Vlaha oferă indicii importante și prețioase mai ales că informațiile referitoare la secolul VI d. Chr. nu sunt foarte multe. Potrivit arheologului, un al aspect interesant în cazul de față este acela că, dacă în fiecare cimitir de acest fel se găsește un mormânt de războinic, la Vlaha sunt două. Gepizii sunt o populație germanică care, spre sfârșitul secolului al III-lea d. Chr., și-au făcut apariția în zona Someșului inferior, iar în a doua jumătate a secolului al V-lea, după ce au i-au înfrânt pe huni, și-au extins controlul și în direcția Tisei mijlocii și în întreaga Transilvania.

Nici statul francez nu mai e ce-a fost

Stărul filmelor de acțiune americane Bruce Willis a fost decorat la Paris de către statul francez pentru întreaga sa contribuție în slujba celei de-a 7-a arte, informează site-ul IMDb.com. Actorul în vârstă de 50 de ani a primit titlul de Ofițer în Ordinul pentru Artă și Litere (Officier Dans L'Ordre Des Arts Et Des Lettres) în cadrul unei ceremonii din partea ministrului francez al culturii Renaud Donnedieu de Vabres. "Acesta este modul ales de Franța pentru a recunoaște meritele unui actor care a ajuns să înfrunzeze puterea cinematografiei americane, puterea emoțiilor pe care ne invită să le împărtășim pe toate ecranele lumii, precum și personalitatea puternică a legendelor sale personaj", a declarat ministrul francez al culturii. De cealaltă parte, Bruce Willis a răspuns în franceză susținând că este foarte emoționat în urma primirii acestei distincții. "Mulțumesc Franței și Ministerului Culturii din această minunată țară pentru această deosebită onoare", a declarat el în limba lui Voltaire. Această înaltă distincție a statului francez a mai fost primită și de producătorul britanic Alan Parker, în rang de cavaler, iar actorul Leonardo DiCaprio și regizorul Martin Scorsese au primit această distincție în rang de ofițer, la începutul acestui an.

MCC continuă programul național de achiziție de carte

Ministerul Culturii și Cultelor anunță că și în acest an va continua Programul național de achiziție de carte și abonamente la reviste culturale pentru bibliotecile publice. Într-un

comunicat de presă se arată că documentația privind această acțiune va fi depusă la sediul Ministerului Culturii și Cultelor din Șos. Kiseleff, nr.30, sector 1, la Direcția generală creație contemporană, diversitate culturală, Biroul cultură scrisă, lectură publică, până la data de 13 mai 2005. Actele necesare la dosarul pentru oferta de achiziție carte sunt: cerere către Comisia națională pentru achiziții de carte și abonamente la reviste culturale pentru bibliotecile publice, cu antetul editurii (adresa, numărul de telefon, persoana de contact); o listă a titlurilor oferite spre achiziționare, ce va conține informații referitoare la: autor, titlu, abstractul lucrării, anul apariției (2004 - 2005), prețul unui exemplar (fără TVA), stocul existent; se va preciza, de asemenea, dacă "titlul" a fost subvenționat sau nu, precum și prețul rezultat în urma subvenției (astfel cum el rezultă din fișa de postcalcul). Pentru publicațiile culturale este necesară o adresă care să cuprindă: periodicitatea, prețul unui număr, prețul unui abonament anual și numărul de abonamente solicitate.

Artiștii interpreți vor beneficia de o indemnizație lunară

Artiștii interpreți sau executanți, cetățeni români, care au desfășurat activitate artistic-interpretativă în regim liber profesionist în perioada 1 ianuarie 1950-27 septembrie 1999 pe teritoriul României sau în străinătate vor beneficia de la 1 ianuarie 2006 de o indemnizație lunară al cărui cuantum e cuprins între 1.700.000 și 3.000.000 lei, care se actualizează anual. Aceste drepturi sunt prevăzute în proiectul de lege privind instituirea indemnizației pentru activitatea de liber profesionist a artiștilor interpreți sau executanți din România votată în unanimitate în plenul Camerei Deputaților. Aceasta este o măsură compensatorie pentru această categorie profesională întrucât până acum artiștilor liber profesioniști care nu desfășurau activitatea în baza unui contract de muncă, ci doar în calitate de colaboratori ai instituțiilor culturale de stat nu li se reținea și vira contribuția de asigurări sociale și, ca atare, nu pot acum beneficia de pensii în sistemul public. Pentru această categorie s-a reținut doar impozitul raportat la venitul rezultat din colaborările în regim de liber profesionist. Prin artiști interpreți sau executanți liber profesioniști se înțeleg actorii, cântăreții, muzicienii, dansatorii și alte persoane care cântă, dansează, recită, joacă, exprimă ori execută prin orice modalitate o operă literară sau artistică sau un spectacol de orice fel. Artiștii interpreți sau executanți care au desfășurat activitate în regim de liber profesionist vor beneficia de această indemnizație lunară dacă îndeplinesc cumulativ următoarele condiții: o vârstă standard de pensionare, au realizat o perioadă de activitate artistic-interpretativă de minimum zece ani și dacă realizează venituri nete lunare sub nivelul pensiei medii anuale pentru limită de vârstă. Atestarea calității de beneficiar al indemnizației se face la cererea artistului sau a Uniunii Artiștilor Liber Profesioniști din România pe baza actelor oficiale eliberate de către Societatea Română de Radiodifuziune, de Televiziune, de Arxim, Electrecord, precum și de către orice altă instituție publică sau persoană juridică de profil la care artiștii interpreți sau executanți au prestat activități în regim de colaborare. În termen de 30 de zile de la publicarea acestei legi în Monitorul Oficial se înființează Comisia pentru atestarea calității de beneficiar al acestei indemnizații, comisie

care se organizează pe lângă Ministerul Culturii și Cultelor. De această indemnizație beneficiază, indiferent de vârstă, și artiștii interpreți sau executanți liber profesioniști care, ca urmare a unei boli profesionale, nu au mai putut desfășura activitate artistică și care dovedesc această situație, precum și faptul că au avut o perioadă de activitate artistic-interpretativă în regim de liber profesionist de minimum cinci ani.

Piesa "Ivanca" de Lucian Blaga în versiune scenică la Cluj

Teatrul Național din Cluj a adus la rampă spectacolul "Ivanca" de Lucian Blaga, regia Anca Bradu, a cărui premieră a avut loc în 5 mai, în cadrul Festivalului Internațional "Lucian Blaga" desfășurat la Cluj în perioada 5-7 mai. Piesa "Ivanca" a fost scrisă în 1925 ca "joc dramatic", titlul inițial fiind "Fapta", și publicată în 1942. Piesa abordează psihanalitic o problematică mereu actuală. Este vorba evident și de "motivul strămoșilor care se întorc să-și trăiască viețile netrăite, în urmașii lor", motiv ce apare în întreaga poezie a lui Blaga. În acest sens, Ion Barbu îi scria lui Blaga, despre "Ivanca": "Ce să-ți spun că iubesc mai mult? Imanența fantastului în real? E de o tehnică și o intuiție mai presus de comentarii. Unele din paginile dumitale mi-au dat fioriul celor mai stranii pagini din Dostoievski". La crearea spectacolului "Ivanca" au contribuit, alături de Anca Bradu, scenografa Adriana Grand, coregraful Mălina Andrei, precum și actorii Anton Tauf, Ionuț Caras, Eva Crișan, Cătălin Herlo. Spectacolul beneficiază de sprijinul Primăriei și al Consiliului Local Cluj.

"George Enescu - alesul lui Dumnezeu"?

La împlinirea a jumătate de secol de la moartea lui George Enescu, Centrul Național al Cinematografiei și Arhiva Națională de Filme a prezentat premiera pe marele ecran a filmului "George Enescu - alesul lui Dumnezeu" de Grid Modorcea. La evenimentul care deschide Anul Enescu, a participat muzicologul Viorel Cosma cu un cuvânt pe tema "Enescu azi". Și-a dat concursul și violonistul Gabriel Croitoru, profesor la Universitatea Națională de Muzică.

A fost redeschis Muzeul Satului din Baia Mare

Muzeul Satului din Baia Mare a fost redeschis publicului vizitator după mai bine de trei luni de reamenajare. Situat pe Dealul Florilor din Baia Mare, Muzeul Satului primește anual peste 50.000 de vizitatori români și străini care pot admira o parte din bogăția satului maramureșan. "Au fost redatate circuitului turistic nouă case din Maramureș și din județele învecinate. O casă unicat a colecției este și cea care aparține familiei dr. Gheorghe Bilașcu, fondatorul stomatologiei românești. Practic cele nouă case au în componență sură, fânar și alte bunuri care se pot întâlni într-o gospodărie țărănească", a declarat directorul Muzeului Județean Maramureș, Grigore Man. Muzeul Satului din Baia Mare are în patrimoniul 59 de gospodării țărănești, unele mai vechi de 300 de ani, în mare parte construcții din lemn care au fost concepute de meșteri lemnari. Casele au fost aduse din sate și remontate în muzeu respectând arhitectura locului de origine.

Daniel SĂUCA

Caiete Silvane

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com
www.caietesilvane.ro

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între Consiliul Județean Sălaj; Prefectura Sălaj; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenacul literar „Silvania” și Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - director
Daniel Săuca - redactor șef
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Ileana Petrean - Păușan, Elena Musca - redactori
Ana Mariș - culegere
Marius Soare - tehnoredactor

Tiparul realizat la Tipografia SC Graiul Sălajului SA Zalău, B-dul Mihai Viteazul, nr. 77, Sălaj
tel./fax 0260616981

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale și factorii poștali, precum și prin S.C.DAMCO S.A. Prețul unui abonament pe o lună este de 15.000 lei (1,5 lei noi).

Caiete Silvane

Serie nouă, Anul I, Nr. 4, mai 2005

Înger alb, înger negru

In memoriam Sfântului Părinte Papa Ioan Paul al II-lea

Spun copiilor mei, priviți-l pe Sanctitatea Sa.

Toți purtam pe umărul stâng un înger alb pe care îl cheamă Angelus Clarus ține în mâini

aripi argintii pregătite pentru sărbătoarea Câmpului dintre omoplații noștri. Pe umărul

drept - îngerul roșu, sau poate negru, sau impur ține pe brațele-i unduioase aripi cenușii

spre a fi montate, la nevoie între omoplați

Stă în cutezanța noastră să alegem Când miluim vreun sărman, copiii mutilați, ori sprijinim bolnave trupuri, sub zămbet ascunzând

măhnire, Angelus Clarus ridică priviri înspire

albastru și vorbește răzând Celui știut din înalt,

Îngerul roșu, sau negru, sau impur frânge aripi

cenușii între gheare împăroșate și împoacă

ho-ho-tind smolite sudalme către-ntunecimi

de Adâncuri terestre. Spun copiilor mei priviți pe

Sanctitatea Sa, poartă de o vreme pe umărul stâng

Îngeri Albi, iar pe umărul drept Angeli Clari.

Vioarel TĂUTAN

Memento

În vara anului 1977, în drum spre Berlin, am ținut neapărat să poposesc puțin în Cracovia, unul dintre cele mai mari orașe ale Poloniei și Europei, așezat la o mare încrucișare de căi comerciale, care timp de mai multe secole a fost capitala Poloniei. Dar cum să poți pleca repede dintr-un asemenea loc, atât de încărcat de istorie și artă? Odată intrat în castelul Wawel, reconstruit între anii 1502-1536 de către regele Sigismund I, pe locul unui vechi castel și în catedrala din incintă îți apar în fața ochilor opere de artă de o inestimabilă valoare: picturi, sculpturi, mobile stil, tapițerii valoroase de care nu te poți repede despărți. Iar curtea cu arcade, considerată una dintre cele mai mari și mai frumoase de acest gen din Europa, de unde poți intra în cele 18 capele în stilul Renașterii și Baroc care înconjoară marea catedrală, îți oferă un confort spiritual și vizual pe care ai dori să-l păstrezi pentru totdeauna. Tot aici, în capela regelui Sigismund, se află și cel mai mare clopot al Poloniei cu o circumferință de 8 metri. Iar Biserica "Notre Dame", cel mai frumos edificiu religios al Poloniei, te face să-ți modifice programul, căci nu poți trece pe lângă ea să nu zăbovești fără ispită de a te uita la ceas.

Toată această zăbăvă a fost de mare folos, deoarece am prins în Cracovia sărbătoarea catolică "Ziua Domnului", care m-a impresionat peste măsură, deoarece nu mi-am putut închipui că într-o țară cu regim comunist se poate realiza o manifestare religioasă de o asemenea anvergură. Lumea se revărsa spre piața din centrul orașului ca niște puhoie de ape ieșite din matcă, în urma unor ploii torențiale. La ferestre erau arborate steaguri, prapori, erau așezate icoane și lumânări aprinse. Toată lumea intona cântece mariane care, se vedea, erau bine cunoscute. Când piața s-a umplut până la refuz, a apărut, într-un mod cu totul impresionant, arhiepiscopul Cracoviei Karol Wojtyła într-un baldachin acoperit cu mătase albă, bogat ornamentată cu fir de aur, purtat pe umeri de câțiva bărbați. S-a dat jos pe o scenă bine pregătită pentru a oficia serviciul religios. M-am înghesuit printre mulțime să fiu cât mai aproape de înaltul ierarh, fără să-mi dau

seama că cel pe care-l priveam atunci, cu atâta atenție și admirație, avea să devină, peste puțin timp, OMUL SFÂRȘITULUI DE MILENIU - papa Ioan Paul al II-lea, cel care avea să promoveze un ecumenism și o conciliere îngăduitoare, fără precedent în istoria Sfântului Scaun și să destrame, împreună cu Gorbaciov, structurile comuniste ale Europei, evitând cu multă diplomatie un catastrofal război nuclear. Și nici în cele mai frumoase și fanteziste vise nu m-am putut gândi că peste 22 de ani voi fi invitat, de către Biserica Greco-Catolică din Zalău, să particip, la București, la marea manifestare organizată de cinstea venirii în România a omului sfârșitului de mileniu și să-l văd sărutând pământul românesc, declarând că România este "Grădina Maicii Domnului" și rostindu-și, în românește, cuvântul, spunând: "Cu mare bucurie sosesc astăzi în România, națiune mult dragă mie și pe care de multă vreme doream să o vizitez. Cu profundă emoție i-am sărutat pământul, recunoscător înainte de toate lui Dumnezeu cel atotputernic, Care în prevăzătoarea Sa bunăvoință mi-a hărăzit să văd realizat acest gând... Vizita mea de acum vrea să confirme legăturile dintre România și Sfântul Scaun, care au avut mare importanță pentru istoria creștinismului în regiune."

Vizita Sfântului Părinte în România, la 10 ani după eliberarea acesteia de regimul comunist, regim care, prin obiectivele sale definitorii își propusese eradicarea totală a credinței în Dumnezeu și a trăirii religioase, însemna extrem de mult. S-a luat acum contact cu o societate traumatizată de trecutul ei, dar și de tragismul tranziției către democrație și economia liberă.

A rememora evenimentele istorice constituie un act de înaltă valoare, nu numai în planul cunoașterii, dar și în cel al înțelepciunii care știe să recunoască "semnele timpului" și astfel indică pentru calea de urmat. Iar pentru cine a avut, ca mine, darul de a lua parte personal, pe viu, la vizita papală, acest eveniment a reprezentat o experiență spirituală deosebit de bogată, zămisind mari speranțe.

Preot Ioan GHIURCO

Poezia tăcerii într-un secol zgomotos

Deodată că moartea Papei Ioan Paul al II-lea se stinge și un mare poet al secolului abia încheiat. Un poet polonez, făcând parte dintr-o generație literară cu două premii Nobel: Czesław Miłosz (mort și el de curând) și Wisława Szymborska. De aceea, am vrea să stăruim într-un scurt răstimp asupra unui motiv esențial, cel al tăcerii, în poezia cea mai autentic-religioasă a timpului nostru, anume în *Poemele* lui Karol Wojtyła.

Tăcerea poate fi, la nivelul oricăreia dintre arte, una dintre formele de reprezentare ale paradisului. Tăcerea nu este doar o deschidere spre revelație, ci chiar încorporează câteva atribute paradisiace, precum condiția dinaintea căderii în păcat (păcatul rostirii), starea supranaturală de grație, proprie, în general, marilor latente, prezențelor virtuale. Ca motiv literar, tăcerea are origini primitive, dacă etimologia și-o datorează elinescului „eu- phemia”. Cu rol artistic, tăcerea este, alături de întuneric, între mijloacele de reprezentare a sacralului, a divinului.

Având la îndemână ediția românească apărută în 1992 la Editura „Diacon Corei” (reedită recent), în traducerea lui Nicolae Mares, toate trimiterele, precum și citatele, vor avea ca referință ori ca sursă acest volum. Cartea se deschide cu un grupaj de cincisprezece poeme aflate sub genericul *Cânt despre Domnul ascuns*. Titlul acesta este cât se poate de revelator pentru înțelegerea Dumnezeirii ca principiu care se refuza cunoașterii comune, lăsându-se totuși bănuț, de obicei, în forme negative de reprezentare, cum sunt întunericul sau tăcerea.

Reducând întreaga complexitate ideatică a poemelor doar la urmărirea motivului invocat în titlu, în principal al recurenței sale, avem de îndată imagini ale lui Dumnezeu reprezentat în forme sau succedanee ale tăcerii:

„sunt un val potolit ce luminează până-n adânc”,

sau:

„Eu - frunză,

În liniștea aceasta ascuns”

(Nu mă-nspăimânt... p.12).

Poemul, această pavăză bună, e în întregime o realitate psihică profundă în care Divinitatea trăiește ca tăcere și mister:

„Deasupra-mi de multă vreme Cineva-i aplecat,

Umbrele pe la colțul sprâncenelor nu m-au apasat,

Ca o lumină de verdeată plină, ca verdele fără de nuanță, muta verdeată cu picături de sânge e îmbibată.

Această pavăză bună, ca gheața-i de rece

și-i jar totodată, prin mine trece și deasupra-mi se înalță, dacă în urmă mă lasă, credință e toată în deplinătate.

Această pavăză bună, ca gheața-i de rece și-i jar totodată

în tăcerea tăcerii e întruchipată.

În această îmbrățișare cuprins - sunt o adiere de chip,

liniște și mirare, liniște fără cuvânt, din care nimic nu înțeleg, nimic nu disting

În tihna acesteia deasupra-mi pavăza lui Dumnezeu o ridic.”

Într-o altă poezie de o tonalitate liturgică, nu departe de sonorile psalmistului, *Liniștea o întruchipezi*, cuvântul poetic ca și experiența mistica tind spre o metafizică a tăcerii:

„La Efreim, învățătorule, ia-mă, și cu Tine să stau acolo lasă-mă,

unde liniștea îndepărtată a țărmurilor pe aripile păsărilor se lasă,

cu verdeața, ca valul învolburat, de loviturile vâslei netulburat,

ca cercul larg de apă, de-a firii umbră nesperiata.

Îți mulțumesc că locul sufletului atât de departe de vrabii l-ai

îndepărtat și-ai de adorație înconjurat și de săracie ciudată

neschimbat o chilie atât de micuță ai ocupat,

meleagurile nelocuite și pustii adorându-le.

Căci Liniștea o întruchipezi și marea Tăcere,

scutește-mă de-a mai vorbi de-acum cutremurat de Existența Ta sa rămân

și printre spicele coapte de-un freamăt de vânt.”

De altfel, stilul însuș al marelui poet, care - părăsind o atmosferă, poate, boemă din jurul Filologiei de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, unde debuta ca dramaturg la vârsta de douăzeci de ani - a urcat sau s-a

lăsat urcat pe scara credinței până la Scaunul Sfântului Petru de la Roma, stilul însuș, deci, prin transparență, prin aproape lipsa de stil - în sens beletristic -, prin inocența sa, se

apropie de rugăciune.

Vioarel MUREȘAN